

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

MALAKANLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Sinan KIYANÇ

DANIŞMAN
Prof. Dr. BAYRAM AKÇA

HAZİRAN-2014
MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

MALAKANLAR

HAZIRLAYAN
Sinan KIYANÇ

Sosyal Bilimler Enstitüsünce
“Yüksek Lisans”
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 23/06/2014

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 04/06/2014

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Bayram AKÇA

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Mehmet TEMEL

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Özgür YILDIZ

Enstitü Müdürü: Yrd. Doç. Dr. Aytekin FIRAT

HAZİRAN-2014
MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 28/05/2014 tarih ve 633/2 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24/6 maddesine göre, Tarih Anabilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi Sinan KIYANÇ'ın "Malakanlar" adlı tezini incelemiş ve aday 04/06/2014 tarihinde saat 10.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **kabul** edildiğine oybirliği ile karar verildi.

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Bayram AKÇA

Üye

Prof. Dr. Mehmet TEMEL

Üye

Doç. Dr. Özgür YILDIZ

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “MALAKANLAR” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűőecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gűsterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

23/06/2014

Sinan KIYANÇ

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.

Soyadı : KIYANÇ

Adı : Sinan

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe : Malakanlar

Y. Dil : Molokans

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

X

O

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte :

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :04/06/2014

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayımlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : AKÇA Bayram

Ünvanı : Prof. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : TÜRKÇE

TEZİN SAYFA SAYISI: 103

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Tarih
2. Antropoloji
3. Sosyoloji

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

1. Malakan
2. Malakanizm
3. Rusya
4. Din
5. Gelenek

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER: Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstract ve thesaurus'u kullanınız.

1. Molokane
2. Molokanizm
3. Russia
4. Religion
5. Tradition

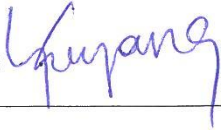
Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum

2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir

3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası :

Tarih : 23/06/2014

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
KISALTMALAR.....	vii
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

MALAKANLAR'IN ADI VE KÖKENİ

I.1. Malakan Adı ve Anlamı	4
I.2. Malakanlar'ın Kökeni	6

II. BÖLÜM

MALAKANLAR'IN TARİH SAHNESİNE ÇIKIŞI VE ANAYURTLARINDAN GÖÇLERİ

II.1. Malakanlar'ın Tarih Sahnesine Çıkışı ve Malakan Kimliğinin Oluşumu	8
II.2. Malakanlar'ın İlk Göçleri (Tambov Eyaletinden Ayrılışları).....	15
II.3. Malakanlar'ın Rusya'dan Çıkışı ve Güney Kafkasya'ya Göçleri	17
II.4. Malakanlar'ın Amerika'ya Göçleri ve Amerika'daki Malakanlar	23

III. BÖLÜM

MALAKANLAR'IN ANADOLU'YA GÖÇLERİ VE ANADOLU'DAKİ MALAKANLAR

III.1. 1877-1878 Osmanlı Rus Harbi (93 Harbi) ve Kars'ın Rusların Eline Geçişi	28
III.2. Malakanlar'ın Anadolu'ya Göçleri	30
III.3. Osmanlı Devleti İdaresinde Malakanlar	39

III.4. Milli Mücadele ve Cumhuriyet Döneminde Malakanlar	40
III.5. Malakanlar'ın Anadolu'dan Ayrılışları	48
III.6. Malakanlar'ın Anadolu'daki İzleri.....	51

IV. BÖLÜM

MALAKANLAR'IN KÜLTÜREL VE TOPLUMSAL YAPISI

IV.1. Malakanlar'ın Dini Yapısı	54
IV.1.1. Malakanizm	54
IV.1.2. Sabranya	60
IV.1.3.Presviteri (Din Adamları).....	62
IV.2. Malakanlar'ın Sosyal ve Ekonomik Hayatı.....	62
IV.3. Malakan Atı ve Malakan (Zavot) İneği	64
SONUÇ.....	67
KAYNAKÇA	72
EKLER.....	82
EK-1 Röportajlar.....	83
EK-1.1. Kazım Dinç, 65 Yaşında, Kars İli Susuz İlçesine bağlı İncesu Köyü Doğumlu, Çiftçi.....	83
EK-1.2.Seyfal Dalmış, 75 Yaşında, Kars İli Susuz İlçesine bağlı İncesu Köyü Doğumlu, İncesu Köyü Muhtarı (Emekli)	85
EK-1.3. Esfendiyar Cabadağ, 84 Yaşında Kars İli Arpaçay İlçesine bağlı Kürekdere Köyü Doğumlu, Emekli İşçi	87
EK-2 Malakanlar Sayesinde Rusça'dan Türkçe'ye Geçen Kelimeler.....	88
EK-3 1909 Yılında Malakanlar'ın Yerleşkesini Gösteren Haritadır.....	90
EK-4 1887 Yılında Kars Vilayetinde Malakanlar	91
EK-5 2010-2020 Yılları Arasında Malakanlar'ın Önemli Günleri.....	92
EK-6 Fotoğraflar	93
EK-6.1 Malakanlar bir cenaze töreninde gösteren fotoğraftır	93
EK-6.2 Kazım Karbekir Çakmak Köyüne ziyareti sırasında Malakanlarla beraber gösteren fotoğraftır	93
EK-6.3 Kars'ta yaşayan ve aslen Malakan olan sonrasında Müslümanlar ile evlendirilen Rukiye Ağkoç'un fotoğrafıdır	94

EK-6.4 Kars'ın Arpaçay ilçesinde yaşayan aslen Malakan olan Türkseven ailesinin fotoğrafıdır	94
EK-6.5 Malakan Atı'nın fotoğrafıdır	95
EK-6.6 Malakan İneği (Zavot İneği) fotoğrafıdır	95
EK-6.7 Kars İli Susuz Köyüne bağlı İncesu Köyü'nün fotoğrafıdır. (Malakanlar tarafından kurulmuştur.)	96
EK-6.8 Stravropol'da Sabranya'da askere gidecek olan genç için verilen hayrat yemeği fotoğrafıdır. Masa da görülen Semaver'in Malakan kültüründe önemli bir yeri vardır	97
EK-6.9 Rusya'da bulunan Lermontovo Köyünde yaşayan Malakan bir çift evlerinin önündeki fotoğrafıdır	97
EK-6.10 Rusya'da bulunan Lermontovo Köyünde yaşayan bir Malakan erkeğinin fotoğrafıdır	98
EK-6.11 Rusya'da bulunan Lermontovo Köyünde yaşayan Malakanlar toplu halde gösteren fotoğraftır	98
EK-7 1879-1899 Yılları arasında Dukhobor ve Malakanlar'ın Amur bölgesinde yerleşkesini gösteren haritadır	99
EK-8 1921 Yılında Dukhobor ve Malakanlar'ın Rostov bölgesinde yerleşkesini gösteren haritadır	100
EK-9 1802-1845 Yılları arasında Dukhobor ve Malakanlar'ın Tavriya bölgesinde yerleşkesini gösteren haritadır	101
EK-10 Malakanlar Hakkında Haber Yapan Süreli Yayınlar	102
Kişisel Bilgiler	103

ÖNSÖZ

Tarih savaşları incelediği kadar toplumları ve onların geçirdiği evreleri inceleyen bir bilim dalıdır. Siyasi olayları ve bu siyasi olayların toplumlar üzerinde etkisini de incelemektedir. Malakanlar konusu bu çerçevede incelenmiştir. Malakanlar'ın tarih sahnesine çıkışlarından günümüze kadar gelen süreç üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Tüm bu süreçte siyasi ve sosyal olaylar beraberinde getirdiği etkiler sosyal, siyasi ve ekonomik kaynaklar kapsamında titizlikle incelenmiştir. Bu kaynaklar Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA) menşeli belgeler, konuyla alakalı gazete ve dergiler ayrıca bu döneme ışık tutan yerli ve yabancı kaynaklardan oluşmaktadır. Malakanlar'ın Rusya topraklarında doğuşundan çeşitli göçlerde dünyanın çeşitli yerlerine dağılma nedenleri ve bu göçlerin toplumun üzerindeki etkileri belirlenmiştir. Anadolu'daki Malakanlar üzerinde özenle durulmuş ve ayrı bir bölümde incelenmiştir.

Araştırma sürecinde böyle nadide ve bakir bir konu hakkında yaşadığım zorluklarda her zaman yanımda olan ve başından beri eşsiz desteklerini benden sakınmayan Tez Hocam Prof. Dr. Bayram AKÇA'ya; düştüğüm en zor anlarımda bile sadece bilgisiyle değil aynı zamanda moral ve motivasyon sağlayan Prof. Dr. Melek ÇOLAK'a; ve Macaristan'daki yaz tatilini bile bu konu hakkında araştırmaya adanmış Doç Dr. Simon PİROSKA'ya teşekkürleri bir borç bilirim. Bu çalışmamı tamamlayarak bilim dünyasında kazandırmanın eşsiz gururu içerisindeyim. Umarım bu çalışma benden sonraki çalışmalar için bir kılavuz olur; izleri kaybolan Malakanlar hakkında bilinmeyenleri gün ışığına çıkarmaya katkı sağlar.

Tez çalışmam için alan çalışması yaptığım Kars iline bağlı Susuz ilçesi, İncesu Köyü, Çamçavuş Köyü, Yolboyu (Meliköy) ahalisine teşekkür ederim. Tüm çalışmamda bana kılavuzluk eden, anı ve hikâyeleriyle Malakanları tanıtan Babam Sayın Ağa KIYANÇ'a özel olarak teşekkürü bir borç bilirim.

Sinan KIYANÇ

Muğla/2014

ÖZET

KIYANÇ, Sinan, *Malakanlar*, Yüksek Lisans Tezi, 2014

Bu çalışmada Malakanların Rusya topraklarında başlayan tarihsel süreçleri ve Rusya'dan göç ettikleri bölgelerdeki izleri araştırılmıştır. 1877-1878 Osmanlı Rus savaşı (93 Harbi) sonrasında, Kars ve civarının savaş tazminatı olarak Çarlık Rusya hâkimiyetine bırakılmasıyla, Kafkaslarda bulunan Malakanların bir kısmı Anadolu'ya göç etmiştir. Malakanlar Anadolu'da kurdukları köyler ile Müslüman topluluklar ile uzun süre birlikte yaşamışlardır. 1960'lı yıllara kadar süren bu birliktelik Malakanların bu toprakları terk etmesi ile son bulmuştur. Bu ayrılıştan günümüze kadar geçen sürede Malakanların Anadolu'da izleri kaybolmaya yüz tutmuştur. Malakanların kurdukları köylerden bazılarına (İncesu, Yolboyu, Susuz, Atçılar, Çakmak, Dikme) yapılan gezilerde Malakan izleri araştırılmıştır.

Bu çalışmada günümüzde Rusya, Amerika, Kanada, İran, Suriye, Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'da yaşayan Malakanların göç etme nedenlerinin ve süreçlerinin yanı sıra günümüzdeki yaşantıları, Malakan kimliğinin oluşmasında temel etken olan Malakanizmin ortaya çıkışı ve gelişim süreçleri, Kapalı bir toplum olan Malakanların toplumsal yapıları ve yaşantıları, Malakanların çağdaşlarından daha ileri derecede kullandıkları tarım ve hayvancılık ile göç ettikleri yerlerin ekonomilerine katkıları ve Malakanların ortak yaşam anlayışıyla Müslüman topluluklarla kurduğu ilişkiler ve ortak yaşam özellikleri üzerine durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Malakan, Malakanizm, Rusya, Din, Gelenek

ABSTRACT

KIYANÇ, Sinan, *Molokans*, M.A., Postgraduate Thesis, 2014

In this study, the history of Molokans which began in Russian territories and their effects on the provinces to which they emigrated from Russia were investigated. After the 1877-1878 Ottoman-Russian war (93 War), some of the Molokans from Caucasia immigrated to Anatolia since Kars and its vicinity were given to Russians as reparation. With the villages they established in Anatolia, Molokans lived together with the Muslim communities for a long time. This togetherness, lasted until 1960s, ended with the abandon of this land by Molokans. Since then, the traces of Molokans in Anatolia have tended to disappear. Molokans' traces were investigated in some of the villages (İncesu, Yolboyu, Susuz, Atçılar, Çakmak, Dikme) they established during the expeditions made those villages.

In this study, together with Molokans', who lived in Russia, the USA, Canada, Iran, Syria, Azerbaijan, Armenia and Georgia, reasons for immigration, their immigration processes and their life-styles today, the emergence of Molokanism which was the basic factor in the formation of Molokan identity and their development processes; social structures and life-styles of Molokans who live as a close community; Molokans' economical contributions to the places they had immigrated by means of agriculture and livestock breeding in which they were far ahead from their contemporaries; and the relationships that Molokans established with Muslims with their understanding of joint living and the characteristics of this understanding were emphasized.

Key Words: Molokane, Molokanism, Russia, Religion, Tradition

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı Geen Eser
A.g.m.	: Adı Geen Makale
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
ev.	: eviren
Dos.	: Dosya
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

GİRİŞ

“Malakanlar Çarlık Rusya’sına hâkim olan ve çarı Allah’la özleştiren hükümran kiliseye başkaldıran, Rus kilisesini protesto eden orta sınıf Rusya köylüleridir.”¹ Malakanlar bu başkaldırı neticesinde Hıristiyanlığın bozulmamış özelliklerine dayalı Malakanizm inancını ortaya çıkarmışlardır. Malakanizm, Malakanlar’ın inançlarını ve toplumsal normlarını belirleyen, temeli İncil’e dayalı bir inanç sistemidir. Malakanlar bu başkaldırı karşısında sarayın ve kilisenin büyük tepkisi ile karşılaşmışlardır. Bu durum hem Malakan toplumunu oluşturmuş hem de onların göç etmelerine neden olmuştur.

Malakanlar dünya toplumları içerisinde en fazla sürgün edilmiş topluluklardan birisidir. Dini inanışları bakımından Kiliseye başkaldırmalarıyla başlayan bu süreç günümüze kadar devam etmiştir. Günümüzde Rusya başta olmak üzere Amerika, Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Türkiye ve Avustralya gibi birçok ülkede yaşamaktadırlar. Gittikler her yerde derin izler bırakan Malakanlar’ın bir kısmı 1877-1878 Osmanlı Rus savaşı (93 Harbi) sonunda, Kars ve çevresi Çarlık Rusya’nın hâkimiyetine girince Kafkaslardan Anadolu’ya göç etmişlerdir.²

Günümüzde önemli bir tartışma unsuru olan “Kimlik” meselesinden Malakanlar da zarar görmüşlerdir. Malakanlar inançlarını özgürce yaşamak için göç ettikleri yerlerde bazı sıkıntılar yaşamışlardır. Bu sıkıntıların temelinde sadece Malakanlar’ın toplumsal yapıları ve inançları değil dönemin siyasi yapısı da büyük etken olmuştur.³

Tarım ve hayvancılık alanında çağdaşlarından daha ileri seviyede olan Malakanlar bu özellikleri nedeniyle gittikleri her yerde tarım ve hayvancılığa önemli

¹ Ludmila Denisenko, *Böyle Bir Kars*, İstanbul-2011, s.181.

² Semyenov İ.Y/Erkan Karagöz, *Sürgün Bahçesinin Solan Renkleri Molokanlar*, İstanbul-2009, s. 112.

³ Sosyolojik kavramlar hakkında detaylı bilgi için bkz. Max Weber, *Sosyolojinin Temel Kavramları*, İstanbul-2011 ve Orhan Türkdoğan, *Etnik Sosyoloji*, İstanbul-2007

katkıları sağlamışlardır. Malakanlar Anadolu topraklarına göç ettikten sonra sadece tarım ve hayvancılık alanında değil ticaretle de katkı sahibi olmuşlardır.⁴

Kars ve civarında halen Malakan Atı ve Malakan İneği cinsleri görülmektedir. Bu cins hayvanların Malakanlar tarafından yetiştirildiğinden dolayı bu isimle adlandırılmaktadır. Bu hayvanlar ağır kış koşullarına ve bölge coğrafyasına sağladıkları uyum sayesinde bölge insanı tarafından halen yetiştirilmektedir. Ekonomik hayata sağladıkları en önemli katkılardan bir başkası ise peynir olmuştur. Malakanlar'ın gittikleri her yere taşıdıkları Kaşar ve Gravyer peynirleri dünyanın en iyi peynirleri arasında gösterilmektedir.⁵

Malakanlar'ın kurdukları köyler arazi yapısı bakımından geniş ve düz alanlar üzerine kurmuşlardır. Tarıma elverişli bu köyler su kaynağı bakımından zengindir. Köyün tam ortasından geçen geniş bir yolun iki tarafına paralel olarak sıralanan evlerin geniş bahçeleri vardır. Malakanlar evlerinin büyük ve geniş olmasına özen göstermişlerdir. Malakan evlerinin çoğu çatılı ve büyük pencerelidir. Malakanlar bahçelerinin belirli bölümlerinde bostan oluşturulmuş ve buralarda mevsimlerine göre sebze ve meyveler yetiştirmişlerdir. Bazı Malakan evlerinin alt kısımlarında depolar yapılmıştır.

*“Malakanlar'ın, Türkiye'deki varlığından ilk kez İhsan Abidin'in: Anadolu'da Ziraat ve Hayvan Yetiştirme (1928) adlı yayınında bahsedilmiştir.”*⁶ Bugün halen Malakanlar hakkında ülkemizde sadece iki doktora çalışması yapılmıştır. Bu çalışmalardan birisi Sosyolojik açıdan, öteki ise Malakanizm'i incelemiştir.⁷

⁴ Malakanlar'ın Tarım ve Hayvancılık alanında katkıları konusunda detaylı bilgi için bkz. İlber Ortaylı, *Çarlık Rusyası Yönetiminde Kars, Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadi ve Sosyal Değişim Makaleler I*, Ankara-2004 ve Orhan Türkdoğan, *Kars'ta Bir Etnik Grup: Malakanlar'ın Toplumsal Yapısı*, İstanbul-2005

⁵ Kars'ın Çarlık Rusların eline geçmesiyle Kars'ta Kaşar ve Gravyer peyniri üretilmeye başlanmıştır. Günümüzde de Kars merkezde ve civarında Kaşar ve Gravyer üreten küçük büyük birçok tesis bulunmaktadır. Röportaj yapılan Kazım Dinç ve Seyfal Dalmış Kaşar ve Gravyer üretimini Malakanlar'dan öğrendiklerini belirtmişlerdir.

⁶ Türkdoğan, *a.g.e.*, s.23.

⁷ Orhan Türkdoğan, *Malakanlar'ın Toplumsal Yapısı*, (Doktora Tezi) Atatürk Üniversitesi, Erzurum-1962 ve Çakır Ceyhan Suvarı, *Dinsel Geleneğin Etnisite İnşasında Oynadığı Rol: Malakanizm Örneği*, (Doktora Tezi) Hacettepe Üniversitesi, Ankara-2009

Bu araştırmada Malakanlar'ın tarih sahnesine çıkışından günümüze kadar olan süreç araştırılmıştır. Böylece sadece Anadolu'da yaşayanlar değil tüm dünyada ki Malakanlar'ın araştırılması amaç edinilmiştir. Malakanlar'ın sadece tarihsel serüveni değil aynı zamanda toplumsal ve dini yapıları da ele alınmıştır. Malakanlar'ın Anadolu'daki izleri de incelenmiş ve bu doğrultuda araştırmalar yapılmıştır. Bölge insanıyla yapılan görüşme ve röportajlar bu araştırmada sunulmuştur. Malakanlar'ın dinsel izlerinin yanı sıra ekonomik ve toplumsal özellikleri üzerinde durularak tarih boyunca yaptıkları gler incelenmiştir.

I. BÖLÜM

MALAKANLAR'IN ADI VE KÖKENİ

I. 1. Malakan Adı ve Anlamı

Malakan; Rusça Moloko (süt), kelimesinden türeyerek süt içen veya perhizi bozan anlamına gelir. Amerika'ya göç eden Malakanlar üzerine araştırma yapan Amerikalı araştırmacı P.V. Young da “*Malakanlar, süt içenler veya büyük ayrılıştan sonra (Rus halkının inancında, haftada iki gün süt içme geleneği vardı. Oysaki Malakanlar böyle bir perhiz (oruç) inancına itiraz ederek, haftanın her gününde süt içilebileceği kanaatinde idiler. İşte, ayrılık bu nedenden ötürüdür.) büyük perhiz süresince sütü kullanmakta ısrar eden Rus Ortodoks sınıfıdır*”⁸ diye tanımlamaktadır.

Ivan Aleksandrow’a göre Malakan, “*süt gibi saf bir kelime*” olarak tanımlamaktadır.⁹ Malakanlar, Rus kilise dayatmalarına karşı çıkararak oluşturdukları Ruhsal Hıristiyanlık olarak adlandırılan Malakanizm’e bağlı Rus köylü halkıdır. Bu nedenle Malakanlara “*Ruhsal Hıristiyan*” terimini kullanmak daha doğrudur.

Batılı basın Malakanları tanımlarken “*Dini Fanatikler*” ve “*Eski İnanışlılar*” olarak tanımlamışlardır.¹⁰ İngilizce’de Malakan kullanımları: “*Molakan, Malakan, Molocan, Malacan, Molocan, Molokane, Molokani ve Molokane*”dir. Rusça ‘da Malakan kullanımları ise: “*молокан, молакан, малакан*”

Malakanlar’ın Anadolu’da beraber yaşadıkları Müslüman halk tarafından “*Malakan*” ismi kullanılmakta ve öyle tanınmaktadırlar. Başbakanlık Osmanlı Arşiv araştırmalarında elde ettiğim belgelerde “*Malakan*” ve “*Melekan*” ismi kullanılmıştır.¹¹

⁸ P.V.Young, *The Pilgrims of Russian Town*, Chiago Press Chicago III.,1932 den Türkoğan,*a.g.e.*, s.31.

⁹ İvan Aleksandrow, *Love The Verbal Milk*, Independent Newspaper, 5 Ekim 2005

¹⁰ The South Australian Advertiser, 13 Nisan 1888, s.6.

¹¹ BOA.MAD.d.23109

Malakanlar kendilerini “Manevi Hıristiyanlar (Spiritual Christians)” veya “Hakikat İnsanları (Gospel Men)” olarak da adlandırmaktadır.¹²

Malakan kelimesinin yazarlara göre, farklı yazıldığını da görmekteyiz; *“Malakani, Malakanye, Malakane, Malakaneh ve Malakan.” Malakanlar çoğu defa kendileri için “İncil Okuyanlar (Gospeller)” demeyi uygun bulurlardı.¹³*

Therese Adams Muranaka Malakan adının Rusça süt nehri anlamına gelen Molotchnaya kıyısında yerleşmiş olan Doukhoborlardan geldiğini iddia etmektedir.¹⁴

1921 yılında Harvard Üniversitesinde Din Araştırmaları bölümünde yapılan bir konferansta F. C. Conybeal tarafından Malakanlar, milliyetlerine göre Rus (slav) olan ve Ortodoks papazlara itaat etmeyenler; muhalif olarak nitelenmişlerdir. Ortodoks Papazlar tarafından non-konformist, inançsızlar, sekter, kâfir (schismatics), suçlular olarak tanımlanan Malakanlar sık sık acımasızca cezalandırılmışlardır.¹⁵

Ludmila Denisenko’ya göre: *“Malakanlar, Moloch (İbranicede m-l-k), Yahudi ve tüm yakın doğu kültürlerinde eziyet, acı çekme, fedakârlık ve kurban tanrısıydı. Malakanlar’ın nasıl bir özdeşlikle bu adla anıldıkları açık olmasa da Rus köylülerinin bu başkaldırı hareketi, İsa’nın ortaya çıktığı yıllardaki henüz Yahudilikten ve eski Ahitten kopmamış arî Hıristiyanlığa duydukları özlemle başlar.”¹⁶*

Çakır Ceyhan Suvari’nin İvanovka köyünde yaptığı incelemede iç tanımlama olarak, *“Malakan adı ‘Kutsal Sütü İçenler’ anlamına gelmektedir ve Malakan adının kökeni St. Paul’un mektuplarına kadar gitmektedir. Malakan adının ‘süt içenler’ anlamındaki bir diğer yorumu da sürgünle ilişkilendirmektedir. Malakanlar’ın Rusya’dan sürgün edilirken, yolda su bulamadıklarından, su yerine süt içtiklerini bu nedenle Malakan kelimesinin ‘süt içenler’ anlamına geldiği belirtilmiştir. Görüşülen*

¹² P.V.Young, *The Family Organization of Molokans: A study in Primary Group Relations, Sociology and Social Research*, Sociology of Social Research Sept, October, 1927, s. 54-60 dan Türkdoğan, a.g.e., s.32.

¹³ Türkdoğan, a.g.e., s.32.

¹⁴ Therese Adams Muranaka, *The Russian Molokan Colony at Guadalupe, Baja California: Continuity and Change in a Secterian Community, A Dissertation Submitted of the Faculty of the Department of Anthropology, The University of Arizona- 1992*, s. 38-39.

¹⁵ F.C. Conybeal, *Russia Dissenters*, Harvard Theological Studies X, 1921, s. 289-291.

¹⁶ Denisenko, a.g.e, s.181-182.

Malakanlardan bazıları inançlarının 'süt gibi beyaz ve saf' olduğunu bu nedenle kendilerine "süt gibi temiz" anlamına gelen Malakan denildiğini ifade etmişlerdir. Bir diğer tanımlama ise; inançları uğruna ölen ilk mensuplarına gönderme yapan bir yorum olarak 'onların birkaçı' anlamına gelen 'malo' kelimesi ile 'ölüm' anlamına gelen "kanuli" kelimesinin birleşmesi olan Malokanuli'den Malakan adının türediği ifade edilmektedir. Süt nehri anlamına gelen Molotchnaya'dan, Malakan adının evrildiği şekilde temel alınarak yapılan yorum dışında diğer yorumlar doğrudan dinsel referanslara dayanmaktadır. Söz konusu dinsel içerik genel olarak "süt" metaforu kullanılarak dışarıdakiler –Ortodoks- açısından aşağılama amaçlı 'günahkâr' ve 'sapkın' şeklinde kabul görmüşken; Malakanlar açısından; 'kutsal sütü içenler', 'süt gibi temiz' ve 'sürgün yolunda su yerine süt içenler' şeklinde çileye gönderme yapan bir anlam yüklenerek sahiplenilmiştir."¹⁷

Tüm bu tanımlardan biz şu tanıma ulaştık ki: *"Malakanlar inançları nedeniyle süt içmeleri, sütün beyazlığının ve saflığını vurgulamak için süt içenler olarak tanımlanabilir."*

I. 2. Malakanlar'ın Kökeni

Malakanlar'ın ırklarına bakıldığında Slav menşesine tabidirler. *"Slavların hind-Avrupa –ari- menşeli kavimlerle aynı ırktan oldukları antropoloji ve dil araştırmalarıyla tespit edilmiştir. Mezar kalıntılarında Slavların ekseriyetle dolikosefal, uzun boylu yani şimal ırkının hususiyetlerini taşıdıklarını gösterir. Bizans ve Arap kaynaklarına göre Slavların "Sarışın" bir kavimdir. Bu nedenle antropolojik hususiyetler, Slavların "German", yani şimal (kuzay) ırkına yakın olduklarını gösterir. Somatologya (beden yapısı) bakımından M.Ö. 1. Bin tarihlerinde, halis bir hind-Avrupa ırkı olmadığı, bütün ırkların az çok birbirleriyle karışmıştır; yani eski Slavlardan olan büyük bir kısım dolikosefal¹⁸ ve sarışın*

¹⁷ Çakır Ceyhan Suvari, *Dinsel Geleneğin Etnisite İnşasında Oynadığı Rol: Malakanizm Örneği*, (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Ankara-2009, s 163-164.

¹⁸ Dolikosefal: Kafatası endeksi, kafanın azami genişliğinin azami uzunluğuna bölümünün 100 ile çarpılmasıyla hesaplanır (yatay düzlemde veya önden arkaya doğru). Hesaplanan gösterge 75'den küçük ise kafatası, üstten bakıldığında uzun ve düz demektir.

olmakla beraber, bazıları mezosefal¹⁹ veya brekisefal²⁰, kumral, orta boylu, kara saçlı olanların da bulunduğunu kabul etmeliyiz.”²¹

¹⁹ Mezosefal: Endeks 75 ile 80 arasında ise kafatası neredeyse ovaldir.

²⁰ Brekisefal: Endeks 80 ve üzeri endekse sahip kafatasları geniş ve kısadır.

²¹ Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye kadar*, Ankara-1987, s.3.

II. BÖLÜM

MALAKANLAR'IN TARİH SAHNESİNE ÇIKIŞI VE ANAYURLARINDAN GÖÇLERİ

II. 1. Malakanlar'ın Tarih Sahnesine Çıkışı ve Malakan Kimliğinin Oluşumu

Malakanlar Rus ırkından gelen mezhepsel bir harekettir. Rusya'da putperestlik yerine Hıristiyanlık ilk olarak, 988-989 yıllarında Kiev Knyaz'ı (Prensi) Vladimir²² tarafından getirilmiştir. Knyaz (Prens) çevresindekiler ve yüksek sınıf mensupları vaftizi gönüllü olarak kabullenmişlerse de, halkın sulara sürülüp vaftiz edilmesi için zor kullanılmıştı. Hıristiyanlığı halka kabul ettirmek için büyük baskılar uygulanmıştır. Tüm bu baskılar karşısında iki önemli muhalif ortaya çıkmıştır. Bunlar, Adrian (Rus kilisesi tarihinde dinsel rasyonalizmi temsil eden ilk simadır) ve 1125 yılındaki Dimitri'dir.²³ Bu muhalifler toplumun üzerinde oluşturulan baskıya başkaldırarak halkın içinde büyük bir yankı da oluşturmuşlardır. Bu etki kendisinden sonra başlayacak olan muhalif bir kanadın başlangıcı olarak sayılmaktadırlar. Böylece kilise öğretilerine karşı ilk başkaldırı meydana gelmiştir. Her iki muhalifte cezalandırılarak yaşamlarını zindanda tamamlamışlardır.²⁴

Rusya'daki Ruhaniler, Rahibeler ve din adamları 1257 yılında her türlü vergi ve mükellefiyetten azad edilmişlerdi. Rus kilisesi, Moğol Kağanının himayesi altına girmiş ve böylelikle imtiyazlı bir mevkiye çıkarılmıştır.²⁵ Böylece Kilise Moğol hâkimiyetine karşı tepki göstermemiştir. Bu durum ağır vergiler altında ezilen halkın tepkilerine neden olmuş ve kilise halk arasında uzaklaşmaya neden olmuştur. Moğol istilaları döneminde Kilise merkezi Kiev'den kuzeye, önce Vladimir'e, sonra da Moskova'ya taşınmıştır. Böylece Kiev metropolitlerinin dışında, Moskova metropolitleri de ortaya çıkmıştı. 1371 yılında yeni bir muhalif Novgorod'da Diakon Karp Strigolnik'in çevresinde Strigolnikler adlı bir hareket oluştu. Bu hareket Malakanlar'ın dört asır öncesine dayanan ilk öncüleri kabul edilmektedir.

²² Kurat, *a.g.e.*, s.30.

²³ F.V. Livanov, *Raskolnikler ve Ostrojenikler* c. I. Senpetesburg 1872 s.113 den Semyenov İ.Y/Erkan Karagöz, *a.g.e.*, s.13.

²⁴ Semyenov/Karagöz, *a.g.e.*, s.13.

²⁵ Kurat, *a.g.e.*, s.80-81.

Strigolnikler, güç kullanımı ve el koymayı reddetmiş, onun yerine topluluk kararını benimsemişlerdir. Ayrıca Strigolnikler, ayınların kilise yerine izbalarda²⁶ yapılması usulünü getirmişlerdir. Evlilik anlayışında Strigolnikler rahiplerin esrarengiz takdisi olmaksızın evlenecek kişilerin özgür iradesine bırakmışlardır. Strigolnikler tarafından bütün barışseverlerin ruhani yeterliliğe sahip olduklarına inanılmıştır. Kilise ve Çarlık Rusya bu harekete karşı büyük tepki ve baskı göstermiştir. Bu baskı neticesinde K. Strigolnik ceza olarak Volhov nehrine atılmıştı. Taraftarları ise kilise ve devletin baskılarının daha az olduğu Rusya'nın iç kesimlere kaçmışlardı. Strigolnik taraftarları gittikleri yerlerde öğretilerini anlatıp taraftar toplamışlardı. Özellikle köylü kesimi tarafından benimsenen bu hareket daha sonraları meydana çıkan muhalif hareketlerin başlangıcı sayılmaktadır. Köylüler ağır vergiler altında ezildiğinden ötürü hareketi kabul edip benimsemişlerdi. Bu nedenden dolayı Rusya'da bulunan Malakanlar gibi muhalif hareketler köylü hareketleri olarak tanımlanmaktadır. Kilisenin halktan zorla para toplaması ve baskı yapması Strigolnik hareketine ilgiyi artırmıştı.²⁷

Novgorot'ta yeni bir kilise karşıtlığı 1471 yılında Litvanyalı Sharya tarafından ortaya çıkmıştı. Sharya Yahudi olmakla birlikte, Yahudi medeni kanununu, dini tören kurallarını ve dini efsaneler anlatan dini metinler bütünü olan Talmud'u tanımadığını ilan etmişti. Sharya, Kilise ve Çar otoritesi ile tartışmaktansa yakınlaşmayı tercih etmiş, Hıristiyanlıktan ayrılan Baş Papaz Gavriil ile beraber yeni akımın temellerini atmıştır. Sharya ve Gavriil, Strigolnik öğretisine kendi akılcı fikirlerini katarak halk arasında vaazlar vererek "*Yahudi Sapkınlığı*" adı verilen bu akım hızla yaymışlardı. Sharya ve Gavriil sadece köylüleri değil Knyaz'ın (Prens'in) sarayına da girip Boyarları (soyluları) ve din adamlarını da etkilemişlerdi. Bu hareket Novgorot'un Moskova'ya olan bağlılığını azaltmıştı. Bu durumu Moskova Knyaz'ı olan III. İvan²⁸ kendi çıkarı için 1478'de Novgorot'taki Sapkınların başı Papaz Aleksî ile Dionisi Moskova'ya çağırıp saray ibadethanesine tayin etmiş ve Moskova ile barışmayan Novgorot kilisesi Başpiskoposu Feofil'i manastıra kapattırmıştı. Böylece Novgorot

²⁶ İzba-İzbe, ahşap kütüklerden yapılmış, genellikle tek gözlü, Rus köylü evidir.

²⁷ Semyenov/Karagöz, *a.g.e.*, s.13-14.

²⁸ III. İvan (1462-1505) hâkimiyeti süresince Rus topraklarının bütünlüğünü sağlayarak onun dönemine kadar gelen hükümdarlık yapısında belli başlı değişiklikler yaparak, etkisini artırmıştır. Sert yapısı ile tüm gücü elinde toplamıştır. III. İvan hakkında detaylı bilgi için bkz. Kurat, *a.g.e.*, s.107-125.

kilisesi başsız kalmış, III. İvan kentin hazinesini ve topraklarını ele geçirmişti. Moskova'daki Sapkınlar öğretilerini Novgorot'a da yaymış ve Metropolit (bir eyalet merkez piskoposu) koltuğuna manastır mallarının dinden bağımsızlaştırılmalarını ve dünyasal kılınmalarını savunan Zosima'yı getirmişlerdir. Ortadoks kilisesi 1490 yılında “*Yahudi Sapkınları*” aforoz etmiştir. Moskova Prensi de “*Yahudi Sapkınları*” manastıra kapattırılmış ve Zosima'nın metropolitliğini kaldırmıştı. Moskova Prensi daha da ileri giderek yandaşların bir kısmını idam ettirmiş, kalanları da Volga nehrinin ötesine sürerek yok etmeye çalışmıştı. Böylece Kilise, Çar'ın tüm Rusya'nın mutlak hükümdarı olduğu ve tanrı tarafından toplumun hem maddi ve hem de manevi hayatının başı olarak belirlendiğini kabul etmiştir. Bu kararın sonucunda Kilise otokrasinin dayanağı, Moskova ise devletin dünyevi ve ruhani merkezi haline gelmiştir.²⁹

İlk “*Yahudi Sapkınlığı*” şehirlerde yaygınlaşmış ve halka inememişti. Bu nedenle, halk tarafından benimsenmemiş, soylular arasında etkili olmuştu. Çarın bu durumdan faydalanmasıyla, “*Yahudi Sapkınlığı*” bir muhaliflik olarak kabuk değiştirmişti. Yeni muhaliflik halkın tepki gösterdiği uygulamalara tepki göstermiş ve böylece Kilise'den iyice uzaklaşmıştır.

1540'larda “*Yahudi Sapkınlığı*” yeniden “*Başkin ile Kosoy Sapkınlığı*” olarak Voga Manastırında ortaya çıkmıştır. Daha sonra da Lutheranizm etkisi ile değişime uğramıştır.

“*Yahudi Sapkınlığı*” öğretisi iki akım olarak gelişmişti.

1- Rasyonalizm (Cumarteciler)

2-Başkin ve Kosoy'un Rasyonalizmi (Malakanlığın ortaya çıkmasının temelini oluşturdu)

Başkin ve Kosoy Malakanlık seceresinin ilk başlangıcı sayılır.

Bu öğreti temelde;

²⁹ Semyenov/Karagöz, *a.g.e.*, s.14-16.

- “*Evrensel Kilise*³⁰” iktidarını ve kilise tarafından yönetilmeyi reddetmiştir.
- Haç’ı; İsa’nın çakıldığı, İsa düşmanlarının silahı ve insan yapımı olduğu için reddetmiştir.
- İkona’nın insan elinden çıkması nedeni ile kutsal olmadığını savunmuştur.
- Ruhban sınıfını reddetmiştir.
- Kilise ayinleri yerine inanan insanların toplu dualarının olması gerektiğini savunmuştur.
- Kutsal Kitap Bibliya’da yazılı olanların dışında hiçbir dinsel kuralı tanımamıştır.³¹

Delî Petro (Büyük Petro ve ya I. Petro) 1683 yılında Slav toplum yapısını değiştirip batıya yaklaştırma çabası içerisinde; toplumu yeniden şekillendirmek için çalışmalar başlatmıştı. Böylece hayal ettiği yeni bir Rusya oluşturabilecekti.³² Bu uygulamaları oldukça baskılı tavrı Malakanlar’ın giysilerine karışılması, saç ve sakallarının zoraki kesilmesi huzursuzluğu artırmıştır. Yine bu dönemde vergiler artırılmış, uzun süren savaş hali nedeniyle zorunlu askerlik uygulamasına benzer bir uygulamaya başlanmıştır. Köylüler askere gitmemek için yetkililere yanlış bilgiler vermiş, hatta yerlerini terk etmişleridir. Bu durum Malakanlar arasında derin bir huzursuzluğa neden olduğundan bu dönem Malakanlar’ın muhalifliğini pekiştirmiştir.

Ülkede her konuda olduğu gibi dini serbestlik ve reform fikri geliştikten sonra, Başkin ve Kosoy’un öğretilerini benimseyip geliştiren Hekim Tvertinov da bu öğretiyi Protestanlıkla harmanlayıp yazıya dökmüş ve ona inananların yazdıkları defterler aracılığı ile Rusya’da yaymaya başlamıştı. Böylece muhaliflik güçlenmiş ve genişlemişti. Bu defterler sözlü kuralların yerini yazılı kurallara bırakmasına neden olmuştu.

III. Petro zamanında Almanlara ve Lutheranizme sempati duymuş ve dini propaganda yapmalarını desteklemişti. Böylece Rus şehirlerinde “*Ruhani Hıristiyan*” öğretileri yayılmış ve sonradan Semyon Uklein ile birleşerek “*Malakanlık*” adıyla dinsel bir hareket başlamıştı; fakat birçoklarının yaptığı gibi

³⁰ Evrensel Kilise: Hıristiyan Kilisesinin yüksek din kurultayları, Ortodoks Kilisesi (IV-VII yüzyılda) ilk üç kilise kurulu tanır. 1054’te kiliseler bölündükten sonra Roma Katolik kilisesi evrensel kilise kurullarını toplamayı sürdürmüştür.

³¹ Semyenov/Karagöz, *a.g.e.*, s.13-16.

³² Kurat, *a.g.e.*, s.265.

Malakan dinsel öğretisinin Uklein tarafından ortaya atıldığı yanlıştır. Uklein kendisine kadar gelen süreçte tüm muhalif hareketleri harmanlamış ve öğretilerini böyle oluşturmuştur. Bu nedenle Malakanlar'ın kökenleri Uklein'den daha önceki dönemlere kadar uzanmaktadır. Uklein, Tambov vilayetine bağlı Borisoglebskiy kazasının Uvarovo köyünden, terzi olduğundan müşteri bulmak için köy köy dolaşan saraya ait bir köylüydü. Goreloye köyünde bir Dukhobor³³ vaizi olan Pobirohin'in (Pobir Ochın) kızı ile tanışınca Ortodoksluktan ayrılıp bu kadınla evlenmişti. Uklein böylece kayınpederinin Dukhoborların fikirlerinin propagandasında etkin bir yardımcısı ve bu fikirlerin yayıcısı olmuştur. Uklein sonraki yıllarda Dukhoborluktan koparak Tambov bölgesinde çoktandır var olan Malakanlık mezhebine girmişti. Uklein okuryazar ve kutsal kitapları iyi bilen bir kişi olduğu için de bu hareketin önde gelen siması olmuştu. Uklein, Tambov vilayetinde bulunan Malakan cemaatlerini kendi liderliğinde birleştirmiş ve 70 öğrenci seçerek, yeni öğretinin Kutsal Kitaba kesinkes bağlılık içinde sistem edilmesi ve biçimlendirilmesiyle uğraşmaya koyulmuştur. Uklein kadim ilk Hıristiyanlığını, Evrensel Kilise tarafından çarpıtılmamış olduğundan, öğretilerine temel aldığı ilan etmişti. Uklein ilk Hıristiyanların rahipliğe ve kutsal kalıntıları, haçları, ikonaları ve dramatik ayinleriyle evrensel kilise törenlerine karşı çıkmıştır. Uklein kutsal üçlü doğmasını ve Musa'nın kanunları (domuz eti ve pulsuz balık yasağı) gibi bazı dini hükümleri ise kabul etmişti. Uklein'in öğretisi tüm insanların eşitliğini savunurken, savaşı ve askeri hizmeti ve askeri ant içmeleri Tanrı'nın nefretini kazanan hareketler olarak ilan etmiştir.³⁴ Bu öğretiler Malakanizm öğretisinin temelini oluşturmuştur.

Uklein Öğretileri:

- Tüm insanların eşit olduğunu savunmuştur.
- Savaş, askeri hizmetleri ve ant içmeler tanrının nefretini kazanan hareketler olduğunu açıklamış ve reddetmiştir.
- Kilisenin İsa'nın öğretilerinden saptığını savunmuştur.
- Tevrat'ın kilise tarafından değiştirildiği ileri sürmüştür.
- Gerçek İsa kilisesinin sadece "*Ruhani Hıristiyanlar*" tarafından kurulup sürdürüldüğünü savunmuştur.

³³Dukhobor: Ruhani Hıristiyanlardan oluşan bir topluluktur. Malakanlara özellik olarak benzemektedirler. Dukhoborlar da Malakanlar gibi Rusya'da çeşitli eziyetlere maruz kalmış ve göçe zorlanmışlardır. Bu nedenle Kafkaslar başta olmak üzere Anadolu, Amerika ve Avrupa'ya göç etmişlerdir.

³⁴ Semyenov/Karagöz, *a.g.e.*, s.16-20.

- Bibliya'nın öğretileri dışında ne efsaneleri nede kilise kararlarını dikkate almamıştır.
- Sadece Tanrısal ruhun önünde eğilmek gerektiğini savunmuştur.

Uklein ayinleri olmayan Ruhani Evangelist dinin gerçek Hıristiyan dini olduğunu ve ilk dönem Hıristiyanlığın kilise tarafından çarpıtıldığını savunmuştur.³⁵

Uklein'in halk arasında taraftarları çoğalınca kendisini Mesih ilan etmiş ve 70 öğrencisi ile törenle Tambov³⁶ şehrine girmişti. Ancak tutuklanan Uklein ve 70 öğrencisi hapse atılmıştı. Uklein hapisten çıktıktan sonra Voronej ve Saratov şehirlerine gitmiş ve vaazlar vermeye devam etmişti. Uklein ibadet ve ayinlerin nasıl olacağını bir düzene koymuştur. Uklein'in enerjisi, inancı ve dayanıklılığı onu; Rusya'nın güneyine, Astrahan, Don ve Kafkasya'ya bölgelerine yöneltmişti.³⁷ Hayat süresi boyunca Uklein (5000) taraftar elde etti.³⁸

II. Katerina'nın Rus Ortodoks kilisesini güçlendirmek istemesi nedeniyle din karşıtlarına ve Malakanlara acımasız baskı uygulamıştır. Bu dönemin en önemli olayı Pugaçev isyanıdır. Pugaçev, Kazaklar arasında kendini III. Petro olarak tanıtmış ve 1773'te Kazakları, köylüleri ve Rus olmayan halkları arkasına alarak II. Katerina'ya karşı isyanı başlatmıştı. Sayıları 25 bini geçen isyancılar, Volga yönüne ilerleyerek, birçok kasaba ve şehri ele geçirmişlerdi. İsyancıların eline geçen yerlerdeki Dvoryan malikâneleri yağma edilmiş, çiftlik sahipleri ve memurlar öldürülmüş, çiftliklerdeki köylülerin özgür oldukları ve tüm yükümlülüklerinden muaf oldukları ilan edilmiştir. Yaklaşık iki yıllık bir sürede Pugaçev, isyancılarla beraber pek çok şehir ve kasabayı ele geçirmiş, gönderilen çarlık askerlerini bozguna uğratmıştı. Ancak Pugaçev arkadaşları tarafından 1775'te Çarlık ordusuna teslim edilmiş ve böylece isyan bastırılmış ve ayaklanmaya katılan halk ağır bir biçimde cezalandırılmıştı.³⁹

³⁵ Vedat Akçayöz, *Molokanlar-ve-Dukhoborlar 2*, www.gazetekars.com

³⁶ Tambov Vilayeti, Moskova'nın güneyinde yer alan ve Rusya Federasyonu'nun batısında Tsna Nehrinin kuzeyinde bulunmaktadır.

³⁷ Semyenov/Karagöz, *a.g.e.*, s.21.

³⁸ Türkdöğün, *a.g.e.*, s.33.

³⁹ Kurat, *a.g.e.*, s.283-284.

O dönemde Çar ve devlet otoritesi tarafından halen “*Malakan*” ismi kullanılmamış onun yerine “*Ruhani Hıristiyan*”⁴⁰lar diye adlandırmışlardı; fakat bu kişilere halk arasında ise “*Şçelnikler veya İkonobortlar*” olarak adlandırılmıştır.

Tambov Kilise yönetimi 1765 yılında Sinot’ta⁴¹ görüşülmek üzere hazırladığı raporda bu mezhebi “*Malakan*” olarak zikredene kadar “*Şçelnikler*”⁴², “*İkonobortlar*”⁴³, “*Duhovşçina*”⁴⁴, “*Farmazonlar*”⁴⁵ gibi değişik adlar kullanmıştır.

Tambov Kilise Yönetimi ise 1765’te Sinot’ta görüşülmek üzere hazırladığı raporda bu halkı “*Malakan*” olarak adlandırmıştı. Bu tarihten itibaren artık bu hareketin ismi “*Malakan*” olarak tanımlanmış ve üyeleri böyle adlandırılmıştır. Kilise tarafından kabul edilen oruç uygulamalarından ve hayvansal gıda alınmaması gereken dini perhiz günlerinde Malakanlar arasında sütün her gün içilmesi bu adlandırmaya neden olmuştur.

Önceleri aşağılamak için kullanılan Malakan ismi bir süre sonra halk tarafından benimsenmişti. Malakanlara göre süt Tanrının insanlara sunduğu en temiz içecek olduğundan her zaman kullanılmalıydı. Bu nedenle Malakanlar, Kilise’nin oruç günlerinde ve hayvansal gıda alınmaması gereken dini perhiz günlerinde de süt içmektedirler.

Moskova’nın güneyinde bulunan Tambov vilayeti Malakanlar’ın oluşmasına adeta beşiklik etti. Şehrin kuzeyinin sık ormanlarla kaplı olmasından ötürü genellikle bu bölgeyi kanun kaçakları yurt edinmişlerdi. Ancak Tambov Kilisesi’nin katı

⁴⁰Ruhani Hıristiyanlar, Rusya tarihinde önemli bir yer tutmaktadır. Yapılan araştırmalarda Resmikabul sonrasında meydana gelen muhalif hareketler çok farklı yerlerde çok farklı şekillerde meydana gelmiştir. İşte bu nedenden dolayı aralarında çok büyük farklılıklar oluşturmaktadır. İleride de değinileceği gibi muhalif hareketler kendi aralarında ciddi ayrışmalar göstermişlerdir. Bu nedenden dolayı muhalifleri daha iyi tanımlamak için Kilise bu ifadeden vazgeçerek “*Malakan*” ismini kullanmışlardır. Bir diğer etken ise Ruhani Hıristiyanlar ifadesi kilisenin benimsediği öğretileri tehlikeye düşüreceğinden ötürü muhalif hareketleri alçaltıcı bir isim bulmak ve öyle tanımlamak istemişlerdir.

⁴¹ Sinot: Doğu kiliselerinde patriğe yardım eden ve onunlar birlikte Kiliseler yönetiminin daimi organı oluşturan psikoposlar meclisi. Kilise ile ilgili sorunların görüşülüp karara bağlandığı ve çeşitli yeni düzenlemeler getiren Rus kilisesinin en yüksek organıdır.

⁴² Şçelnik: İsa’nın Çarmıha gerilişinden sonra dağılarak kayalara ve mağaralara sığınan ilk Hıristiyan.

⁴³ İkonoborts: İkonlara karşı mücadele eden.

⁴⁴ Duhovşçino: Maneviyatçılar güruhu.

⁴⁵ Farmazon: Sahte değerler pazarlayan kişi “Frankmason” ya da “Mason” sözcüğünün yanlış ya da kasten çarpıtılmış olmasından türetilmiş bir sözcük.

fikirleri neticesinde Malakanlar'ın üzerindeki baskı artmaya başlamıştır. Tambov bölgesinde Kilise ve devlet tüm bu öğretilere karşı sert tavır almaya başlamıştı. Kilise bölgedeki gücünü artırmak için Kiliseye gelmeyenleri ve Ortodoks olmayanları yaşlı genç demeden kırbaçlatmıştı. Tüm bunların yanında ölüm, sakatlanma, sürgün, kürek mahkûmluğu ve askere alınmalar karşısında da Malakanlar inançlarından hiç taviz vermemişlerdir. Bu durum sadece Malakanlara kilise ve devlete karşı nefret aşılattı.⁴⁶

II. 2. Malakanlar'ın İlk Göçleri (Tambov Eyaletinden Ayrılışları)

I. Aleksandr döneminde onun liberal düşünceleri ortamı yumuşatmış ve bu durum eziyet çeken Tambov Malakanlar'ını da rahatlatmıştı. 1803'te Malakanlar Çar'a sıkıntılarını belirten bir dilekçe sunmuşlardı.

“Mutlak ve yüce hükümdar gönderdiğin görevliler, bize eziyet edip halkımızın canına kıyıyorlar. Bu gidişe bir son verin... Bizlere yaşatılan insafsızlık, sınırsız gaddarlık cezasız kalsın!..” diye seslenmişlerdi.

Malakanlar'ın durumlarını inceleyen devlet onları Ortodokslardan ayırmaya ve Tavriya⁴⁷ vilayetinin Melitopol kazasındaki Moloçniye (sütlü) sular nehri boyunca uzanan boş araziye yerleştirme kararı almıştı. Böylece Malakanlar'ın göç hayatı başlamıştı. Fakat Malakanlar göç ettikleri bu yerde hep kontrol ve baskı altında tutulmuşlardır. Yeni gelenler ta Potemkin zamanından beri buralarda yaşamakta olan Alman kolonilerinden çok şey almışlardır. Ekonomilerini sağduyuyla yönetmeyi, toprağı da usulünce ekip biçmeyi Alman kolonilerinden öğrenmişlerdi.⁴⁸ Malakanlar burada öğrendikleri tarım tekniklerini geliştirerek gittikleri her yerde bu özelliklerini de götürmeyi bilmişlerdir. Böylece onların yakın tarihimizde ki sürgün hayatları başlamıştı.

Çarlık Rusya'da devlet ve kilise gözünde Malakanlar'ın inançları her zaman yasa dışı sayılmıştı. Baskılar artmaya başlamıştı. Bu durum üzerine Malakanlar'ın ileri gelenlerinden Petr Juavtsev ve Maksim Losev 12 Temmuz 1805 yılında

⁴⁶ Semiyenov/Karagöz, *a.g.e.*, s.19-23.

⁴⁷ Tavriya Vilayeti, Tambov eyaletinin güneyinde, Ukranya'nın doğu sınırında yer almaktadır.(?)

⁴⁸ Semiyenov/Karagöz, *a.g.e.*, s.24-25.

Moskova'da I. Aleksandr'ın huzuruna çıkmış ve bir dilekçe sunmuşlardı. Malakanlara ve inançlarına yapılan baskıların adil olmadığını Çarında olduğu yüksek seviyeli toplantıda anlatmışlardı. I. Aleksandr'ın dilekçeyi incelemesi sonunda 22 Temmuz 1805'te⁴⁹ kendisinin de imza attığı bir manifesto yayınlanmıştı. Buna göre Malakanlar'ın dini vecibelerde serbestlik sağlanmış. Papazların asla Malakan evlerine girmemeleri asla bir talepte bulunmamaları sağlanmıştı; fakat bu mezhepleri Ortodokslardan ayırmak ve öğretilerinin yayılmasını önlemek için Malakanlar'ın sadece Tavriya vilayetinde Moloçniye (sütlü sular) Nehri boyunca koloni oluşturmalarına ve yaşamalarına izin verilmişti. Bu durum Malakanlar arasında büyük sevinçle karşılanmıştı. Böylece Malakanlar'ın Kilisenin ve Papazların baskısından uzak bir yaşam kurmaları sağlanmıştı.⁵⁰

I. Nikolay dönemine gelindiğinde baskılar tekrar artmış, I. Nikolay tutucu politikalarıyla Rusya'nın gelişimini 30 yıl boyunca donduran kişi olarak anılmıştır.⁵¹

Bu dönemde Malakanlar'ın dini toplantıları gizlice izlenmeye başlanmıştı. İşe alınmaları, pasaport verilmesi, Ortodokslar tarafından çalıştırılmaları, ticaret yapmaları ve buldukları yerlerden ayrılmaları yasaklanmıştı; ama yinede bu mezhepler yayılmıştır. 20 Ekim 1830 tarihli özel bir kararla; bu insanlara anavatanlarına girmeleri yasaklanmış ve Kafkasya'ya doğru zorunlu göç hareketi ile sürgüne gönderilmeye başlanmıştır.

Malakanlar Ortodokslarla ilişki kurmasınlar diye yerlerinden ve yurtlarından sürülmüşler ve 20 Ekim 1830 tarihli özel bir kararla, genellikle mezhep üyelerinden birçoğunun gidip yerleşmeyi tercih ettiği Rusya'nın güney taşrasında Kafkasya haricindeki yerlere taşınmaları yasaklanmıştı. Evlerini, çiftlerini, çubuklarını, anayurtlarını, terk eden Malakanlar, farklı ırklara ve dinlerden oluşan Kafkaslara doğru göç etmişlerdi. Atlı arabalarla ya da yürüyüş kolları halinde, Devlet temsilcilerinin gözetimi ve koruması altında uzun yollara düşmüşlerdi. Kafkas devlet makamları Malakanlar'ın yerleşmesi için Türkiye ve İran sınırındaki Tiflis, Erivan,

⁴⁹ 1805 yılında Çar tarafından tanınan Malakanlar ve inançları son derece önemlidir. Malakanlar özgürlüklerini bu tarih olarak belirlemişlerdir. Bu tarih için 2005 yılında bu tarihin iki yüz yıl olması nedeniyle çeşitli etkinliklerle kutlanmışlardır. www.molokane.org

⁵⁰ Semyenov/Karagöz, *a.g.e.*, s.24-29.

⁵¹ Kurat, *a.g.e.*, s.322.

Gence (Elizavetopol) ve Şamahı (Bakü) vilayetlerinde toprak ayrılmasına karar vermişti. Bu dönemde sayıları konusunda kesin bir istatistik bulunmasa da I.Nikola'nın yönetiminin sonlarına doğru yapılan sayımlarda bir milyondan az olmadıkları tahmin edilmektedir.⁵²

II. 3. Malakanlar'ın Rusya'dan Çıkışı ve Güney Kafkasya'ya Göçleri

Çarlık Rusya, Kafkaslar üzerine 19. yy'da yürümeye başlamıştır. 1801 tarihinde Gürcistan kendi rızasıyla Çarlık Rusya topraklarına katılmıştı. Buradan güneye doğru devam eden Rus birlikleri 1804 yılında Erivan üzerine yürümüşse de başarılı olamamış; ancak 1808 yılındaki üçüncü seferde Erivan Çarlık Rusya'nın topraklarına katılmıştı. Erivan'ın Çarlık Rusya topraklarına katılmasıyla Gümrü köyü Çarlık Rusya'nın bir sınır noktası haline gelmişti. Buraya gönderilen Kazak'ların Gümrü Köyü civarında oluşturdukları yerleşke aynı zamanda Türkiye ile bir sınır karakolu konumunda olduğundan Erivan, Kars ve Erzurum seferlerine buradan çıkılmıştı. 1835 yılında I. Nikola burayı ziyaret ettikten sonra Gümrü önemli bir kaleye dönüşmüştü. Böylece Gümrü Rusya'nın Kafkasya'daki en büyük stratejik merkezi haline gelmişti.⁵³

Rus emperyalizmi, askeri fetihler, siyasi-idari makamlar ve makro-ekonomik uyum ile belirlenen jeopolitik ve idari süreç olarak tanımlanmaktadır. Sınır bölgelerinin Rusya ile nasıl uyumlu olduğu ve uyum içinde kaldığı düşünüldüğünde Rusya'nın sınır bölgelerine taşınan ve imparatorluğun bir ucunda yaşayarak burada farklı halklarla iç içe, kültürel etkileşim içinde, yeni bir çevre, yeni bir ekonomik yapı, yeni bir toplum yapısı oluşturan göçmenlerin sayesinde olduğudur. Rus devlet görevlileriyle yerli halk arasında bir alışveriş ilişkisinin ötesinde, Rus yerleşimciler aynı sahnenin hem aktörleri hem de üzerinde oyun oynanan üçüncü kol olarak yaşamsal bir rol oynamışlardır. Rus görevlileri bu bölgeyi yönetmek için sırtlarını bu zararlı din karşıtlarına (Malakanlar ve Dukhobor topluluklara) dayamışlardır; çünkü onların dışında Kafkasya'da Ruslar'ın sayısı çok azdı. Kafkaslara gönderilen bu topluluklar kültürel özelliklerini devam ettiren kapalı toplum yapısına sahiplerdi.

⁵² V.D. Bonç-Brueviç, *İzbrannie Soçinenya (Seçme Yapıtlar)*, Cilt 1. Moskova-1959, s.295. den Semyenov/Karagöz, a.g.e., s.29.

⁵³ Semyenov/Karagöz, a.g.e., s.31.

Böylece Rus yönetimi hem onlardan uzak kalmış hemde bölgenin korunması konusunda önemli bir güvence sağlamışlardı. Sürgün yerleşimciler ister istemez pek çok alanda Rusya'nın emperyalist amaçlarına hizmet etmiş, karşılığında da bazı ayrıcalıklar elde etmişlerdir. Bu ayrıcalıklara silah edinebilme, vergi indirimi ve bölge dışına seyahat ve ticaret izni dâhildi.⁵⁴

I. Nikolay'ın 1830'da yayınladığı genelge Rus tarihinde görülmemiş bir çaptadır. Bu genelge, Rusya'nın yeni dâhil edilen Kafkasya'daki genişleme sınırında köklü bir değişim öngörmüştü. Böylece imparatorluk içindeki dinsel sapmalar sıkı bir denetim altına alınmıştı. Çar I. Nikolay'ın genelgesinde, en tehlikeli ve zararlı unsur olarak belirlenen ve "*Sektant*" (sektekler, uzlaşmaz, kendini ayrı koyan, bağnazlık yapanlar, mezhep) olarak tanımlanan Malakanlar Kafkasya sınırlarına sürülmeleri ve orada iskân edilmeleri emredilmişti. Bu göç ettirilme kendi rızalarıyla olmazsa zorla gerçekleştirileceği belirtilmişti. Bu politika, Rusları Ortodokslardan ayırmak ve Rusya topraklarını çevreleyen alanı bu amaçla kullanmak konusunda Çarlık bilinçli olarak tercih etmişti. 1830'dan başlayarak 1880'lere kadar Çarlık Rusya'sının politikaları, tüm Slavlardan koparmak üzere muhalif unsurları merkezi Rusya dışına iskân etmeyi öngörmüştü. Din yöneticileri, Ortodoks müminlerin bu unsurlar tarafından zehirlenerek kiliseden kopmasını engellemek istemişlerdi. 1830'lar öncesinde ufak Rus grupları da Kafkasya'ya göç etmişlerdi, ancak genelge ile bu akım sele dönüşmüştü. İzleyen 50 yılda on binlerce din karşıtı orta Rusya'yı terk ederek Kafkasya'ya yerleşmişti. 1890'lara dek Kafkasya'daki Rus topluluklarının çoğu bu şekilde göç ettirilmiş dinsel mezheplerden oluşturmaktaydı. Malakanlar, kendilerine vahiy edilen "*Yürüyüş*"ü gerçekleştirmek amacıyla, orta Rusya'daki Tambov bölgesinden kalkıp, menzillerine çıplak ayakla yürümüşlerdi. O dönemde inançlarının çarpıklığını cezalandırmak için Malakanlar'ın 180 kez sırttan, 180 kez de göğüsten, ne oturabilecek, ne de yatabilecekleri biçimde kamçılanarak cezalandırıldıklarına dair sözlü tarih anlatıları vardır. Malakanlar bu yeni vatanlarında din konusunda da oldukça özgür sayılırlardı. Kimse onları dilediklerinden farklı bir biçimde ibadet etmeye zorlamamıştı. Ortodoks kilisesi,

⁵⁴Edward Said "*Oryantalizm*" NY 1979 ve "*Kültür ve Emperyalizm*" NY 1993, Ann Stooler and Frederick Cooper, *Between Metropole and Colony*. den Ludmila Denisenko, *Rus Emperyalizmi Kafkasya'nın Ruslaştırılması ve Malakanlar*, Toplumsal Tarih, Sayı 187, İstanbul Temmuz 2009, s. 61-62

zaman zaman Malakanlar'a misyonerlerini göndererek onları iknaya çalışsa da, bunlar kendi kendini yetiştirmiş Malakanlarla girdikleri tartışmalar neticesinde başarılı olamamıştı. Bu sınır bölgelerinde dini nedenlerle kimse mahkûm edilmemiş, bu nedenle zarar görmemişti. Ender örneklerden biri, Prigunılar'ın dini merasimler sırasında manevi yücelmeyi ifade için zıplamaya koyulmalarını engellemeye kalkışan yerel makamların tavrı nedeniyle Çar'ın Kafkasya'daki temsilcisini şikâyet eden bir dilekçe vermeye yeltenen Maxim Gavriloviç'in (1858) hapsedilmişti.⁵⁵ Maxim Gavriloviç Malakanlar'ı bir araya getirmiştir. Bazıları onu son peygamber olarak görmektedir.⁵⁶

Kafkaslardaki ilk Malakan köyü 1832 yılında Nahçıvan vilayeti sınırlarında “*Bazarçay*” kurulmuştu.⁵⁷

Kafkaslarda o dönemde Tatar, Ermeni, Kürt aşiretleri mevcuttu.⁵⁸ Ruslar yeni iskân politikasını pekiştirmek için Kafkaslara göç eden Malakanlara geniş tarım arazileri vermiş ve aynı zamanda ilk yıllarda her türlü vergiden de muaf tutulmuşlardır. Kazanılmış bu haklar nedeniyle Malakanlar diğer Kafkas halklarından ayrı tutulmuştu. Bu durum bölge insanı tarafından tepkiyle karşılandığından Malakanlar bölge insanıyla kaynaşmamıştı.⁵⁹

Malakanlar arasında o dönemde yaygın olan bir inanışa göre 1836'da İsa Mesih yeryüzüne gelişi Ağrı Dağı bölgesinde gerçekleşecekti. Bu nedenle gönüllü olarak Kafkaslara gelenlerin sayısı azımsanmayacak kadar artmıştı. Ruslar yerleşmek üzere daha çok Rusya'da yaşamış oldukları bölgelerin hava ve doğa şartlarına uygun yerleri seçmişlerdir. 1835 yılında Malakan yerleşimi Elenovka (Sevan), 1842 yılında da Nikitino (Fioletovo), 1846'da ise Vorontsovka (Taşir) ve 1847'de ise Voskresenka (Lermontovo) ve daha başka köyler kurulmuştur.⁶⁰

⁵⁵ Denisenko, *a.g.m.*, s. 61-62.

⁵⁶ Türkoğan, *a.g.e.*, s.168-169.

⁵⁷ Semyenov/Karagöz, *a.g.e.*, s. 31-32.

⁵⁸ Kafkas Halkları hakkında detaylı bilgi için bkz. Alexandre Grigorianz, *Kafkasya Halkları Tarihi ve Etnografik Bir Sentez Çerkezler, Abhazlar, Svanlar, Osetler, Çeçenler, İnguşlar, Gürcüler, Dağıstanlılar*, İstanbul-2000

⁵⁹ Semyenov/Karagöz, *a.g.e.*, s. 36.

⁶⁰ Semyenov/Karagöz, *a.g.e.*, s. 32-33.

Kafkasların olumlu (dini ve sosyal bakımdan) hayat şartları Rus mezhep üyeleri için özendiriciydi ve birçoğunun Kafkasya'ya gönüllü göç etmesine de neden olmuştur. Yereldeki ve çevredeki devlet kurumlarının izni ile Malakanlar ve diğer sektantlar, Kars'ın 1878 yılında Rusya'ya katılmasından sonra buraya yerleşip, köyler kurmuşlardır. Zaten 19.yy sonralarından başlayarak 20. yy başlarına kadar Kars bölgesindeki Rusların nüfusu 11.000 kişiyi bulmuştu. Bunların 6.500'ü Malakan, 3.000'den çoğu da Dukhobor'du. Buralarda Blagodarnoye, Dubovka, Plodoronoe, Novopetrovka, Odintsovo, Romanşevko vb. adlarında zengin köyler kurulmuştu. 1908-1912 arasında hazırlanan beş yıllık yerleştirme raporuna göre, Erivan Vilayetinde Rusların toplam sayısı 4.500 kişiye, Bakü Vilayetinde 11.500 kişiye, Tiflis Vilayetinde 3.204 kişiye, Elizavetopol Vilayetinde ise 2.987 kişiye ulaşmıştı.⁶¹

Kafkaslarda büyük etki bırakan Malakanlar, bölgenin imarında ve gelişmesine büyük katkılar sağlamışlardır. Malakanlar sınır boylarında geniş araziler üzerinde oluşturulmuş olan köylerinde hızla kalkınarak ve güçlü ekonomiye sahip olmuşlardı. Malakanlar'ın toprağı işleme konusunda yeteneklerinden dolayı arpa, buğday ve hububatı yaygınlaştırmışlardı. Malakanlar hayvan yetiştiriciliğı, arıcılık ve zanaatkârlık konusunda önemli gelişmeler sağlamışlar ve bunları bölgeye tanıtmışlardır. Kısa bir dönem içinde Culfa-Erivan-Tiflis hattında yük taşımacılığı işi Rusların elinde toplanmıştı. Malakanlar (beraberinde Rusya'dan Kafkasya'ya göç etmiş olan topluluklar) Pamuk, tarım ürünleri, gazyağı ve tuz gibi mallar taşıyarak Erivan, Elizavetopol vilayetleri çevresiyle, Kars ve başka Güney Kafkas bölgelerinde Rusya, İran, Türkiye ile ortak ticaret yürütmüşlerdir. Peynircilik konusunda çağdaşlarına göre çok ileride olduklarından sadece Lori bölgesinde bile Rusların buraya gelişlerinden sadece yirmi yıl sonra onların köylerinde artık onlarca peynir işletmesi kurmuşlardı. Bu işletmelerde yaklaşık 10 bin pud (163.000 kg) peynir ile 1-2 bin pud (16.300-32.600 kg) yağ işlenmekteydi.⁶²

Bölge yönetimi ve yerel idare, bölgeye bu kadar katkı sağlayan Malakanlar'ın yer değiştirmelerine göz yummuşlardır. Bu dönemde Malakanlar anayurtları ile el

⁶¹ *Kafkasya'ya yerleştirme işi beş yıllık raporu*, 1908-1912 Sankt- Petersburg, 1913, s.6. den Semyenov/Karagöz, a.g.e., s. 36.

⁶² Semyenov/Karagöz, a.g.e., s.35.

altından ilişkiye geçmişlerdi. Oralardan kaçıp gelenler kendilerine sığınmışlardı. Malakanlar bu kişileri gizlemiş ve içlerinden biri öldüğünde, onun adını vererek kaçaklardan birini devreye sokmuşlardır. Bu nedenle de ölmüş Malakanlara dair resmi belgeler anlamını yitirmişti. Bu durum kontroller yapıldığı zaman ilginç durumların yaşanmasına neden olmuş; bazı zamanlar çocukları olarak görünenlerin ebeveynlerden daha yaşlı olduğu tespit edilmişti.⁶³

Malakanlar (Dukhoborlarla beraber), Türk-Rus savaşları sırasında savaş hattını geçerek savaştan ordulara takviyede bulunmuş ve böylece asker ve lojistik malzemelerinin cepheye hızlı bir şekilde taşınması konusunda büyük destek olmuşlardır.⁶⁴ Malakanlar'ın her türlü savaşı reddeden ve şiddete uzak inanışları karşısında bu durum dikkat çekicidir. Ancak şu da gözden kaçmamalıdır ki Kafkaslarda huzur içerisinde yaşayan Malakanlar devlet ile olan ilişkilerini sıcak tutmaya çalışmışlardır.⁶⁵

Malakanlar'ın kendilerine yapılan iyilikleri karşılıksız bırakmadığı önemli bir olgudur. Buna en iyi örneklerden birisi ise Kafkaslara geldiklerinde Graf M.S. Vorontsov⁶⁶ tarafından büyük destek görmüşlerdir. Kurulan köylerin bazılarında bu nedenle onun ve ailesindeki kişilerin onuruna Vorontsovka, Elizaventika, Elevation vb. isimler verilmişti.⁶⁷

Kafkasya'ya sürülmeden önce Rusya'dayken bazı Malakan peygamberleri (Sokolov, Bulgakov vb.) tarafından oluşturulan inanışa göre; yüzyıl sonunda dünyanın sonunun geleceğini ve İsa'nın korkunç mahkemesinin kurulacağını ve tüm günahkârların mahvolacağını, iyilerin ise İsa Mesih'le birlikte yeryüzünde 100 yıl saltanat süreceğini, daha 1836'larda Tanrısal mucizenin müjdesini vermişlerdi. Ancak o yıl hiçbir mucize olmayınca peygamberler yeni bir inanış geliştirmişlerdi, bin yıllık tüm yapısıyla ideal bir krallık projesi anlatmaya başlamışlardır. Fikirlerine

⁶³Semyenov/Karagöz, *a.g.e.*, s. 34-35.

⁶⁴ Malakanlar'ın taşımacılıkta önemli bir yeri vardır. Kars'a göç eden Malakanlar'ın uzun süre bu işle uğraşmışlardır. Malakanlar'ın taşımacılık konusunda detaylı bilgi için bkz. Lynch H.F.B., *Armenia Travel and Studies*, London-1901

⁶⁵ Semyenov/Karagöz, *a.g.e.*, s. 35.

⁶⁶ Graf M.S. Vorontsov hakkında detaylı bilgi için bkz. Anthony L.H. Rhineland, *Prince Michael Vorontsov: Viceroy to the Tsar*, McGill-Queen's Press-1990

⁶⁷ Semyenov/Karagöz, *a.g.e.*, s. 36.

göre bu krallığa sadece seçilmişler (Malakanlar) kabul edilecekti. Bu inanış çok geniş bir yankı bulmuştu, bu arada da Malakanlar Erivan, Şamahı, Elizavetopol vilayetlerindeki yeni yerleşim yerlerine de ulaşmıştı. Artık Kafkaslar Malakanlar için son derece önemli bir coğrafya haline gelmişti. Kafkaslar bu dönemde Malakanlar için sadece rahat bir yaşam alanı değil, aynı zamanda dini bir simge haline gelmişti. Mesih'in geleceği yer olarak kabul edilmesi ve burada kurulacak olan büyük krallık iddiaları yaşadıkları yerin önemini daha da artırmıştır.

Sokolov ve Bulgakov'un izinden giden Tambov vilayetinin Morşanskiy kazasının Algasovo köyünden Maksim Gavriloviç Rudometkin⁶⁸ göçten sonra Erivan vilayetine bağlı Aleksandropol kazasının Nikitino köyünde yaşamaya koyulmuştu, günümüzde de Malakanlardan büyük bir kitleyi sıkı sıkı birbirine kenetleyen, yeni ve yaygın bir akımı başlatmıştı. Cemaatine, dini şarkıların eşlik ettiği “*Ruh içinde gezinme*”yi getirmiştir. Bu gezinme sürecinde dua eden kişi, erişme noktasına ulaştığında sarsılmaya, seğirmeye ve hafif hafif zıplamaya koyulur. Bu kendi başına dua ederken de grup halinde de olmaktadır. Söylentiler yayıldığında bunlara “*Prigunı*” (zıplayanlar) adı verilmiştir. Bu isim daha sonra bu akımın taraftarlarınınca da benimsenince kendilerine resmen “*Zıplayan Ruhani Malakanlar*” olarak tanımlanmaya başlamışlardır. Bu durum Malakanlar arasında farklılaşmayı doğurmuştur. Malakanlar arasında bu farklılaşma ve ayrışma gittikçe etkisini artırmıştır.

Bu ayrışma öyle bir noktaya gelmişti ki içlerinden bir kısım, devletin iktidarına karşı çıkmaya başlamıştı. Rudometkin'in unvanı da “*Ruhların Çarı*” ve “*Sion halkının önderi*” olmuştu. Rudometkin'in düşüncesine göre bin yıllık krallıkta yaşayanların konuşmak zorunda olacakları “*Simon Dili*”ni çevresine yaymaya başlamıştı. Böylece 1850'li yılların ikinci yarısında Erivan vilayetindeki Malakanlar'ın yarısından fazlası Rudometkin'in müridi olmuştu.

Rudometkin kısa zaman sonrasında Çarlık Rusya'nın dikkatini çekmişti. Durumdan rahatsız olan Çarlık Rusya Rudometkin ve müritlerine baskı uygulanmaya

⁶⁸ Maxim G. Rudametkin tarafından yayınlanan ve ibadetlerin nasıl yapılacağı hakkında detaylı bilgi için bkz. Maxim G. Rudametkin, *Selections From the Book of Spirit and Life Including the Book of Prayers and Songs*, Introduction and Translation by John K. Berokoff, Whittier, CA, 1966.

başlamıştı. 1857 tarihine gelindiğinde Rudometkin ve bazı taraftarları hapse atılmış, bazıları ise sürülmüştü. Rudometkin hapiste olduğu süre boyunca Malakanlar'ın dini ibadetlerinden yola çıkarak 17 kitap yazmıştı. Bu eserlerden yola çıkarak 1915 yılında Los Angeles'ta "*Ruh ve Yaşam*" adı altında, başka ünlü Malakan vaizlerinin tefsirlerini de eklediği bir kitap yayınlanmıştır. Kitap daha sonra 1929 ve 1947 tekrar yıllarında yayınlanmıştır. Malakanlar tarafından azizler sınıfında görülen Rudometkin önemli bir isim olmuştur. Öğretisi günümüzde Kafkasya, Amerika ve Avustralya Malakanlar'ından büyük bir kitleyi kucaklamakta, aktif olarak ardından gidenler de "*Maksimistler*" olarak adlandırılmaktadır.⁶⁹ Ancak Malakanlar'ın bir bölümü Rudometkin'in yandaşlarının yolundan gitmemiş ve Uklein'e bağlı kalmıştır. Bunlar Malakan mezhebine "*Ölçülü Grup*" olarak sayılmaktadır.⁷⁰

Prigunuların ortaya çıkmasından sonra Güney Kafkasya'da Malakanlar arasında fikir ayrılığı sürmüştür. 19. yy ortalarında Malakanları ziyaret eden ressam V.V. Vereşçagin bu ayrışma hakkında şöyle yazmaktadır:

*"Güney Kafkasya'da pek çok Malakan var ve hepsi de çok iyi yaşam sürüyor. Varlıklılar ama Dukhoborlar gibi hemfikir değiller. Malakanlar arasında ihtilaf çok. Eski usullerden her nedense hoşnut kalmayıp sürekli yenilerini icat edip, ayrılıyor, arkalarından da parti insan sürülüyorlar. Bu şekilde kopan cemaat yeni bir akıl hocasının önderliğinde ayrı bir evde toplanmaya başlıyor"*⁷¹

Kafkaslarda yaşayan Malakanlar 1877-1878 Osmanlı Rus (93 Harbi) savaşından sonra Anadolu'ya kadar uzanmışlardır. Bir kısmı Kafkas topraklarında güneye göç etmişlerdir. Halen İran ve Suriye topraklarında yaşayan Malakanlar bulunmaktadır.

II. 4. Malakanlar'ın Amerika'ya Göçü ve Amerika'daki Malakanlar

Malakanlar 19. yy başlarında Rusya'dan çeşitli bölgelere sürgün edilmişlerdir. Bu göç yolları Kafkaslar, Anadolu, İran, Suriye ve Meksika'ya kadar

⁶⁹ Rudometkin hakkında detaylı bilgi için bkz. William Prohoroff, *Maxcim Gavrilovich Rudometkin "King of Spirits"*. Sacramento, CA.-1978

⁷⁰ Semyenov/Karagöz, *a.g.e.*, s. 37-39.

⁷¹ V.V.Vereşçagin, *Dukhobortsı i Molokane v Zakavkaze. (Kafkasyadaki Dukhoborlar ve Malakanlar)*, Moskova-1900 dan Semyenov/Karagöz, *a.g.e.*, s. 39.

uzanmaktadır. Malakanlar burada Rusya'da yaşam biçimlerine uygun bir köy yapmışlardır.⁷² Amerika Birleşik Devletlerinde bu tarihlerde başlayan sanayileşme ve var olan geniş araziler nedeniyle ihtiyaç duyulan tarım işçisi o dönemde Rusya'dan (Amerika'ya ilk göçler Polonya Rusya sınırında yaşayan Malakanlar tarafından başlamıştır) Amerika'ya ekonomik ve siyasi nedenlerden dolayı göçmenler gitmişlerdir. Malakanlar'da o dönemde Rusya'da yaşadıkları baskılardan kurtulmak amacıyla 1830 yıllarında Kafkasların yanı sıra Amerika'ya gidilebilen liman kentlerine doğru göç etmişlerdi. Bu yolculukları çok geçmeden Amerika'ya kadar sürmüştür.⁷³

1889'da bölgedeki Malakanlar'ı derinden etkileyen olay, 1839'da Rusya'dan (Anavatanlarından) çıkarıldıklarında kendilerine tanınan askerlik affının üzerinden elli yıl geçmesiyle bu muafiyetin ortadan kalkması ve askerlik konusunun tekrar gündeme gelmesi olmuştur. Bu konu için bir araya gelen lider konumundaki yaşlılar aracılığıyla Rus hükümeti Malakanlara, yirmi bir yaşına varan her gencin, herkes gibi beş yıllığına asker olarak hemen kaydının yapılacağını bildirmişti. Her ne kadar yaşlıların vicdanı elvermese de bu kararı sükûnetle karşılayıp bu durumdan kurtulmak için yeni çare arayışına girmişlerdi. Bu arada Hazar Denizi kıyıları ve Türkistan'ı alan Rusya bu bölgede barışı sağlamak, bir yandan da buraları iskân etmek gereksinimi içindeydi. Malakanlar bu durum için en iyi topluluktu. Kafkaslarda yapılan uygulama burada da kendini göstermiştir. Böylece buralara yerleşmeyi kabul edecek Malakanlara on yıllık askerlik muafiyeti vaat edilmişti. Ermenistan, Gürcistan ve Kars bölgesinden yaşayan birçok Malakan ailesi toplanarak Hazar Denizi kıyılarına taşınmıştı. Kars bölgesinde kalan Malakanlar (Meliköy ve Romanovka köylüleri) 1900 yılının kışında, gece yarısı dua toplantıları düzenleyerek Hazar Denizi kıyılarına gidenler gibi kendilerinin de askerlik görevinden muaf tutulmaları için Çar'a dilekçe sunma kararı almış ve aralarından St. Petersburg'a gitmek üzere, Kars'tan Filip Şubin ve İvan Samarin, Erevan bölgesinden ise Simon Şubin ile İvan Holopof adında dört yaşlı kişiyi seçmişlerdi. Bu kişiler uzun süren yolculuk sonunda, 1900 yılının baharında olumsuz cevapla geri dönmüşlerdi. Bu

⁷² Willard Burgess Moore, *Molokan Oral Tradition Legend and Memorates of an Ethnic Sect*, California-1973, s. 16.

⁷³ John K. Berokoff, *Molokans in America*, Los Angeles California-1960, s.3.

olumsuzluk üzerine, Prigunlar Filip M. Şubin ile İvan G. Samarin'i, Postoyaniye denilen uyumlu Malakanlar ise Feodor T. Buçnefi, Rus himayesinden ayrı kendilerine başka yerleşim yerleri aramak için 1000 kişilik bir göçmen gönderme talebiyle Kanada'ya inceleme yapmaya göndermek üzere seçmişlerdi. Batum, sonra da Moskova'daki Kanada konsoloslukları vasıtasıyla ve Çardan aldıkları izinle İvan G. Samarin öncülüğünde göçe koyulan Malakan ve Dukhoborlara Kanada'da 99 yıllığına askeri muafiyet tanınmış ve aile başına 160 akr toprak verilmişti. 1890 civarlarında ise askerlik görevi yine dayatılınca, Dukhoborların üçte biri 1900 yıllarında Kanada'ya, ardından bazı Malakanlar ve çoğu Priguni, aslında Kanada'ya gitmek amacıyla yola çıkmış olsalar da bir bölümü fikir değiştirerek Los Angeles'a (ABD) taşınmıştı. 1905-12 yılları arasında savaştan yılmış olan ve özellikle de askerlik görevinden kaçmak isteyen büyük bir grup Malakan ile Prigunların çoğu Amerika'ya göç etmiş, Los Angeles civarına yerleşmiştir. Türk-Rus savaşları nedeniyle çok karışık olan Kars bölgesindeki Malakanlar'ın yarısı göç ederken, Kars'ta bazı köyler nüfuslarının yaklaşık olarak %10'unu yitirmişlerdi.⁷⁴

Rusya'nın baskısı nedeniyle bir kısım Malakanlar Evangelistler sayesinde Amerika kıtasına göç etmişlerdir. Bu göç sadece Amerika Birleşik Devletlerine değil ayrıca Meksika, Kanada ve Güney Amerika ülkelerine kadar yayılmıştı. Dönemin siyasi yapısına bakıldığında ve ulaşımın zorlukları göz önüne alındığında bu göçlerin farklılık göstermesi gayet olağandır. Örnek olarak 1900 yılında Kanada'da 1.000 Malakan'ın olduğu tahmin edilmektedir.⁷⁵ 1904 yılında Los Angeles'e başlayan göç neticesinde, 1907 yılında Los Angeles'te bulunan Malakan sayısı 5.000'e ulaşmıştır.⁷⁶

Robert Park'a göre 1905-1907 Rus-Japonya savaşı sırasında takriben 5.000 Malakan, aile gruplar halinde Amerika'ya göç etmişlerdir. P.V. Young'a göre bu göçün 1904-1906 yılları arasında ve 10.000 kişiden ibaret olduğunu ifade etmektedir. Amerika'ya göç eden gruplar 1910 yılından itibaren Kalifornia ve Los Angeles bölgesine yerleşmişlerdir. Yukarıda da belirtildiği üzere 1900 yılında iki yaşlı Malakan: Philip M. Şubin ve İvan G. Samarin, Kanada'da Dukhoborları ziyaret için

⁷⁴ Denisenko, *a.g.m.*, s. 63-64.

⁷⁵ Berokoff, *a.g.e.*, s.7.

⁷⁶ Los Angeles Times, 19 Mayıs 1904, s.14.

delege göndermişlerdir. Bu delegeler, Kanada iklimini kendileri için çok sert buldukları nedeniyle tekrar buldukları yere dönmüşler. Amerika Birleşik Devletleri yerleşmeleri için grupları ikna etmiştir. Malakanlar bu göç hususunda ayrıca, Leo N. Tolstoy'a danışmışlardır. Young'a göre Malakanlar Amerika Birleşik Devletlerine Hamburg ve Bremen yolu ile gelmişlerdir. Tahminlere göre ya New York ya da Galvenston (Texas) da karaya çıkmışlar. Bunlardan küçük bir grup ise Panama kanalı yolu ile Şili ve Peru'ya yerleşmişlerdir. Malakanlar'ın çoğu Amerika'da Los Angeles ve çevrelerine yerleşmişlerdir. Belvedere, Maywood, Bell, Huntington Park, South Gate, San Pedro, Lynwood ve Palomar Park, Mexico, Arizona, New Mexico, Kuzey Kalifornia (San Fransisco, Sheridan ve Elmira) da az sayıda Malakan yaşamaktadır.⁷⁷

Malakanlar'ın Amerika'ya göç etmeleriyle Amerika basını başta olmak üzere İngiltere ve Avustralya'daki basında geniş yer bulmuştur. Malakanlar hakkında detaylı bilgi veren gazeteler; yaşayışlarında zorlukları da belirtmişlerdir. Sağlık ve barınma sorunları çeken Malakanlar hakkında birçok gazete de konuya dair haberler yayınlanmıştır.⁷⁸

Amerika Birleşik Devletleri Malakanlar'ın tarım ve hayvancılık alanında başarılarından ötürü onlara ayrı bir önem vermişlerdir. Malakanlar yaşamlarında aradıkları huzuru Amerika Birleşik Devletlerinde de bulamadığı açıktır. Berokoff ve Younth'un yaptığı incelemelerde ortaya çıkan tabloda kapalı bir toplum yapısına sahip olan Malakanlar'ın Amerika göçleri sonucunda bu özelliklerini kaybettikleri ve genç nesil ile toplumun önde gelen yaşlıları arasında önemli çatışmalar yaşandığı tespit edilmiştir. Bu ayrışma o kadar artmıştır ki burada yaşayan Malakan önderleri geri dönmek için bazı girişimlerde bulunmuşlardır. Malakan yaşlıları yıllarca korudukları inançları ve uğruna topraklarından vazgeçmelerine rağmen yeni kıta onlar için pekte umulduğu gibi olmamıştır.⁷⁹

⁷⁷ Türkdoğan, *a.g.e.*, s.42-43.

⁷⁸ Malakanlar'ın Amerika'ya göçleri ve yaşantıları hakkında yapılan haberler hakkında detaylı bilgi için bkz. Ek-10 Malakanlar Hakkında Haber Yapan Süreli Yayınlar.

⁷⁹ Malakanlar'ın Amerika'ya göçleri ve orada yaşantıları hakkında detaylı bilgi için bkz. Young P.V. *The Family Organization of Molokans: A Study in Primary Group Relation, Sociology and Social Research*, September-October New York-1927 ve Young P.V., *The Pilgrims of Russian Town*, Chicago-1932 ve John K. Berokoff, *Molokons in Amerika*, California-1969 ve Willard Burgess

Amerika Birleşik Devletlerinde yaşayan Malakanlar'ın büyük kısmı göç etmeyerek yaşamaya devam etmişlerdir. Amerika Birleşik Devletleri Malakanlar'ın tarım ve hayvancılıkta başarılarından ötürü onları kaybetmekten yana değildi. Bu nedenle, Tolstoy Vakfı kurulmuştu. Bu Vakıf çeşitli ülkelerde yaşayan Malakanları Amerika Birleşik Devletlerine göç ettirmeye çalışmıştır. Tolstoy'un Malakanlar üzerinde olumlu etkisinden dolayı bu isimle kurulduğu aşikârdır. Evangelistlerin desteğiyle de çaba başarılı olmuştur. 1917 Bolşevik ihtilalı ile Anadolu'da bulunan Malakanlar'ın bir kısmı Rusya'ya göç etmeyerek yaşamaya devam etmişlerdir. Ancak ileride değineceğimiz nedenlerden dolayı göç etmek zorunda kaldıklarında bir kısmı Amerika'ya göç etmiştir. 1960 yıllarında Tolstoy Vakfı yetkilileri Kars'a gelerek burada bulunan Malakanları Amerika'ya göç etmeli hususunda onları ikna etmeye çalışmış ve bir kısmının çeşitli ulaşım araçlarıyla Amerika Birleşik Devletlerine göç etmelerini sağlamışlardır.⁸⁰

Malakanlar halen Amerika Birleşik Devletlerinde kültürel ve dini özellikleriyle yaşamaya çalışmaktadırlar. Malakanlar gelişen haberleşme araçları sayesinde dini günlerinde bir araya gelmektedirler.⁸¹

Moore, *Molokan Oral Tradation Legend and Memorates of an Ethic Sec.*, California-1973 ve Andreas Buss, *The Russiaon Orthodox Tradition and Modernity*, Boston-2003

⁸⁰ www.milliyet.com.tr/17.02.1962

⁸¹ Malakanlar'ın yaptıkları dini etkinlikler hakkında detaylı bilgi için bkz. www.molokane.org

III. BÖLÜM:

MALAKANLAR'IN ANADOLU'YA GÖÇLERİ VE ANADOLU'DAKİ MALAKANLAR

III. 1. 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı (93 Harbi) ve Kars'ın Rusların Eline Geçişi

1877-1878 Osmanlı Rus (93 Harbi) savaşının sonunda toplanan 1878 Berlin Kongresi, gerek Avrupa güçler dengesinde, gerekse Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğü ve etnik yapısında önemli değişimler meydana getirmiştir. Osmanlı Devleti'nin üç önemli parçası (Bosna- Hersek, Kıbrıs Adası ve Kars Sancağı), üç büyük devletin geçici idaresine bırakılmıştı.⁸² Daha Osmanlı-Rus savaşı devam ederken, Osmanlı Devleti Kafkasya eteklerindeki son toprağını da, 23 Ekim 1876 da Çar ordusunun Kars sancağı, Ardahan, Oltu ve Batum'u istila etmesi ile kaybetmiştir.⁸³ Rusya, Kafkas cephesinde Batum, Çıldır, Kars ve Beyazid sancaklarını işgal etmiş ve 3 Mart 1878 tarihli Ayastefanos Antlaşması ile Osmanlı Hükümeti, harp tazminatının bir kısmına karşılık olmak üzere Kars, Ardahan, Batum ve Beyazid (Karaköse) vilayetleriyle Dobriçe'yi Rusya'ya terk etmeyi kabul etmiştir. Bu toprak terk etmesi karşılık savaş tazminatı indirilmiştir.⁸⁴ 13 Temmuz 1878 tarihli Berlin Antlaşması ile Beyazid sancağı Osmanlı Devleti'ne geri verilmiş ise de Batum, Çıldır ve Kars sancakları yine de Rusya'da kalmıştı. Kars sancağının sınırları da bugünkü Kars ili sınırlarıyla örtüşmektedir. Rus hükümeti ele geçirdiği üç Osmanlı sancağında (Evliye-i Selase) Batum ve Kars olarak iki vilayet (oblast) kurmuştu.⁸⁵

Kars Vilayeti, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın henüz devam ettiği sırada, 13 Kasım 1877 tarihinde Ruslar tarafından işgal edilen Kars sancağı ve çevresindeki yerleşim yerlerinin bir idarî bölge çerçevesine alınması ile oluşturulmuştur⁸⁶.

“Bütün Kars vilayeti başlangıçta altı sancağa bölünmüştü:

⁸² Ortaylı, *a.g.e.*, s. 399.

⁸³ M. İvanov, A.L. Sidorov ve V.K. Yazanski, *İstoriya SSSR*, c II. Moskova 1959, s.167. den Ortaylı, *a.g.e.* s. 399.

⁸⁴ Enver Ziya KARAL. *Osmanlı Tarihi, C. VIII*, Ankara, 1988, s.66.

⁸⁵ Candan Badem, *Çarlık Yönetiminde Kars Vilayeti*, İstanbul-2010,s.9.

⁸⁶ Badem, *a.g.e.*, s. 32.

1. Şuragel (sancak merkezi Argino ya da Ergine köyü),
2. Kağızman,
3. Taht (Sarıkamış, merkezi Çerkez Tepecik köyü),
4. Zaruşat (merkezi Zaruşat köyü, bugünkü Arpaçay ilçe merkezi),
5. Ardahan,
6. Oltu

1881 yılından önce Kars vilayeti doğrudan Kafkasya genel valiliğine bağlı idi.⁸⁷ 1881 yılında idari bölümlerde değişiklik yapılarak bütün Kars vilayeti dört sancağa (okrug) ayrılmıştı: Kars, Ardahan, Kağızman ve Oltu. Sancaklar da toplam 14 kazaya (uçastok) ayrılmıştı.⁸⁸ 27 Haziran 1883 tarihinde vilayetin idari taksiminde yeniden değişikliğe gidilmiştir⁸⁹. Yeni düzenleme ile Kars vilayeti dört okrug ve on dört uçatskaya⁹⁰ ayrılmıştı. Rus imparatorluğunda askeri valilerin yönettiği illere (vilayetlere) oblast, öteki normal vilayetlere ise guberniya, kazaya uzeyd, sancaklara okrug, naipliğe namestniçestvo deniyordu.”⁹¹

Rus Vali General Frankini'nin bölgeye atanmasında gözetilen hedef izah edilirken bu yaklaşım açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Rus Vali General Frankini'nin temel amacı, Rus emperyalizmin belirleyici bir özelliği olarak Kafkaslarda ve diğer elde edilen topraklarda olduğu gibi bu bölgelerde de Rusya'nın iç vilayetleri ile organik bağlar kurmak ve bu bağları güçlendirmek vasıtasıyla Rus vatandaşlığı esasını sarsılmaz bir şekilde önceden olduğu gibi bu bölgeye yerleştirmektir.⁹²

⁸⁷ Badem, a.g.e., s. 35.

⁸⁸ Badem, a.g.e., s. 38.

⁸⁹ Alper Alp, *Kars Tarihi bakımından bir kaynak olarak vilayet gazetesi Kars*, naklen, *R.G.İ.A. (Rusya Devlet Tarih Arşivi)*, F.932 , Op.1 , D.306. , L.2.

⁹⁰ Uçastka olarak belirlenen idari bölgenin de Nahiyeye eşdeğer olduğu söylenebilir.

⁹¹ Badem a.g.e., s. 32.

⁹² Rus Vali General Frankini bölgenin kalıcılığı için Rus nüfusunu artırmak yoluna gitmiştir. Bu nedenle Kafkaslarda bulunan Rusların göç etmeleri desteklenmişti. Böylece hem Rus nüfusu artacak hem de kurulacak bağ ile bölgenin kalıcılığını sağlamış olacağını düşünmüştür. Bu nedenle sadece şehir merkezine değil kırsal alanlara göçler desteklenmiştir. Göçler hakkında detaylı bilgi için bkz. Alp, a.g.m.

III. 2. Malakanlar'ın Anadolu'ya Göçleri

1877- 1878 Osmanlı-Rus Savaşları (93 Harbi) sonrasında Kars ve çevresini işgal eden Ruslar, bölgedeki Türklere uyguladıkları baskılarla, onların bölgeden göç etmelerine sebep olmuştu. Bunun yanında Kars'ın düz ve verimli köylerine Malakan ve onlara benzeyen Rus köylüleri, Nemets (Alman), Estonyalı vs. Protestan köylüleri, Anadolu ve Kafkasya'dan çok sayıda Rum, Ermeni, Yezidi, Asun gibi unsurları getirerek yerleştirmişlerdir.⁹³ Ruslar Kafkaslar üzerinde uyguladıkları politikanın aynısını Kars içinde uygulamışlardır. Sınır hattında bulunan Malakan ve onlar gibi zorla göç ettirilmiş Rus topluluklarını elde edilen yeni yerleşim yerlerine iskân ettirerek hem bölgedeki Rus nüfusunu artırmaya çalışmışlar hem de Malakanlar gibi grupları merkezden uzak tutmaya çalışmışlardı. Bu nedenle tam sınır hattında bulunan bu topluluklar tahmini olarak bugün halen kalıntılarının da bulunduğu İpek Yolu şehirlerinden olan Ani Şehri tarafından Kars ve Anadolu sınırına girmişlerdir.

Stefanos Yerasimos'e göre Kars Rusya'nın eline geçtikten sonra, 1896 yılına kadar yaklaşık olarak 20.000 Malakan'ın Çarlık yönetimi tarafından Kars'a yerleştirilmiştir.⁹⁴

“Malakanlar Çarlık Rusya hâkimiyetinde olan Kars'ta da rahata kavuşmamış ve bir kısmı Kars'tan başka yerlere göç etmiştir. Çünkü 1907 tarihinde yayımlanan Rus Nüfus İstatistiklerine göre, Kars Oblastı (Bölgesi)'nda yaşayan bütün Rus nüfusun toplamı 15.257'dir. Ancak 1912'de yapılan nüfus sayımı, Malakanlar'ın bölgedeki sayıları hakkında bize bazı ipuçları vermektedir. Bu sayıma göre; Kars Oblastı'na bağlı olan; Ardahan'da 1.638, Kağızman'da 341, Oltu'da ve Kars'ta 11.573 kişi olmak üzere, toplam 13.563 sektant (tarikat) mensubu Rus bulunmaktadır. Bu sayının büyük ihtimalle çoğunluğunu Malakanlar oluşturmaktadır. 1913 tarihli Kavkazski Kalender'e Rus sektantlar olarak yazılmasına karşın, daha sonraki yıllarda bölgede hep Malakanlardan söz edilmiştir. Bu tarihte Kars Bölgesi'nde bulunan diğer Rusların, yani belirtilen sektantlara bağlı

⁹³ M.Fahrettin Kırzioğlu, *Kars Tarihi*, İstanbul-1953, s.553 den S.Esin Dayı, *Evliye-i Selase 'de Milli Teşkilatlanma*, Erzurum, 1997, s.8.

⁹⁴ Stefanos Yerasimos, *Türk-Sovyet İlişkileri (Ekim Devriminden "Milli Mücadele "ye)*, İstanbul-1979, s.232.

olmayan Rusların sayısı da 4.758'dir. Böylece 1.912'de Kars Oblastı'nda toplam Rus nüfus 18.321 kişidir.”⁹⁵

Kars ve havalisinin 1876 Osmanlı nüfus sayımına göre, Kars sancağının ve işgalden sonra buraya katılacak olan Oltu ve Ardahan'ın, erkek nüfus miktarı toplam 39.252'ydi.⁹⁶

<i>Bölgesi</i>	<i>Müslim Erkek</i>	<i>Gayri Müslim Erkek</i>	<i>Toplam</i>
<i>Kars Sancağı</i>	20.420	4.810	25.230
<i>Oltu Kazası</i>	6.417	355	6.772
<i>Ardahan</i>	7.250	-	7.250

Rusya hâkimiyetine girdiği ilk yıllarda Müslüman Türk nüfusun büyük bir ekseriyete sahip olduğu bilinmektedir. 1881 yılında Rus yönetimi tarafından yapılan ilk sayımın sonuçlarına göre Kars vilayetinde toplam nüfus 125.634'tür.⁹⁷ 1882 yılında bu sayı 145.412'ye çıkmıştır. Toplam nüfus içerisinde Müslüman Türk nüfus yaklaşık % 62'lik bir orana sahipti. Bu oranın karşılığını oluşturan rakamlar da dikkat çekicidir. Vilayette yaşamakta olan Müslüman Türk ahalinin nüfusu 89.958 idi. Buna karşılık Rus, Ermeni ve Rumlar'ın oluşturduğu gayri Müslim ahalinin nüfusu ise 54.578 idi⁹⁸. Rus yönetimi bu nüfus yapısından memnun olmadığından bu bölgelerde Rus nüfusunu daha da artırmaya çalışmışlardır.

“1878 yılında Kars vilayetine gelen ilk göçmenler Eleşkirt ve Pasinler Ermenilerinden sonra Gümüşhane ve Sivas Rumlarıdır. İlk Rus göçmenleri ise 1878 güzünde Güney Kafkasya'nın Yelizavetpol (Gence) guberniyasından gelen Dukhoborlardır. Ardlarından çoğu Güney Kafkasya'dan bir kısmı Rusya'nın içlerinden Ortodoks ve sektant (Doukhobor, Malakan, Priguni, Subbornik vb.)

⁹⁵ *Kavkazski Kalender*, Tiflis-1913, s.132. den Yavuz Aslan, *Milli Mücadele Döneminde Türk-Sovyet ilişkilerinde Molokanlar (Malakanlar) Sorunu*, A.Ü. Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 18, (2001), s. 277.

⁹⁶ *Salname-i Vilayet-i Erzurum*, Sene 1293/1876-77, s.144 . den Ortaylı, *a.g.e.*, s. 402.

⁹⁷ *RGIA*, F.932, Op.1, D.306, L. 3 ob. den Alp, *a.g.m.*, s. 96.

⁹⁸ Badem, *a.g.e.*, s. 50.

*Ruslar, Rumlar ve Ermeniler gelmişlerdir.*⁹⁹ 1880 yılından sonra Kars'a yerleşmiş bazı aileler daha sonra buradan Amerika'ya göç etmişlerdi.¹⁰⁰ Sınır güvenliğinin tam olmamasından dolayı göç hareketleri büyük oranda kontrol altına alınmadan devam etmiştir. Bu dönemde Rus ve Osmanlı sınırları sürekli ihlal edilmiştir. Bazı suçlular ise ceza almamak için sınırın karşı tarafına geçmişlerdir.

*“General Frankini'nin yıllık raporuna göre Malakanlar ve öteki Rus sektantları Frankini'ye göre dinsel farklılıklarına karşın özelliklerini korumuşlardır. Ayrıca çalışanlardır ve son savaşta Rus ordusuna cephe gerisinde gönüllü olarak ve hakiki bir yurtseverlikle hizmet etmişlerdir. Sahip oldukları sağlam at ve at arabaları sayesinde orduya mühimmat ve iaşe taşınmasında çok yararlı olmuşlardır.”*¹⁰¹ Nitekim bazı kaynaklara göre Dukhoborlar 1877-1878 savaşında orduya sağladıkları mal ve hizmetlerden 1,5 milyon ruble kazanmışlar ve içlerinden bazıları zengin olmuştur. Malakanlar'ın ne kadar kazandığı belli olmamakla birlikte onlar da iyi kazandıkları tahmin edilmektedir. Malakanlar bununla birlikte savaşın getirdiği hastalık vb. sorunlarla da karşılaşmışlardır.¹⁰² 1879-1884 arası gelen Malakanlar Taht sancağına 474, Zaruşad sancağına 273, Ardahan Sancağına 47 olmak üzere toplam 794 hanedir.”¹⁰³ Candan Badem'in Arazi komisyonunun 1881 yılı raporuna göre verdiği sayılarda ise 1881 yılında vilayete yerleşen Malakanlar'ın sayıları aşağıdaki tabloda belirtildiği gibidir.¹⁰⁴

<i>Yerleştiği Sancak</i>	<i>Milliyet</i>	<i>Hane</i>	<i>Erkek</i>	<i>Kadın</i>	<i>Toplam</i>
<i>Taht</i>	<i>Malakan</i>	<i>217</i>	<i>790</i>	<i>800</i>	<i>1.590</i>
<i>Zaruşad</i>	<i>Malakan</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>9</i>	<i>9</i>
<i>Ardahan</i>	<i>Malakan</i>	<i>44</i>	<i>112</i>	<i>93</i>	<i>205</i>

⁹⁹ Badem, a.g.e., s. 59.

¹⁰⁰ Berokoff, a.g.e., s. 5.

¹⁰¹ Badem, a.g.e., s. 59.

¹⁰² Nicholas Breyfogle, *Heretic and Colonizers; Forging Russia's Empire in the South Causcasus*, Londra: Cornell University Press, 2005, s. 140-141. den Badem, a.g.e., s. 59-61.

¹⁰³ *Otçet* 1879 s. 132-139 dan Badem, a.g.e., s. 60.

¹⁰⁴ ST SA F. 231 op. 1. d. 12. List 70-73 Arazi Komisyonunun 1881 yılı raporundan Candan Badem, a.g.e. s.60.

<i>Toplam</i>		261	902	902	1.804
---------------	--	-----	-----	-----	-------

Kars'ın Osmanlı hâkimiyetinden çıkmasından sonra Rusya ile Osmanlı Devleti arasında 1879'ta yapılan İstanbul Antlaşmasına göre üç yıl içinde Kars'ın Müslüman Türk ahalisi bölgeyi terk etme hakkı sağlanmıştı.¹⁰⁵ Antlaşmanın söz konusu maddesinin bu hükmüne dayanarak yaklaşık 70.000 Müslüman Türk vilayeti terk etmiştir¹⁰⁶. Türk ahalinin şehri terk etmesi de gazete sayfalarında olumlu bir gelişme olarak yankı bulmuştur. Bunun vilayet için bir kayıp anlamına gelmeyeceği, bunların yerini Rus idaresi açısından daha güvenilir olan Hıristiyan unsurların doldurabileceği şeklinde yorumlar gazetelerde yer almıştır. Toprakları terk edenlerin yerlerine daha sonra yeni nüfus kitleleri olarak Türkiye'den gelen Rumlar, Ermeniler ve Rusya'nın çeşitli vilayetlerinden gelen Rus sektantlar yerleştirilmiştir.¹⁰⁷

“1882’de Rusların Kars ve civarında yaptıkları nüfus sayımlarında Türk, Truç, Tatar, Türkmen, Kürt ve Karapapakları ayrı milletler olarak göstermişlerdir. Bu sayım sonuçlarına göre Kars ve civarında toplam 200.868 kişiden % 24 Türk, % 14 Tatar, % 5 Karapapak, % 15 Kürt ve % 5 Türkmen olarak gösterilmiştir. Türkler ayrı millet olarak gösterilirken Ermeni, Dukhobar, Khakhol, Malakan, Nemis ve Rumlar Rus ve Hıristiyan olarak ve % 7 oranında göstermiştir. 1910’daki nüfus sayımlarında Kars ve civarındaki 313.402 toplam nüfustan Türk ve Müslümanların sayısı 164.191 olarak tespit edilmiştir. Rus ve Hıristiyanların sayısı 149.211 olarak gösterilmiştir.¹⁰⁸ Her iki sayımda da Türk ve Müslüman nüfus daha kalabalık kitleyi oluşturmuştur. 1918 yılı Rus tarım istatistiklerine göre Elviye-i Selase’de Türk ve Müslüman nüfusu 1.500.000 olarak gösterilmiştir. Yine aynı istatistikte adı geçen şehirler ve civarında yaşayan Rus ve Hıristiyan nüfus ise 250.000 olarak sayılmıştır. Cenubi Garbi Kafkas Hükümeti Muvakkata-i Milliye’sinin 1919’daki resmi bir

¹⁰⁵ Alp, *a.g.m.*, s.2.

¹⁰⁶ Ortaylı, *a.g.e.*, s. 349.

¹⁰⁷ Kırzioğlu, *a.g.e.*, s.553.

¹⁰⁸ Fahrettin Erdoğan, *Türk Elllerinde Hatıralarım*, KB Yay., Ankara-1998, s. 28 den Yılmaz Karadeniz/Hidayet Kara, *Ermeniler’in Osmanlı Devleti’ndeki Durumu ve Kağızman’da Ermeni Mezalimi (1918-1920)*, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Sayı 5/3 2010, s. 1552.

belgesinde, 1.738.478 kişi olan genel nüfusun 1.534.824'ü Türk ve Müslüman, 227.324'ü Rus, Rum, Malakan ve Ermenilerden oluşmuştur.”¹⁰⁹

İşgalden sonra eski Kars sancağına katılan Oltu ve Ardahan'la birlikte bölgenin nüfusunda büyük değişme meydana gelmiştir. İşgalden 20 yıl sonra yapılan 1897 nüfus sayımına göre, Kars sancağının nüfusu 162.723'ü erkek ve 129.755'i kadın olmak üzere 292.478'dir. Bu artışın 20 yıllık bir artış hızından değil de yoğun bir kolonizasyondan ileri geldiği açıkça görülmektedir. Nitekim bölgenin değişen etnik yapısı da bunu doğrulamaktadır. Aşağıda 1897 Çarlık Rusya'nın sayımına göre bu gruplar belirlenmiştir.¹¹⁰

<i>Kolonize Grup</i>		<i>Otantik Grup</i>	
<i>Rus</i>	10.695	<i>Kürd</i>	26.434
<i>Polonez</i>	12	<i>Ermeni</i>	37.094
<i>Greks</i>	23.525	<i>Aisor (Kaldeli)</i>	321
<i>Estonyalı ve Mordva</i>	280	<i>İranlı</i>	81
<i>Osetin</i>	2.330	<i>Türk (Türk Dil Grubu)</i>	41.823
		<i>Türkmen(Türk Dil Grubu)</i>	8.893
		<i>Karapapak (TDG)</i>	24.134
		<i>Nogay (Türk Dil Grubu)</i>	2.556

Eskiden olduğu gibi yeni dönemde de ahali dinsel cemaatlere ayrılmıştır. Bu arada Müslümanlarda Şii, Sünni diye iki ayrı toplum halinde örgütlenmişlerdir. 1897 sayımına göre, Kars'ta başlıca dini grupların nüfusu şöyledir.¹¹¹

¹⁰⁹ S. Esin Dayı, *Evlıye-i Selase (Kars, Ardahan, Batum) Milli Teşkilatlanma*, Kültür Eğitim Vakfı Yay., Erzurum-1997, s. 107 den Karadeniz/Kara, a.g.m., s.1552.

¹¹⁰ Ortaylı, a.g.e, s. 42.

¹¹¹ Ortaylı, a.g.e., s. 44.

<i>Dini Grup</i>	<i>Erkek</i>	<i>Kadın</i>	<i>Toplam</i>
<i>Ortodoks</i>	18.142	17.188	35.330
<i>Sektan (Malakan)</i>	6.488	6.276	12.764
<i>Ermeni-Gregoryan</i>	26.016	24.964	50.980
<i>Ermeni-Katolik</i>	500	459	959
<i>Protestan</i>	469	392	861
<i>Yahudi</i>	-	4	4
<i>Müslüman (Şii)</i>	7.715	7.289	15.004
<i>Müslüman (Sunnî)</i>	54.789	50.529	105.318
<i>Yezidi</i>	1.648	1.448	3.096

Müslüman ahaliden asker almaya gelince, çarlık yönetimi aslında bu konuda bazı girişimlerde bulunmuş; ancak hem yerli halkın hem de 1879'dan itibaren yöreye yerleşen Malakanlar ve diğer sektantlar tarafından şiddetli direnişle karşılaşmıştır. Nihayet 1889 yılından itibaren Gayri-Hristiyan (Müslüman, Yezidi, Yahudi vb.) nüfusa ve Rus sektantlarına askerlik hizmeti yerine Osmanlı Devleti'nde gayrimüslimlerin ödediği bedel-i askerli vergisine benzer bir "*askeri vergi*" (voinskiy nalog) getirilmiştir.¹¹²

Rus hâkimiyeti altında ezilen Türk Ahalisinin bir kısmı Anadolu'nun içlerine göç etmek zorunda kalmıştı. Hem göç edenler için hem de Kars'ta kalanlar için zor günler yaşanmıştır. Rus himayesinde kalanlar dilekçeler vererek şikâyetlerini dile getirmişlerdir.¹¹³ Yaşanan acı olaylar Kars yöresi âşıklarının şiirlerinde geniş ölçüde işlenmiştir. Ardahanlı Ahmet Mazlumi Efendi (Mazlum Hoca) II. Nikola'nın

¹¹² Badem, *a.g.e.*, s. 15.

¹¹³ Rus hâkimiyetinde Kars hakkında detaylı bilgi için bkz. Badem, *a.g.e.*

Türklerin yurtlarından edip yerlerine Rusların yerleştirmesini, 1905'te yazdığı II. Nikola destanında şöyle ifade eder;

*Fehmi olanları sürdün Sibir'e
Başladın zulme, şiddete, cebire
Khokhol, Malakan, Dukhobor'a
Komşu ettin çıktın bizi Nikola
Devrile devranın yok ola varın
Kalka üstümüzden fesadın, şerin
Şevketli Ali Osman zaptede yerin
Karalana ikbal bahtın Nikola
Yazık Mazlum söyler vasf-ı halini
Senin zulmün kırdı anın belini
Bir Allah'a verdi arzuhalini
Dağılsın o tacın tahtın Nikola¹¹⁴*

Yukarıda da ifade edildiği gibi Rus egemenliği sürecinde Müslüman halk çeşitli sıkıntılar yaşamışlardır. Şehir merkezlerindeki Ruslar genellikle asker kökenli olduklarından dolayı yerleşik halkla hiçbir zaman kaynaşamamışlardır. 1877-1878 Osmanlı Rus savaşında (93 harbi) bölgenin önemli bir ismi olan Aşık Şenlik bu dönemde yazdığı "93 Kocaklaması" önemli bir yer tutmaktadır.

93 KOÇAKLAMASI

*Ehli İslam olan işitsin bilsin
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana,
İsterse Uruset ne ki var gelsin,
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana*

*Kuşanın kılıcı, giyinin donu,
Kavga bulutları sardı her yanı
Doğdu koç yiğidin şan almak günü
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana*

¹¹⁴ Fahrettin Kırzioğlu, *Edebiyatımızda Kars*, Işıl Matbaası, İstanbul-1958, s. 75-76.

*Asker olan bölük bölük bölünür.
Sandınız mı ki Kars kalası alınır,
Boz-atlar üstünde kılıç çalınır
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana*

*Kavga günü namert sapa yer arar
Er olan göğsünü düşmana gerer
Cem Ervah bizlen meydana girer
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana*

*Hele Al-osmanın görmemiş zorun
Din gayreti olan tedarik görün
At tepin, baş kesin, kazağın kırın
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana*

*Ben-Esverdir bilin Urusun aslı
Orman yabanisi, balıkçı-nesli
Hinzır sürüsüne dalıp kurt misli
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana*

*ŞENLİK, ne durursuz atları binin
Sıyra, kılınç düşman üstüne dönün,
Artacaktır şanı bu Al-osmanın,
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana,¹¹⁵*

Malakanlar Kars'a ilk geldiklerinde aktarılan bilgilerin aksine kurdukları bu on dört köye yerleşmişlerdir.¹¹⁶

<i>Sıra</i>	<i>Köyün Rusça Adı</i>	<i>Türkçe Adı</i>	<i>Bağlı Olduğu Kaza</i>
<i>1</i>	<i>Malaya Voront-sovka</i>	<i>İncesu</i>	<i>Zaruşat</i>
<i>2</i>	<i>Novo Dubovka</i>	<i>Susuz</i>	<i>Zaruşat</i>

¹¹⁵ Aşık Şenlik hakkında detaylı bilgi için bkz. Ensar Aslan, *Çıldır Aşık Şenlik-Hayati, Şiirleri ve Hikâyeleri*, Erzurum 1975.

¹¹⁶ Badem, *a.g.e.*, s. 304-352.

3	<i>Novo Petrovka</i>	<i>Meydancık</i>	<i>Zaruşat</i>
4	<i>Olşanka (Zührap)</i>	<i>Yalınçayır</i>	<i>Zaruşat</i>
5	<i>Romanovo (Büyükzaim)</i>	<i>Yolboyu</i>	<i>Zaruşat</i>
6	<i>Aleksandrovka</i>	<i>Komesor</i>	<i>Kars</i>
7	<i>Blagodarnoe</i>	<i>Çakmak</i>	<i>Kars</i>
8	<i>Novo Mihaylovka</i>	<i>Dikme</i>	<i>Kars</i>
9	<i>Prohladnoe (Melikköy)</i>	<i>Boğazköy</i>	<i>Kars</i>
10	<i>Vladikars</i>	<i>Kümbetli</i>	<i>Kars</i>
11	<i>Novo Selim</i>	<i>Selim</i>	<i>Soğanlı</i>
12	<i>Cincerob (Küçük)?</i>	<i>Sugöze</i>	<i>Ardahan?</i>
13	<i>Nikolayevka (Sarzep)</i>	<i>Sulakyurt</i>	<i>Ardahan</i>
14	<i>Novo Nikolayevka</i>		<i>Kağızman</i>

Bu köyler fiziki yapı olarak geniş düzlükler üzerine kurulmuş ve sulak alanlardan oluşmaktadırlar. Kullandıkları tarım metotları sayesinde kısa zamanda tarım alanında bölgenin kalkınması konusunda önemli katkılar sağlamışlardır. Kars vilayetinin tarım ürünlerini belirleyen son Osmanlı istatistiğine göre buğday ve arpa bölgede yetişen başlıca hububat cinsidir. Az miktarda mercimek ve baklagiller, lahana gibi zerzevat, kavun-karpuz, elma, üzüm ve vişne gibi meyveler yetiştirilmektedir. Tütün, birçok sebze cinsi, pirinç ve patates gibi kültür bitkilerinin ise bu dönemde tarımı yapılmamaktaydı.¹¹⁷ Çarlık döneminde Malakanlar'ın bölgeye diğer önemli bir katkısı da hayvancılık ve tarımsal teknoloji alanında olmuştur. Malakanlar'ın katkılarıyla arazileri ekime açmak için, Kars'ta yaygın olarak at ve ağır pulluk kullanılmaya başlanmıştır. 1884 ve 1913 arası ekilebilir arazi 2 misli ve tarım nüfusu da 4 misli artmıştır.¹¹⁸ Kars'ta en uzun süre (1883-1898) valilik yapmış olan General Tomiç'in hazırladığı raporda: “*Dukhobor'lara göre Malakanlar daha az çalışkandırlar, kendilerine en iyi topraklar verilmiş olmasına karşın iyi işlemiyorlardı. Çiftçilikten çok at arabacılığı, değirmencilik ve ot ticareti gibi işlerle uğraşıyorlardır. İçlerinden nadiren suç işleyenler çıkıyordu. Kadınları aşırı serbest idi bundan dolayı aile kavgaları pek sık idi.*” diye belirtmiştir.¹¹⁹

İngiliz gazeteci ve yazar Lynch Kafkaslar ve Mezopotamya'yı kapsayan bir geziye çıkmıştır. Bu gezi notlarını iki cilt halinde bastıran Lynch eserinde

¹¹⁷ Ortaylı, *a.g.e.*, s. 152-155.

¹¹⁸ A. Hagopyan, *Kars Vilayetinin Tarımsal Gelişimi (XIX. Yy- XX. Başı)* (Ermenice) s. 43 (Tarih ve Künye belirsiz). den Ortaylı, *a.g.e.*, s. 409.

¹¹⁹ Badem, *a.g.e.*, s. 66.

Malakanlar hakkında önemli ayrıntılar belirtmiştir. Bu gezi sırasında Kars'a da uğrayan Lynch burada bulunan Malakan köylerini ziyaret etmiştir. Yaşam biçimleri çok dikkatini çektiğinden bir süre onlarla kalmış ve yazdığı eserinde bizlere önemli bilgiler vermiştir. Malakanlar'ı mutlu Hıristiyanlar olarak tanımlayan Lynch, köylerin modernliği karşısında etkilenmiştir. Malakanlar'ın taşımacılıkta, tarım ve hayvancılıkta geldikleri noktadan etkilenmekten kendini alamamıştır. Çiçek bahçelerinin ne kadar güzel olduğunu da belirtmiştir.¹²⁰

III. 3. Osmanlı Devleti İdaresinde Malakanlar

Kars Osmanlı Devletine 15 Ağustos 1918'de Sultan Vahdettin tarafından çıkarılan fermanla katıldı. Abdülhalık Bey başkanlığındaki heyet bölgede mülki teşkilata ilişkin incelemelerini tamamlayarak elde ettiği sonuçları 30 Temmuz 1918 tarihli gayet geniş bir rapor halinde hükümete sunmuştur. Bu raporda Malakanlar'ın Rus etkisini güçlendirdiğini belirtirken, onların yaşantıları hakkında da bilgiler vermektedir.¹²¹

Kafkaslarda yaşanan kuvvetler boşluğundan dolayı 1919'da Kars'ta bir yerel hükümet meclisi (Cenub-ı Garbi Kafkas Hükümet-i Cumhuriyesi ya da Güneybatı Kafkas Geçici Hükümeti) kurulmuştu. Bu hükümetin parlamentosuna her 10 bin seçmene karşılık 1 milletvekili olmak üzere toplam 64 milletvekili seçilmişti. Bunlardan 60'ı Müslüman, 3'ü Rum, biri ise Kafkasya doğumlu bir Malakandı.¹²² Bu netice bize 1919 yılında Kars'ta yaşayan Malakan nüfusunun 10.000 fazla olduğunu göstermektedir.

1920-1922 arşiv belgelerine göre Kafkaslar ve Anadolu'da Ermeni Mezalimi IV nolu kayıtlarda, Malakanlar'ın da Ermeni zulmüne maruz kaldıklarını belirtilmektedir. Halen Kars bölgesinde Ermeni Mezalimi sırasında Malakan evlerine sığınan birçok Müslüman'ın hikâyesi anlatılmaktadır. Sağlanan bu uzlaşmayı bozmak için Ermeni çeteleri Malakanlar'ın can ve mallarına zarar vermişlerdir.

¹²⁰ Lynch'ın Malakan köylerine ziyaretleri hakkında detaylı bilgi için bkz. H.F. B. Lynch, *Armenia Travel and Studies*, London-1901

¹²¹ BOA, *DH/İ-UM*, 20-20/13-9.

¹²² Denisenko, *a.g.m.*, s. 64.

09 Haziran 1920 tarihinde Akçakale Çukurunda meydana gelen olaylardan dolayı o bölgedeki on altı köy Bardız'a göç etmiştir. Sonrasında Ermeniler Novoselim Malakan köyü ile Karaçayır, Iğdır, Akpınar, Kırkpınar ve Cavlah köylerini yağmalayıp on kişiyi katletmiş; hayvan ve eşyalarını yağmalamışlardır. Ahalinin bir kısmı bu nedenle zorunlu olarak Tiknis'e kaçmışlardır.¹²³

07 Aralık 1920 tarihinde Kars'tan kaçan Ermeniler Kars'ın Belenköy'ü ahalisinden olan Malakan Değirmenci İstefan Semrin'den at, inek, un, arpa, yağ, bal ve bütün giyim malzemelerini gasp etmişlerdir.¹²⁴

Yine aynı gün ki belgeye göre bu konuya paralel olarak Kars'tan firar eden Ermeniler, Sarıkamış yolunda Malakan milletinden bir değirmencinin erzak ile on beş adet kaz ve otuz adet tavuğu alarak çoluk çocuğun tüm eşyasını gasp etmişlerdir.¹²⁵

25 Mayıs 1920 tarihinde Kars'ın Malakan köyü olan Çakmak Köyüne top ve makineli tüfeklerle donanmış Ermeni müfrezesi saldırmış, ahalinin canını ve eşyalarını gasp etmişlerdir.¹²⁶

Malakanlar, Ermenilere bir yakınlık duymamışlar; 1917 Komünist Devriminde de, Rusya'ya göç etmemiş, ülkemizde kalmayı tercih etmişlerdir. Bu da Kars bölgesinde bolca anlatılan Ermeni Mezalimleri sırasında Müslüman halkın Malakanlar ile yakınlaşmasını doğrulamaktadır.

Malakanlar'ın bir kısmı daha güvenli olması için bölgeyi terk ederek Kars'tan güvenli yol olarak kullanılan Samsun'a oradan ise İstanbul'a elli bir kadın, erkek ve çocuktan oluşan halk iskân edilmiştir.¹²⁷

III.4. Milli Mücadele ve Cumhuriyet Döneminde Malakanlar

1920 sonbaharında Türk Ordusu'nun Doğu Cephesi'ndeki ileri harekâtıyla Kars yeniden Türk sınırlarına dâhil edilince, bölgede bulunan Malakanlar için bir taraftan

¹²³ BOA. HR. SYS. 2878/38.

¹²⁴ BOA. HR. SYS.2878/72.

¹²⁵ BOA. HR. SYS. 2878/73.

¹²⁶ BOA. HR. SYS. 2878/3.

¹²⁷ BOA. MAD.d..23109.

yeni problemler başlarken, diğer taraftan Malakanlar Türk-Sovyet ilişkilerinde önemli bir sorun haline gelmiştir. Malakanlar'ın Türk-Sovyet ilişkilerinde bir sorun olmasında özellikle SSCB Dışişleri Komiseri Çiçerin'in, bu konuda TBMM Hükümeti'ne karşı tutumunun ve Bolşeviklerin Malakanlar'ın arasında yaptıkları propagandaların etkisi büyüktür. Şöyle ki, 28 Aralık 1920'de SSCB Hükümeti'nin Türkiye Yetkili Temsilcisi olarak atanarak¹²⁸, Kars'a gelen Medivani, bölgedeki Malakanlarla yakından ilgilenmişti. Kars'ta kaldığı 24 gün içerisinde, bölgedeki Malakan köylerini dolaşan Medivani, bunlar arasında Bolşevik propagandalar yapmış ve bu durum Kazım Karabekir'in dikkatinden kaçmamıştı. Kazım Karabekir İstiklal Harbimiz eserinde konudan şöyle bahsetmiştir.¹²⁹

“1921 de Rus sefiri Medivani veda ziyaretine geldi. Trenle Erzurum'a hareket edecek, oradan otomobil ile Ankara'ya. Medivani Kars'ta bulunduğu 24 gün kadar misafirliğinde boş durmadı. Civar Malakan köylerinde gizli Bolşevik teşkilatı yaptı, Mustafa Suphi heyetini idare etti, yola çıkardı. Bir sefirin Kars'ta bu kadar uzun müddet oturması ve civar köylerde dolaşması pek ayıp ve pek kaba bir hareketti. Kendi hallerinde çalışkan bir kavim olan Malakanlar ifsad etmesi onların felaketine sebep oldu. Bu hakiki mustahsil sınıfın, zeryat ve hayvancılıkta en ileri gitmiş bir cemaatin yerlerinde kalmasında ve daha iyisi Anadolu dâhiline numune olmak üzere alınmasında fayda vardı, fakat Medivani'nin ifadesiyle köylerde kızıl bayraklar, nümayişler daha Medivani varken başladı. Ben Medivani'nin nazarı dikkatini celbederek Türk Milletinin istiklalini kurtarmak için bütün emperyalist kuvvetlerle boğuşurken içimizden bizi devirmek isteyenleri de düşman addile tedbirler almaktan çekinmeyeceğini anlatmıştım. Vaziyeti Ankara Hükümetine lazımı gibi bildirdim ve artık memleketimizde bir Bolşevik nüfuz ve unsuru olan Malakanlar'ın bir müddet sonra hudut haricine çıkarılması ve yerlerine Türk muhacirleri alınması takarrür

¹²⁸ RSFSR Hükümeti, TBMM Hükümeti ile kurduğu iyi ilişkiler çerçevesinde Ankara'ya bir sefaret heyeti göndermeyi kararlaştırmış, Ankara Büyükelçisi olarak da Ş.Eliava tayin etmişti. Ancak Eliava hastalığı nedeniyle Ankara'ya gidememiş, ilk zamanlar onun görevini Büyükelçilik Sekreteri olarak Upmal Angarski yürütmüştü. (A.M.Şamsutdinov, *Natsionalno-Osvoboditelnaya Borba v Turtsil'* 1918-1923, Moskova, 1966, s.192.) Upmal Angarski, Türkiye'ye gelen Sovyet Rusya Hükümeti'nin ilk resmi temsilcisidir. (G.V. Çiçerin, *Stati i Reçi Po Voprosam Mejdunarodnoy Politiki*, Moskova, 1961, s.192.) Daha sonra ise Eliava'nın yerine Medivani (Midivani) atanmıştır. (Şamsuttinov, *Natsionalno-Osvoboditelnaya Borba v Turtsil'* 1918-1923, Moskova, 1966, s. 92; Ali Fuat Cebesoy, *Moskova Hatıraları*, Ankara, 1982, s.50, den Aslan, a.g.m., s.278.

¹²⁹ Kazım Karabekir, *İstiklal Harbimiz*, İstanbul, 1988, s.869.

etti. Sefir Medivani'nin Şarktaki fena hareketi böyle bitti, Ankara'da ne yapacağını orası görecektir."¹³⁰

Görüldüğü gibi Kazım Karabekir, Rusya'nın Ankara Büyükelçisi Medivani'nin Malakanlar arasında yaptığı Bolşevik propagandalardan oldukça rahatsız olmuştur. Bu nedenle bizzat kendisi bu propagandaların Malakanlar üzerinde yaptığı etkiyi görmek için Malakan köylerini dolaşmış ve gözlemlerde bulunmuştur. Kazım Karabekir, davetli olarak gittiği Çakmak Köyü'ndeki izlenimlerini ve Malakanlar ile ilgili düşüncelerini "*İstiklal Harbimiz*" adlı eserinde aktarmaktadır.

"6 Şubat günü (Kars) garbi yakınındaki Çakmak köyünde senelik dini ayinine bu halk tarafından davetli idim. Rus sefiri Medivani'nin ifsad ettiği bu halkın içtimai vasıyetlerini görmek üzere öğle yemeğine birkaç maiyetimle gittim. Köyün ortasında gayet büyük çadır bezlerle yapılmış bir salon. Bunun yanında bizi karşılamak üzere ekserisi erkek olmak üzere bir kalabalık Rusça İlahi okuyor. Önlerinde bir masa üstünde bal, peynir, ekmek, fakat her ucu de pek nefis cinsten olmak üzere sıralanmış. İkrâm ettiler, birer lokma yedik. Merasim yerine geldik. 300 kişi kadar alır büyüklükte yerlere ot sermişler, rutubetten halk rahatsız olmasın diye. Birkaç da soba kurulmuş. Uzun masalar, iki tarafında sıralarda mevcut Malakan köylerinden gelmiş kadın erkek oturmuş. Hepsi temiz ve zengin köylü kıyafetinde. Benim için yüksekçe bir yer hazırlanmış. Sandalyeler konmuş. Bir kaç saat her masadan (Yani her köyden) nutuklar, dualar, ilahiler devam etti. Kadınlardan da nutuklar söyleyenler vardı. İlahi ve nutuk esnasında büyük sükûnet oluyordu. Tam karşımda ve halkın tam ortasında ihtiyarlar meclisi önlerinde büyük bir İncil, Rusça yazılı. Ara sıra buradan da vaazlar okunuyordu. Bütün sözler, kardeşlik, samimiyet, insaniyet, ahlak ve din üzerine idi. Ara sıra milletimize, hükümetimize, ordumuza da dualar edildi. İki defa mukabeleye mecbur kaldım. Yemekten evvel her masaya aynı çeşit birer semaver geldi, çay içildi, sonra her çeşitten bol ve temiz yemek yenildi. 300 köylü kadın ve erkek pek samimi ve sakit bir tarzda ayin yaptılar ve yine böyle çay içtiler ve yemek yediler. Sigara içmek Malakanlarca en büyük haram sayıldığından, tek bir kimse tütün içmedi. Bizden de kimsenin içmediğine pek sevindiler ve dinlerine hürmet ettiğimize atfettiler. Malakanlarca sigara içen bir adamın her fenalığı

¹³⁰ Karabekir, a.g.e, s. 910.

yapmaya istidadı var sayılmaktadır. Yemekte hizmet edenlerin yemek vermesi pek mahirane: yan yana dizilen birçok adam, ikişer ikişer yüzleri birbirine karşı sıralanmışlar, yemek kapları birinden diğerine verilerek gidip geliyor, hizmet edenlerin yüzlerinde büyük bir neşe ve memnuniyet görülüyor. Bizim masadan başka bütün masalar büyük bir kaptan yediler içtiler. Su bakraçlarda, isteyene bardağı daldırıp veriyorlar. Merasimde ve yemekte üç saat kalmak zaruretinde bulundum, aynı merasimle teşyi olunduk. Halk bu dini içtimain ruhani lezzetini terk etmek istemiyor görülüyordu. Malakanlar Ruslar zamanında dahi askerliğe gitmezlermiş. Erkekleri hep, sakalla umumiyetle iri vücutlu canlı kanlı, sıhhat numunesi insanlar. Elbise ve vücutları temiz. Hayvanları kadana, arabaları çok eşya alır, dört tekerlekli, büyük ve sağlam. Ziraat ekme, biçme aletleri hep son sistem, yalnız kuvveti ceriye beygirdir. Kan dökmek en büyük günah imiş, harpte dahi olsa. Ben onları yalnız nakliyede kullanıyordum. Her tarafında şoseler boyunca uzanan bu köylüler teşvikatla bolşevik teşkilatına başlayarak bugün gösterdikleri samimi hayatlarını bozmaya da başlamışlardı.”¹³¹ Kazım Karabekir anılarında isimlerden bahsetmemiştir. Araştırmacı yazar ve Dünya Malakanlar Fedarasyonu başkanı Vedat Akçayöz anılarında Kazım Karabekir’i Çakmak Köyüne davet eden ve Çakmak arazisinde ordugâh kuran Türk ordusuna günlerce sıcak ekme, 33 hayvan kesip taze et verenin Danil Ağa olduğunu belirtmiştir.¹³²

O güne kadar Malakanlar hakkında olumlu fikirlere sahip olan Kazım Karabekir bölgenin kalkınmasında çok önemli bir yere koyduğu Malakanlar’a bakış açısını değiştirmişti. Yine aynı yıllarda Kars’ta gerçekleştirilen Bolşevik yanlısı bir çizginin oluştuğunu göstermektedir. “Bolşevizm yanlısı ve savaş karşıtı propagandalar kısa sürede Malakanlar arasında etkili olmuştu. Öyle ki, Malakanlar hem 1920’li yıllarda Sovyet yetkililerin gelişinde, hem de Mustafa Suphi ve diğer TKP’lilerin gelişlerinde mitingler düzenlemişlerdir. Bu durum Kazım Karabekir’i o derece rahatsız etmiştir ki, hazırladığı raporlarda Malakanları Bolşevik ajanları olarak göstermiştir. Sovyet ordularının çekilmesiyle birlikte geride kalanlar, söz konusu raporlar nedeniyle milliyetçi saldırılara açık hale gelmiş, hatta Anadolu

¹³¹ Karabekir, a.g.e., s. 919-920.

¹³² Vedat Akçayöz, *Anılarımdaki Malakanlar*, www.vedat.akcayoz.net.

içlerinden getirilen göçmenler Malakan köylerine yerleştirilmek istenmiş, malları ve mülkleri yağmalanmaya çalışılmıştır."¹³³

Açıkça göstermektedir ki, Bolşevik tehlikesi daha o dönemlerde büyük bir tehlike olarak algılanmış ve buna göre davranılmıştır. Çarlık Rusya döneminde Kars'ta bulunan Çarlık yanlısı sivil polisler Bolşeviklerin bu bölgelere sızmasını engellemek için ellerinden geleni yapmışlardır.¹³⁴ Özellikle Lenin'in Malakanlar hakkındaki görüşleri nedeniyle Malakanlar için olumsuz bir etkiye neden olmuştur. Yine aynı yıllarda Kars'a gelen (1921-1922) General Sami Sabit Karaman hatırlarında Kars'ta bulunduğu süreçte Bolşeviklere (Kızıl Propagandaya) karşı aldığı önlemleri anlatmıştır.¹³⁵

Kars'ta bu süreçte başlayan ve Bolşevik propagandasına karşı alınan önlemler Kars'ta yerleşik olan Malakanları için büyük sıkıntıları da beraberinde getirmişti. Uzun zamandır sürgün hayatlarından sonra kurdukları yeni hayatlarında karşılaştıkları bu durum büyük olumsuzluklar meydana getirmişti.¹³⁶

Dini inanışlarına göre savaşa, şiddete karşı olan ve askerlik yapmak istemeyen Malakanlar'ın, askerliğe tepki gösterecekleri aşikâr idi. Kazım Karabekir'in, Malakanlardan geri hizmetlerde, özellikle nakliye işlerinde yararlandığını, Malakanlar'ın buna dahi itiraz ettiklerini ifade etmesi de bunu açıkça göstermektedir.¹³⁷ Bu durum Malakanlar'ın büyük bir kısmının yaşadıkları yerleri terk edip, Rusya'ya göç etmek için Rusya'nın Kars Konsolosluğu'na müracaat etmelerine yol açmış, böylece kendi istek ve arzuları ile Rusya'ya göç etmeyi kabul etmelerine neden olmuştur.¹³⁸

¹³³ Erkan Karagöz., *Kars ve Çevresinde Aydınlanma Hareketleri ve Sol Geleneğin Tarihsel Kökenleri 1878-1921*, İstanbul-2005. S. 160.

¹³⁴ Çarlık Rusya ve Romanoflar'ın Son dönemi hakkında detaylı bilgi için bkz. Samih Nafiz Tansu, *Romanoflar'ın Sonu*, İstanbul-1967

¹³⁵ Sami Sabit Karaman, *Trabzon ve Kars Hatıraları İstiklal Mücadelesini ve Enver Paşa*, İstanbul 2002, s. 135.

¹³⁶ Komünizm tehlikesinden o dönemde Malakanlar da son derece olumsuz etkilenmişlerdir. Sıkı bir takip altına alınan Malakanlar, bazı zamanlar ön yargının kurbanı da olmuşlardır. Malakanlar'ın o dönemde yaşadıkları hakkında detaylı bilgi için bkz. Ludmila Denisenko, *a.g.e.*

¹³⁷ Karabekir, *a.g.e.*, s. 878 .

¹³⁸ Aslan, *a.g.m.*, s.284.

Moskova Antlaşması'ndan sonra Türk-Sovyet ilişkilerinde ortaya çıkan pek çok sorun ve özellikle Türkiye ile Fransa arasında yapılan "*Ankara Antlaşması*"nın Anadolu'nun Rusya aleyhine Batı Devletleri'yle anlaştığı yolunda Moskova'da şüpheler uyandırmıştı. Bu nedenle Sovyet yönetimi RKP Merkezi Komitesi Üyesi ve Bütün Ukrayna Orduları Başkomutanı M. Frunze¹³⁹ alelacele Ankara'ya göndermişti. M. Frunze Ankara'da, Mustafa Kemal Paşa ile 25 Aralık 1921'de yaptığı görüşmede Malakanlar Sorununu da gündeme getirmiş, bu sorunun çözümlenmesi için Mustafa Kemal Paşa'dan yardım istemiştir. Malakanlar'ın Rusya'ya göçmek istediklerini, ancak antlaşmalarda belirtilen süre içerisinde Rusya'ya dönemediklerinden dolayı, onların da Türk vatandaşları gibi askeri yükümlü sayılarak, orduya çağrılmaya başlandıklarını ifade etmiştir. Frunze, belki bu işi Kazım Karabekir'in kendi inisiyatifi ile yaptığını, Ankara Hükümeti'nin bununla ilgili olmayabileceğini de belirterek, Rusya'nın içinde bulunduğu güçlükler dolayısıyla, antlaşmada gösterilen kısa süre içerisinde, Malakanlar'ın Rusya'ya nakledilemediklerini belirtmiştir. Mustafa Kemal'den Malakanlara, yazın yetiştirdikleri ürünleri toplamalarına kadar geçici olarak eski oturdukları yerlerde kalmalarına izin verilmesini isteyen M. Frunze, bu konunun Türk-Sovyet ilişkilerinde önemsiz olduğunu belirterek, yanlış anlamalara sebebiyet vermeyeceğini umduğunu bildirmişti. Ayrıca bu geçici süreden sonra, onların Rusya'ya temsilcilerini göndererek, yerleşecekleri yerleri seçeceklerini ve bu seçtikleri yerlere göç ettirilecekleri garantisini de vermiştir. Mustafa Kemal, bu konu ile ilgili olarak çok az bilgisi bulunduğunu; ancak Malakanlar konusunun gerçekten de Türk-Sovyet ilişkilerinde çok önemsiz bir sorun olduğunu belirterek, Rusya'nın durumunu anlayışla karşıladığını ve sorunu Frunze'nin istekleri doğrultusunda halledeceğini belirtmiştir.¹⁴⁰ Böylece 1921 başlarından itibaren Türk-Sovyet ilişkilerinde önemli bir sorun haline gelen ve Çiçerin'in TBMM Hükümeti'ne oldukça sert notalar vermesine yol açan Malakanlar Sorunu'nun çözüme kavuşturulmasında M. Frunze ve Mustafa Kemal görüşmelerinde olumlu neticelenmiştir.

¹³⁹ M. Frunze ve Türkiye'ye gelişi hakkında bkz. (M.V. Frunze, *İzbraniye Proizvedeniye*, Moskova, 1984, 5.20-24; M.V. Frunze, *Türkiye Anıları*, Rusça'dan Çeviren: Ahmet Ekeş, İstanbul, 1978; A.N.Heyfets, "*Rol Missii M.V. Frunze v Ukreplenii Drujectvennih Sovyetsko-Turetskih Otnoşeniy*", *Voprosi İstorii*, No.5, Moskova, 1962, s.90-104; A. M.Şamsuddinov; "*Ukrainsko-Turetskiy Dogovor 2 Yanvary 1922 g.*", *Uçeniye Zapiski İnstituta Vostokovedeniya*, C.XVII, A.N. SSSR, Moskova, 1959, s.174-181; Karabekir *İstiklal Harbimiz*, s.1098.), den Aslan, *a.g.m.*, s.284.

¹⁴⁰ Aslan, *a.g.m.*, s, 37.

Yukarıda belirtilen durumlar neticesinde Malakanlar'ın 20 Ocak 1921 tarihine değin Türkiye'yi terke etmedikleri takdirde askere alınacağını mecliste karar altına alınmıştır.¹⁴¹ Bu durum Kazım Karabekir tarafından şu şekilde belirtilmiştir: *“Malakanlar'ın en nihayet 20 Kânunusaniye kadar memleketimizden çıkmadıkları halde katiyen askere alınacakları hakkında Ankara'dan emir geldi. Kars Rus Sovyet konsolosu Norman ziyaretime geldi. Malakanlar'ın askere alınması halinde Rusya'daki Türk tebaasının da askere alınacağını söyledi. Cevaben hükümetimiz 20 Kânunusaniye kadar müddet temdid etmiştir, bundan sonra gitmezlerse askere alınacaklardır, artık bence yapılacak bir şey olmadığını söyledim.”*¹⁴² Böylece Malakanlar'ın Anadolu'dan ilk göçü başlamıştır. Çok sayıda Malakan ve Priguni Rusya'ya Rostov bölgesine¹⁴³ taşındı.

Diplomatik girişimler ve notalar sonucu Kars ve Ardahan'a yerleşmiş olan Malakanlar ve Dukhoborlara 1926'da Rusya Rostov bölgesindeki kıraç Sal'ski steplerinde toprak teklif edildi. Bölgedeki Dukhoborların tamamı, Malakanlar'ın ise yaklaşık olarak yüzde 90'ı geri dönmeyi kabul etti. 1930'larda Türkiye'deki ulusalcı hareket sonucunda Türk adı taşımayan herkesin bir Türk soyadı edinmesi zorunlu kılındı.¹⁴⁴

1935 yılında Kars'a gelen İsmet İnönü hazırladığı Şark Raporunda Malakanlardan da bahsetmiştir. Malakanlar'ın köylerini de ziyaret eden İsmet İnönü Malakanlar hakkında olumlu ifadeler kullanmıştır. Malakanlar'ın çalışkanlıkları ve tarım konusunda yeteneklerini belirtmiştir. Bunun yanı sıra arazi azlığını da eklemiştir.¹⁴⁵ Yine aynı yıl devlet üç yüz kadar nüfusu olan halka fert başına 14 dekar olmak üzere toprak dağıttığı gibi ayrıca her evin aile reisi için de, yine 15 dekar vermiştir. Böylece önceden tapusuz olan araziler tespit edilerek bir plana göre tanzim edilmiştir. Bilindiği üzere Kars'taki tüm topraklar Mir'i Arazi sayıldığından Malakanlar kendilerine hükümet tarafından tahsis edilmiş olan toprakları kira ve vergi karşılığında işlediklerinden dolayı¹⁴⁶ bu durum Malakanlar arasında büyük

¹⁴¹ Erkan Karagöz, *Malakanlar Kimdir*, www.molokane.org.

¹⁴² Karabekir, *a.g.e.*, s. 1055.

¹⁴³ Rostov bölgesi, Kafkasların kuzeyinde Rusya ve Ukranya sınırında yer almaktadır.

¹⁴⁴ Denisenko, *a.g.m.*, s. 65.

¹⁴⁵ Saygı Öztürk, *Kasadaki Dosyalar*, Ankara-2001, s. 57-58.

¹⁴⁶ Denisenko, *a.g.e.* s. 196.

sevinçle karşılanmıştır. Tarımla uğraşan Malakanlar nice zamandır yaşadıkları sürgün ve acının sonunda devletten böylesine önemli bir hizmet görmüşlerdir. Malakanlar halen bile İsmet İnönü'den övgüyle bahsetmektedirler. İsmet İnönü zamanında tarım arazisi daha elverişli olan bölgelerde yerleşim kurulması için Malakanlara izin vermişti.

1962 yılında göç yaşanmadan önce Malakanlar'ın elinde bulunan toplam arazi 8.000-10.000 dekar arasındaydı.¹⁴⁷

Ahmet Emin Yalman (Vatan Gazetesi Başyazarı), *"Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim"* adlı 1800 sayfayı bulan anı kitabında Malakanlar Meselesi başlıklı sayfada şöyle yazıyor: *"1939 yılının başında New York'ta bulunduğum sırada Washington sefaretimize hepsi iri yarı, sakallı insanlardan oluşan bir grup gelmişti. Gelenlerin sefir Münir Ertegün'e söyledikleri şuydu: 'Kaliforniya'daki Malakan topluluğuna mensubuz. Hepimiz dürüst ve çalışkan adamlarız. Refah içinde yaşıyoruz. Dinimizin icabı yalan söylemeyiz. Mezhebimizin pirini rüyada gördük, bize şöyle dedi, yakında bir cihan harbi kopacak, her tarafa yayılacak, yalnız Türkiye harp dışı kalacak. Bütün hayvanlarınızı, mallarınızı, çoluk çocuğunuzu alarak derhal Türkiye'ye gitmenin çarelerini arayınız. Biz hayvancılık ve ziraat sahalarında ileri usullerle çalışıyoruz. Türkiye'ye faydalı olacağımıza eminiz. Zaten Türkiye'de, Bandırma ve Kars'ta Malakan toplulukları var.' Büyükelçi Münir ERTEGÜN, iddialara inanmadı. Bir savaşın çıkması anında Türkiye'nin savaşın ortasında kalacağını söyledi. Malakanlar pirlerinin kehanetinde ısrar ettiler. Büyükelçi sığınma taleplerini Ankara'ya ilettiler. Fakat sonuç alınamadı.*

Kaliforniya'ya gittim. Malakanları buldum, bizi ağırladılar, hepsi hoş, dinç, dürüst insanlar, kendilerine mahsus mezhepleri var. Domuz eti yemiyor, kiliselerinde insan sureti bulundurmuyor ve yalan söylemiyorlar. San Fransisco'da ünlü bir gazete aracılığıyla Amerika'daki Malakanlar'a ulaştım. Durumlarını Amerika'daki sefirimize ve dışişleri bakanımıza ilettiler. Bir sabah otelime 10 kişilik bir heyet geldi. Her birinden benim gibi dört insan çıkardı. Şunu söylediler: 'Derhal her şeyimizi satıp gideceğiz, iyi Türk vatandaşı olacağız. Yalnız iki şartımız var. Birincisi kendi

¹⁴⁷ Türkdoğan, a.g.e, s.68.

ilkokulumuzun olması, ikincisi de dinimiz adam öldürmeyi yasak ettiğinden askerlikten istisna edilmemiz...’ Başvuru yine Ankara’ya iletildi. Sonuç alınamadı.

*1950, 1954, 1957 yıllarında Kaliforniya’daki Malakanlara uğradım, giderek azalmışlardı. Türkiye’ye gelmekteki amaçlarını anlamıştım, eriyip tükeniyorlardı. Sonraları Malakanlarla ilgili bir hayli kitap, belge, fotoğraflar topladım, mektuplar aldım. Bunlardan birinde şöyle deniyordu: 1939 yılında Washington ve Türk Sefaretine başvuranlardan birisi babamdı. Yıllarca Kars’ta yaşamış sonra Amerika’ya gelmeye mecbur kalmıştı, fakat oranın hasretini unutmamıştı. Ben karımla beraber geçen yıl Türkiye’ye gittim. Kars’a da uğradım, ilk fırsatta tekrar geleceğim. Amerika’dan hoşnut değiliz. 500 ila 1000 aile derhal mallarıyla beraber Türkiye’ye gitmeye hazırdır”.*¹⁴⁸

Yine aynı tarihlerde buna paralel olarak İran’da bulunan 74 kişilik bir Malakan grubu 3 Şubat 1940 tarihinde Türkiye Cumhuriyet Tarhan Büyükelçiliğine başvurmuşlardır.¹⁴⁹

III.5. Malakanlar’ın Anadolu’dan Ayrılışları

Rusya’ya gitmek istemeyerek, Türkiye’de kalan Malakanlar’ın büyük bir bölümü Kars’ın Yalınçayır (Zührap, Zöhrap), Atçılar ve Çalkavur Köylerinde ve ayrıca bir bölümü de Kars, Ağrı ve Erzurum’un çeşitli bölgelerine dağılmış bir şekilde 1962 yılına kadar yaşamışlardır. 1960 yılı nüfus sayım sonuçlarına göre, Türkiye’de bulunan Malakanlar’ın sayısı 1.500’den fazladır.¹⁵⁰

Malakanlar’ın göçleri basında da geniş yer bulmuştur. Cumhuriyet kurulduğundan beridir bölgede yaşayan Malakan halkının ilk göçü 22 Kasım 1961 tarihinde başlamıştır. Kars’ın Atçılar Köyünde bulunan 60 kişilik 10 aile hudut postası ile Rusya’ya göç etmişleridir.¹⁵¹ Bu Malakan göçünün başlangıcı olarak kabul edilir. Basında bu göç nedeni olarak ise “*Bazı dini sebeplerle Türkiye’de*

¹⁴⁸ Ahmet Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim* 1. Ve 2. Cilt, Pera Tic. Ve Tur. A.Ş. yayınları, İstanbul-1997 den Dr. Beşir Doster, *Malakanlar*, www.gercekgundem.com/1 Temmuz 2009

¹⁴⁹ BCA/30 97113/116.811..18.

¹⁵⁰ Türkdoğan, *a.g.e.*, s.62.

¹⁵¹ www.milliyet.com.tr/23.11.1961

evlenemeyen ve kendi aralarında yaptıkları evlenmelerle çok yakın akraba haline gelen Malakanlar Rusya'da evleneceklerdir"¹⁵² diye belirtmişlerdir.

30 Aralık 1961 tarihli Milliyet gazetesinin sütunlarına taşıdığı haberde *"Malakanlar'ın Rusya'ya geçişleri ile ilgilenmek üzere Kars'a gelen Sovyet Büyükelçiliğinden iki memur ile bir Türk ailesi arasında hadise çıkmıştır. Sovyet memurlar Türk ailesinin yanına sığınan ve Rusya'ya gitmek istemeyen 17 yaşındaki Maria adındaki Malakan kızının kendilerine teslimini istemekte ve ev sahibine baskı yapmaktadır"*¹⁵³ diye belirtmiştir. Malakanlar'ın bu süreçte boşattıkları köylere Trabzon'dan gelen 60 kişilik 15 aile yerleştirilmiştir.¹⁵⁴ Yine bu dönemde göçler sadece Rusya'ya değil Amerika'ya da gerçekleşmiştir. Bu dönemde Kars'a gelen Tatania Schaffus beraberindeki iki göç uzmanı Amerikalı yetkili ile bölgede bulunan Malakanlar'ın Rusya'ya göç etmelerini engelleyerek Amerika'ya göç etmelerini sağlamışlardır.¹⁵⁵ Bu çalışmalarında da başarılı olmuşlardır. 04 Haziran 1963 tarihinde Kars'ta bulunan Malakanlar ve Bandırma yakınlarındaki Kocagöl'de yaşayan Don Kazakları'ndan toplam 225 kişi uçakla Amerika'ya gitmişlerdir.¹⁵⁶

Bazı Malakanlar, 1917 Devrimiyle tercih haklarını kullanarak, Rusya'ya gitmeyip Kars'ta yaşantılarını sürdürmüşlerdir. Bu önemli bir dönüşümdür. Çünkü komünizme karşı çıkmışlar, geleneklerine bağlı, dinsel, kapalı bir toplum olarak kalmayı tercih etmişlerdir.¹⁵⁷ Buna karşın komünizm korkusu ve yakınlaşma tehlikesi ciddi oranda hissedilmiştir. 17 Şubat 1962 tarihli Milliyet gazetesinin haberinde de bunun örneğini görmekteyiz. İlgili haberde *"Komünizm propagandası yapan 3 Malakan yakalandı. Sanıklar, Malakanlar arasında Rusya'ya gitmeleri için propaganda yapıyorlardı. Kars yakınında asırlardan beri yaşayan Rus asıllı Malakanlar arasında komünizm propagandası yapan ve Malakanları Sovyet Rusya'ya göçe zorlayan 3 Malakan yakalanmıştır. Yefin Taşkiran, Mikayil Kazancı ve Mikayil Kalinkafa isimlerindeki üç kızıl propagandacısı, Rusya'ya gitmek*

¹⁵² www.milliyet.com.tr/30.11.1961

¹⁵³ www.milliyet.com.tr/30.12.1961

¹⁵⁴ www.milliyet.com.tr/02.02.1962

¹⁵⁵ www.milliyet.com.tr/17.02.1962 (Tatania Schaffus Kars'ta bulunan Malakanlardan daha önce Bandırma yakınlarındaki Kocagöl'de Don Kazakları ile temas ederek onların Amerika'ya göç etmelerini sağlamak için faaliyette bulunmuşlardır.)

¹⁵⁶ www.milliyet.com.tr/05.06.1963

¹⁵⁷ Türkdoğan, a.g.e., s.19.

istemeyen Malakanlar arasında zararlı faaliyetler gösterirken bizzat Malakanlar'ın ihbarı üzerine yakalanmışlardır”¹⁵⁸ diye belirtmiştir.

Bu göç süresinde bazı Malakanlar habersiz olarak ülkeyi terk etmiştir. 1964 yılında Kars iline bağlı 2.338 Malakan izinsiz olarak Sovyet Rusya'ya gitmişlerdir. Bunun üzerine İçişleri Bakanlığı'nın talebi üzerine Bakanlar Kurulu Kararı ve Cumhurbaşkanının imzasıyla Türk Vatandaşlığından çıkartılmışlardır.¹⁵⁹

Cavit Orhan Tütengil, 22 Ağustos 1962 tarihli Dünya Gazetesi'nde, bu göç olayını bir dram olarak ele almakta ve şunları kaydetmektedir:

"Malakanları Rusya'ya dönüşe adeta zorlayan dışarıdan evlenme (exogamie) geleneğinin mevcut olmayışına veya bunun sağlanamamış bulunmasına karşılık yedi göbekten öncesi ile evlenmelerin zina gibi telakki edilmesidir. Bu ağır telakkiye rağmen içinde bulunulan koşullar Malakan cemaatinde iki göbeğe kadar evlenmelere vücut vermekte idi. Böylece geleneğe sıkıca bağlı kalınmasını isteyen yaşlılarla dışarıdan evlenilmesini savunan gençler arasında bir görüş ayrılığı ortaya çıkmış bulunuyordu. Zümre ruhunu kurtarmayı her şeyin üstünde gören yaşlıların Rusya'ya gitmekten başka bir çıkar yol olmadığını ileri sürmelerine karşılık, gençlerin Türklerle kız alıp vermeye taraflar oldukları görülmektedir. Gerçi şehir ve dış çevre ile münasebetleri artıran iktisadi şartların zorlamaları neticesinde geleneksel aile düzeni sarsılarak, 'birtakım anormal halleri' ortaya çıkmıştır. İki göbeğe kadar yakın akraba ile evlenmelerin sonucunda meydana gelen anormal doğumlar ise Allah'ın gazabına uğramak şeklinde yorumlanmıştır. Doğu Anadolu gezimiz sırasında uğradığımız Malakanlar'ın toplu halde oturdukları köylerden biri olan Yalınçayır (Zöhrap) ve Kars'ta edindiğimiz kanaate göre dönüş olayını sadece dini faktöre bağlamak yerinde değildir. Suyun yüzündeki bu sebebin altında, ihmalemizin ve tutumumuzun da payı bulunduğu muhakkak olan, derin bir çatışma mevcuttur. Maddi bir mahvoluşu, manevi bir çöküntüye tercih eden Malakan cemaati, belki de cazip bir propagandanın etkisi altında bir zamanlar dini kanaat uyumsuzlukları yüzünden terk ettikleri Çarlık Rusyası'nın bugünkü ateist kollarına atılmaktan geri kalmamışlardır. Böylece tarihin eskimiş sayfalarına yeni bir dram

¹⁵⁸ www.milliyet.com.tr/17.02.1962

¹⁵⁹ BCA/30 18.1.2/179.46.1.

daha eklenmiş olmaktadır". Malakanlar'ın 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşları sonrası başlayan Türkiye serüveni, 1962 yılında böylece tamamen son bulmuştur. Rusya, Amerika ve Kanada'daki Malakanlar hakkında bugüne kadar çok önemli çalışmalar yapılarak, buralardaki Malakanlar'ın tarihi, kültürel, sosyal ve ekonomik durumları üzerine detaylı bilgiler ortaya konulmasına karşın, Malakanlar'ın Türkiye'de geçirdikleri 80 yıla yakın bir süreçle ilgili birçok nokta henüz tam olarak aydınlatılamamıştır.¹⁶⁰

III.6. Malakanlar'ın Anadolu'daki İzleri

Kars zengin ve renkli bir kültüre sahiptir. Coğrafi konumu ve tarihi nedeniyle farklı medeniyetlere ve kültürlere ev sahipliği yapmıştır. Şüphesiz ki bunlardan birisi ise de Malakanlar ve onların Kars'a taşıdıkları kültürleri olmuştur.¹⁶¹ Yukarıda belirtilen durumlara paralel olarak bölgede bulunan ve halen yaşayan Malakan gelinler olmasına karşın, Müslüman bir aileden Malakanlara kız verilmemiştir. Bu durum Malakanlar'ın gitmelerinin nedenlerinden birisi olarak kabul edilebilir. Bu ayrılış bölge insanı açısından derin bir üzüntüye neden olmuştur.

Kars merkez, Susuz ilçesi, İncesu, Meliköy ve Çamçavuş köylerinde yapılan incelemeler de buradaki halkla görüşmeler yapıldı. İlk olarak gençlerle görüşüldü. Gençlere "*Malakan nedir?*" diye sorulduğunda büyük çoğunluğunun "*Burada eskiden yaşamışlar; ancak sonra memleketlerine geri dönmüşler*" cevabın alındı. Onlar hakkında sadece bu kadar bilgiye sahiptilerdi. Günümüzde onların evlerinde oturan birkaç köy sakiniyle konuşulduğunda onlarda Malakanlar'ın sadece ismini biliyorlardı. Bugün Kars ve civar köylerinde Malakanlara ait bir şeyler bulmak neredeyse imkânsızdır. Ancak yukarıda belirtilen yerleşim yerlerinden Meliköy halen Malakan izlerini taşımaktadır. Malakanlardan kalma tarım aletlerinin en fazla kullanıldığı bu köy yakın zamanda yapılacak olan barajın suları altına kalarak tüm anılarını da derinliklere gömecektir. Köy geçmişten kalma sokakların genişliği, evlerin yapılış şekilleri ile buranın bir Malakan köyü olduğunun ispatı olarak durmaktadır. Civar köylerde tamamen yok olmuş olan bostan kültürü burada halen

¹⁶⁰ Cavit Orhan Tütengil, "*Molakanların Dönüşü*", *Dünya Gazetesi*, 22 Ağustos 1962 den Aslan, a.g.m., s.286-287.

¹⁶¹ Tarık Işık, *Kendi Kendini Yeniden Keşfeden Kars*, www.radikal.com.tr., 29.06.2010

devam etmektedir. Malakanlar zamanında yetiştirilen ve onlar sayesinde tanınan Lahana halen yetiştirilmektedir. Ayçiçeğini nadir olsa da görülebilmektedir. Köylülere bunun ne olduğunu sorulduğunda “*Şımışka*” dediler. Malakanlar tarafından kullanılan At Tırmığı tarım aletlerinin en önemlilerinden birisidir. Biçilen mahsulün kısa zamanda toplanmasını sağlayan bu alet halen civar köylerde kullanılmaktadır. Bu da Malakanlar ile yöre halkının ne kadar kaynaştığını göstermektedir. Mezarlıkları tarla haline getirilmiş ya da çeşitli nedenlerle yok edilmiştir. Gençlere Malakanlar hakkında “*Malakanlar buradakilere zalimlik yapmış mı?*” diye sorulduğunda “*kesinlikle böyle bir şeyin olmadığını*” söylediler. Yaşları ilerlemiş insanlarla yapılan görüşmelerde her sorunun karşısında düşünmeden cevap veremediler. Bunun nedeni ilerlemiş yaşlarının yanı sıra bilgilerin ne kadar geçmişe ait olduğuydu. Malakanlar’ın en belirgin özellikleri zanaatkâr insanlar olmalarıdır. Geçmiş onca anıya baktığımızda bu bölgede yaşamış ve halen Müslüman ailelere gelin olarak verilen ve yaşamlarına devam eden Malakanlar’ın derin bir etkiye sahip olmalarıydı. Bu anıları dinlediğimizde bunların da incelenip yazıya geçirilmesi gerektiği ihtiyacını ortaya çıkmıştır. Çünkü yaşları ilerlemiş bu insanlarda saklı kalan bu anılar maalesef ki yakın zamanda kaybolacaktır. Bunun yanında Malakanlar konusunu incelendiğinde onlar hakkında yanlış bilgilerin de halk arasında yaygınlığı fark edildi. Rusya’dan gelen tüm toplulukların ortak isimle Malakan olarak adlandırıldıklarını, anlatılanların tarihsel verilerle örtüşmediği tespit edildi. Özellikler Dukhoborlar ile Malakanlar belirleyici farklılıklar olmasına rağmen ayırt edilmemektedir.

Günümüzde, ülkemizde bir avuç Malakan kalmıştır. Kars’ta bulunan Malakanlar gelenek ve göreneklerini yaşatmaya çalışmaktadırlar. Alan çalışması kapsamında İncesu, Çamçavuş, Meliköy ve Susuz ilçelerinde yapılan çalışmalarda Malakan ailelere rastlanmamıştır. Buralarda tespit edilen Malakanlar ise Müslüman erkeklerle evlendirilen gelinlerdi. Gelenek ve göreneklerini İslam dinine göre uyarlamışlardır. 28 Nisan 2007 tarihli “*Malakan Kökenli Türk Vatandaşın Geleneklerine Göre Defnedildi*” başlığıyla verilen haberde 68 yaşındaki Vasil Gavriliev Dölemenci’nin cenaze işlemlerinin Malakan gelenek ve göreneklerine göre yapıldığı belirtilmiştir. Naaşı halen Kars’ta tek sayılabilecek Malakan Mezarlığı olan Çakmak Köyündeki Malakan mezarlığına defnedilmiştir. Cenaze töreni sırasında

İncil'in yanı sıra Kuran-ı Kerim'de okunmuştur.¹⁶² Çakmak köyünde halen azda olsa Malakan evine rastlanmaktadır. Bu evlerin çoğu kötü durumda olsa da Malakan izlerini taşımaktadırlar. Evlere yapılan eklentilere rağmen yapıların sağlam olduğu tespit edilmiştir. Çakmak Köyünde bulunan Malakan mezarlığının ise tahrip edildiği belirlenmiştir. Taşlarının birçoğunun yerlerinden sökülmesi nedeniyle mezarlar kaybolmuştur. İncesu, Çamçavuş, Meliköy ve Susuz ilçesinde yaptığımız alan çalışmalarında bölgede bulunan yaşlılar ile yapılan görüşmelerde sadece İncesu Köyü'nde bulunan Malakan mezarlığının yeri tarif edilebilmiştir. Köy merkezine yaklaşık bir kilometre uzaklıkla bulunan mezarlık tamamen yok olmuştur. Malakan izlerinin tamamen yok olmaya yüz tutmasının nedeni bölgeden göç eden insanlar ile kopan ilişkilerdir. Bu bölgelerde Malakanlar'ın kalıntıları onların isimleri ve anılarından ibarettir.

¹⁶² www.haberler.com, 28 Nisan 2007

IV. BÖLÜM: MALAKANLAR'IN KÜLTÜREL VE TOPLUMSAL YAPISI

IV.1. Malakanlar'ın Dini Yapısı

IV.1.1. Malakanizm

Malakanlar Rus köylü yapısından meydana gelmiş ve temeli Ortodoks yasalarına dayalı bir inanç sistemi kurmuşlardır. Bu inanç sistemine dayalı yaşamışlardır. İnançlarını yaşamlarının her ayrıntısına kadar yaydıklarından anlaşılıyor ki Malakanizm sadece bir inanç sistemi değil; aynı zamanda bir yaşam biçimidir. “*Malakanizm, Rusların resmi Yunan Katolik kilisesinden takriben bundan 250 yıl kadar önce ayrılmış bulunan bir Rus sektizminin adıdır.*”¹⁶³ Oysaki Orhan Türkdoğan'ın doktora tezi için Kars'ta yaptığı araştırmalarda yaşlı Malakanlar “*Bu ayrılış bir tarihi olaydan sonra, 28 Temmuz 1805 yılına rastlamaktadır. Ve 22 Mart 1809 yılında Ruslardan tamamen ayrılmışlardır*” diye belirtmişlerdir.¹⁶⁴

Yeni fikirlerin temsilcilerinden ve bunları yaymakta olanlardan biri de hekim Tvertinov'du. Bu kişi I.Petro döneminin en önde gelen din sapkını olarak ünlenmişti. Başkin ve Kosoy'un öğretilerini geliştirmiş, Alman köyündeki meslektaşlarından öğrendiği Protestanlık unsurlarıyla tamamlamış ve defterler aracılığıyla yeni öğretilerini yaymaya koyulmuştu. Bu defterlere yazdığı metinler ve eleştirileri halk tarafından kopya edilmiş, sonraları Malakanlık adını alacak öğretiyi izleyecekler için kılavuz olarak elden ele dolaşmıştı.

Bütün 18.yy Rus Ortodoks kilisesi için çok zor geçmiştir. Rusya'ya akın eden Protestanlık zaten burada mevcut olan dinsel akılcılıkla birleşerek toplumun bütün katmanlarında hızla yaygınlık kazanmaya başlamıştı. Petersburg'da, Moskova'da ve vilayetlerinde tüm yönetim makamlarını, Ortodoks kilisesinin rolünü küçültmek için her anlamda uğraşan açıkça ona karşı çıkan Protestanlar işgal etmişti. Örneğin, 1736-1737 yıllarında Biron, din görevlisi kategorisinden 15-40 yaşlarında kişilerden oluşan bir kitle toplamış ve bununla kadrolarını boşaltarak, kilise otoritesine büyük bir darbe indirmişti. III. Petro Almanlara ve Lutheranlara zaten büyük saygı

¹⁶³ P.V. Young, *The Family Organization of Molokans: A Study in Primary Group Relations, Sociology and Social Research*, September-October, 1927, s.546

¹⁶⁴ Türkdoğan, *a.g.e.*, s.31.

göstermişti. Dinsel rasyonalizm uygulayıcılarına artık “*eretik-sapkın*” denmemeye ve inançlarından dolayı takibat yapılmamaya başlanmıştı. Tüm bunlar yüzlerce propagandiste Rus vilayetlerinde “*Ruhani Hıristiyan*” öğretilerini yayma ve taraftarlarından oralarda cemaatler oluşturma olanağı vermiştir. Bu yeni taraftar cemaatleri de sonradan Uklein ile birleşerek “*Malakanlık*” adı verilen büyük dinsel hareketi başlatmışlardır. Böylelikle birçoklarının yaptığı gibi Malakan dinsel öğretisi dinsel akılcılardan birçok kuşağın ve reformcunun çektikleri ıstırapların iç içe geçmesiyle oluşmuştu.¹⁶⁵

Rusya’da tarikatçılık ya da diğer bir adlandırmayla Kilise tarafından reddedilen edilen Rus toplulukları, Rusya’da Hıristiyanlığın kabulü ve Ortodoks kilisenin kuruluşunun hemen sonrasında ortaya çıkmış ve yayılmaya başlamıştır. Kiliseye muhalif hareket, özellikle 17. Yüzyılın ilk yarısından başlayarak feodal sistemin çürümesi ve bölünmesi sonucunda mutlak Çar hâkimiyetinin ve Ortodoks kilisesinin güçlendiği süreçte hız ve güç kazanmıştır.¹⁶⁶

Rusya’da, 17. yüzyıl ortalarında Patrik Nikon’un Rusça yazılan din ve dua kitaplarında bulunan bazı yanlışları düzelttirmek için harekete geçmesi üzerine, Rus kilise mensupları arasında hoşnutsuzluklar ortaya çıkmıştı. Nikon’un bu yanlışları düzeltip, bunları Ruhani’lere kabul ettirmek yolunda yaptığı bütün çabalara rağmen, Nikon’un yeniliklerinden hoşlanmayan ve bunların yanlış olduğunu iddia eden kuvvetli bir Ruhani Zümresi meydana gelmişti. Halk arasında da yeniliklere karşı düşmanca bakış artmıştı. Meşhur Slovetki Manastır’ının yeni kitapları kabul etmeyişi, Nikon hareketinin büsbütün baltalanmasına sebep olmuştu. Rus Kilisesi’nde ayrılık tehlikesi belirmesi üzerine telaşlanan Rus Çarı Aleksey Michayloviç, 1666 tarihinde Moskova’da bütün Rus ruhanilerini toplantıya çağırılmıştı. Ruhaniler toplantısında, İstanbul Rum Patriği tarafından da onaylanan Nikon’un yaptığı düzenlemeleri yeniden tasdik etmiş ve karşı gelenleri cezalandırma kararı alınmıştı. Bu karara rağmen Rus halkının bir kısmı, özellikle Volga’nın kuzeyindeki ormanlık bölgede yaşayanlar eski dini bırakmamışlardır. Bunlar bir süre

¹⁶⁵ Semyenov /Karagöz, *a.g.e.*, s.17-18.

¹⁶⁶ Semyenov /Karagöz, *a.g.e.*, s.9.

sonra ise çeşitli sektantlara bölünmüşlerdir. Bu tarihlerde oluşan sektantlardan birisi de Malakanlardır¹⁶⁷

Malakanlara göre peygamberleri Maksim, Tevrat, İncil ve Zebur'un esaslarına göre yeni bir din ortaya koymuştur. Özünde dinî merasimlerle devlet kilisesi fikrine karşı duran bir İncil Hıristiyanlığı'dır. Teslisi, azizliği, ikonaları, vaftiz çıkarmayı, vaftizi, istavroz çıkarmayı reddeden Malakanlar, askerliği, silah taşımayı ve kullanmayı günah saymaktadırlar. Malakanlar her türlü devlet otoritesini de yaratıcının otoritesi ile çeliştiği için kabul etmemektedirler. Malakanlara sürgün yıllarında en büyük desteği dünyaca ünlü Rus yazar Lev Tolstoy vermiştir. Tolstoy, "Bozulmamış Ortodoksluğu" yaşadıklarına inandığı Malakanlara eserlerinin telif ücretlerini göndermiştir. Tolstoy Malakanlar'ın özgürlük ve hak arayışlarını desteklemiş, daha özgür olacakları ülkelere göç etmelerine yardımcı olmuştur. Tolstoy'un "Diriliş"¹⁶⁸ adlı romanının gelirini Malakanlara bağışladığı bilinmektedir.¹⁶⁹

Malakanlar'ın tanrı anlayışının temelinde, Ortodokslarda olduğu gibi Mukaddes Kitap (Bibliya) vardır. Onlara göre tanrı üç surette Tanrı'dır; Tanrı-Baba, Tanrı-Oğul ve Tanrı Kutsal Ruh. İsa Tanrı'nın oğludur ancak bir Tanrı değildir. Mukaddes Kitap (Bibliya) Tanrı'nın ruhunu taşıyan biricik inanç kaynağıdır ve Bibliya¹⁷⁰ bilgisine sahip olmak inanç sahibi kişinin dinsel mükemmelliğinin en önemli kanıtını oluşturur. Bu inanç sadece köylülerin değil aynı zamanda tüccar ve küçük burjuvazinin arasında da büyük ilgi görmüştür. Malakanlar'ın çalışkanlıkları, yaşam biçimleri, sabırları, ahlaki temizlikleri, V.T. Korolenko (D. 27 Temmuz 1853- Ö. 25 Aralık 1921, Ukranya kökenli Rus gazeteci yazar), V.V. Vereşçagin (D.26 Ekim 1842- Ö. 13 Nisan 1904, Savaş resimleriyle ünlü Rus ressam), L.N. Tolstoy, G.İ. Uspenskiy (D.25 Kasım 1843- Ö. 6 Nisan 1902 ünlü Rus yazar), V.D. Bonç-Brueviç (D. 28 Haziran 1873- Ö. 14 Temmuz 1955 Sovyet Rusya döneminde

¹⁶⁷ Kurat, a.g.e., s.221-222.

¹⁶⁸ Diriliş Romanı konu olarak adaletin temelini araştıran ve sorgulayan önemli bir yapıdır. Lev Nikolayeviç Tolstoy, *Diriliş*, İstanbul-2011

¹⁶⁹ Mesut Çevikalp, *Kars'ın Saklı Yüzü: Malakanlar*, www.aksiyon.com.tr, 2 Temmuz 2012

¹⁷⁰ Bibliya: Eski Ahit 1. Mukaddes Kitap (İkincisi İncil'dir) Hıristiyanlar iki Mukaddes Kitap kabul ederler; İsa'dan öncesine ait olan "Eski Ahit" ki Musa dininin de Kutsal kitabıdır ve Hıristiyanlık öğretisinin temel kitabı İsa'nın öğrencilerinin İsa'nın yaşamını ve mesellerini anlattıkları, Yeni Ahit=İncil.

politikacı, yazar ve tarihçi) vb. gibi önemli kişilerin yakınlık duymasına neden olmuştur.¹⁷¹

Pauline V. Young'a göre "Malakanizm" sadece bir inanç sistemi değil, aynı zamanda bir yaşam tarzı olduğundan dolayı, üçüncü kuşağın bile, çok güçlü bir asimilasyon sürecinde direnç göstermektedirler.¹⁷²

Orhan Türkdoğan'ın araştırmalarında ihtiyar Malakanlar'ın fikirlerine göre dini sistemleri; "İncil, Tevrat ve Zebur yani ahdi atik ile ahdi cedidin bir sentezinden ibarettir. Bu bakımdan inanç sistemleri pür bir Hıristiyan mezhebini temsil etmemektedir. Cemaat liderleri, hukuki, dini, ekonomik ve günlük yaşayışlarında bu üç kitabın birine başvurmak suretiyle işlerini yürütürler. Nereye kadar Güneş Kitabının ilkelerine ve nereye kadar da diğer üç kitabın esaslarına bağlı kaldıkları hususunda kesin bir fikir edinmek son derece güçtür. Mesela İncil'e inandıkları halde şarap, haç ve ikonun kabul etmiyorlar. Keza, Hıristiyan inancına göre domuz eti yemeleri gerekirken, sırf Tevrat yasakladığı için domuzu haram sayıyorlar." Malakan öğretilerinin esası bir çeşit tasavvufi mahiyet taşımaktadır: "Harf ölür, ruh canlanır" Doktrinlerini kanunname haline getirmek için Malakanlar iki teşebbüste bulunmuşlardır. İlki 1865 yılında Cenova ve İsviçre'de mezhep mensupları "Malakanye" diye ifade edilen "Manevi Hıristiyanların İnançlarının İtirafı" adlı Rusça bir el kitabı hazırlamışlardır. Bu kitaba göre: "Allah iyidir, kötü bağımsız bir varlığı olmayan fakat sadece Tanrının inkârıdır. Tanrı bir üçleme (teslis) değil bir birliktir."¹⁷³

Malakanizmin ibadet ve doktrinleri 1905 Manevi Hıristiyanlık Konferansında aşağıdaki şekilde tespit edilmiştir: *Tanrı iyidir. Kötü, bağımsız bir varlığa sahip olmadığı gibi Tanrı da üçleme (teslis) değildir. Kutsal kitapları Ruh ve Hayat (Sipirit and Life) da Semen Matjev, Uklein ve Matjev Semen Dalmatov gibi grup tarafından saygı duyulan önderler Malakanizmin gerçek yaratıcıları arasında sayılır. Keza*

¹⁷¹ Semyenov/Karagöz, a.g.e, s.10-11

¹⁷² P. V. Young, *The Pilgrims of Russian Town*, Chicago-1932 den Türkdoğan, a.g.e., s. 19

¹⁷³ Türkdoğan, a.g.e., s. 37-38 Maksimist inancında üçleme veya tesliste Ruh-ül Kudüs Kutsal Ruh. Bizzat Maksimin kendisidir. Maksim, ruhla nikâhlanarak birleşerek bir çeşit manevi hürriyet kazanmış olur. Aslında Onun belirli bir zamanda yaşaması hiçbir şeyi ifade etmez. O sadece bir görüntüden ibarettir. Bu haliyle Malakanizm bir bakıma "Uniterian" tevhid taraftarı bir eğilimi de savunmaktadır. Bu da onun akılcı yönünü verir.

*Peter Juravzer, Maxim Lesev ve Matjev, Motylevi Çardan Malakan halkının hürriyetlerini sağlayan kişilerdir.*¹⁷⁴

Malakanlar kilise tarafından yönetilmeyi kabul etmez, Haç ve ikonlara tepki duyar, haçın İsa'nın düşmanlarının silahı olduğunu, insan elinden çıkma oldukları için ikonalara tapınılmayacağını, kutsal yazıların hiçbir yerinde ikonalara saygı gösterileceğine dair hiçbir buyruk olmadığını savunurlar. Malakan öğretisi ruhban sınıfını ve papazlığı reddeder, kilise ayinlerinin yerini inananların toplu duaları alır, Mukaddes Kitap (Bibliya)'da yazılı olanların dışından hiçbir dinsel kural tanımaz. Onlar için adam öldürmek ve sigara içmek büyük günah sayılmaktadır. Bu nedenden dolayı savaşmak ve askerlik yapmak onlar için dinsel olarak yasaklanmıştır.¹⁷⁵ Bu öğretilerde kilise ve kilise sırları denilen olguyu ve Evrensel Kilise iktidarını reddederler.

Malakanizm, Ortodoks kilisesinin İsa'nın vaaz ettiklerinden saptığını ve esas İsa kilisesinin, Tevrat'ın Evrensel Kilise tarafından başına buyruk bir biçimde yorumlanarak İsa'nın öğretisinin çarpıtıldığını savunur. Malakanlar şimdiki zamanda gerçek İsa kilisesinin sadece ruhani Hıristiyanlar tarafından kurulup, sürdürüldüğünü iddia etmektedirler. Malakanlar Mukaddes Kitap (Bibliya'nın) öğrettikleri dışında, efsanelere, kilise kararlarına ve ruhban sınıfının yazdıklarına itibar etmezler; böyle yaparak Tanrı'nın Oğlunun elinden ebedi kurtuluşa kavuşacaklarına inanırlar. Bu nedenle hep ahlaki mükemmelliğe ulaşmaya yönelmek, Tanrı Ruh'un ta kendisi olduğundan, sadece Tanrısal Ruh önünde eğilmek gerektiğini savunurlar. Bu durum onları kiliseden bağımsız bir yapıya sokmaktadır. Böylece Malakanlar inançları gereği kul ile Allah arasında hiçbir aracının olmadığına inanır ve tüm aracı etkenleri reddetmektedirler.¹⁷⁶

Malakanizm, kendi içinde Bastiyan (belki de St. Sebastiyen olabilir) ve Prigon (Progon, Priguni) olmak üzere iki mezhebe ayrılmaktadır. Bastiyanlar, Prigonlarlardan farklı olarak, Maksim ve Maksimistleri kabul etmektedirler. İki mezhep arasında doğum, ölüm ve evlenme gibi cemaat normlarında farklılıklar

¹⁷⁴ Maxim G . Rudametkin, *Spirit and Life* s. 7-17 den Türkdoğan, *a.g.e.*, s. 34

¹⁷⁵ Karabekir, *a.g.e.*, s.870.

¹⁷⁶ Semyenov /Karagöz, *a.g.e.*, s.20

bulunmaktadır. Bastiyanlar ile Prigonlar arasındaki temel ayrılıklar 1928 yılında ortaya çıkmıştır. İki mezhep arasındaki diğer farklar daha fazla biçimsel yöndedir. Bu tarihte bir Bastiyan, Güneş Kitabı'nı, Maksim'in notları halinde çıkararak yayınlanmasını sağlamıştır. Bu kitap, Türkiye'deki Malakanlar'ın eline geçince, iki grup arasında anlaşmazlık baş göstermiştir. Hatta Maksimistler adı altında üçüncü bir mezhep dahi ortaya çıkarmıştır.¹⁷⁷

“Malakanlar zümresinde en önemli yedi bayram vardır:

1. *Fasığ Bayramı: Mart'ın 15 sonra başlar. Bu tarih ayın durumuna göre değişiklik gösterebilir. Bu tarih Musa peygamberi ve milletini Firavun'un elinden kurtardığına inanılır. Sabranya'da toplanılır ve ibadet edilir.*
2. *Paskalya Günü: İsa peygamberin çarmıha gerildiği gün olarak kabul edilir. Sabranya'da toplanıp dua edilir. Bu gün yemekler yapılır ve dağıtılır. Malakanlar bayramlarında oruç tutarlar.*
3. *Penükost Bayramı: Paskalya'dan elli gün sonra Musa peygambere on emrin geldiği gün olarak kabul edilir ve bu bayram üç gün sürer.*
4. *Pamitrup: Yedinci ayın ilk gününde İsrail'in Sur'u anma bayramı olarak kabul edilir. Bu gün ölümlerin canlanıp hesap gününe hazırlandığına inanılır.*
5. *Kefaret Günü: Yedinci ayın onuncu gününe denk gelir. Bu gün insanlar hesaba tutulacağı gün olarak kabul edilir.*
6. *Yedinci ayın on beşinden itibaren başlayan ve bir hafta süren bir bayram yine bulunmaktadır. Bu aslında kutsal günler olarak kabul edilir. Sünnet ve düğün törenleri genellikle bu dönemde yapılmaya özen gösterilir.*

¹⁷⁷ Türkdoğan, a.g.e., s. 20

7. *Yedinci ayın yedinci gününde Sabranya'da toplanıp dua edilir. Bu gün ve sonraki gün hayratlar tertip edilir.*¹⁷⁸

The Economist Azerbaycan'da bulunan Malakan Köyü Ivanovka'da 25 Aralık 2012 tarihinde bir araştırma yapmıştır. Köyde bulunan Malakan din adamı Vasiliy Prokofiev bir röportaj yapmıştır. Vasiliy, Malakan inancını burada tanımlamıştır. Tanrı'nın her şeyden üstün olduğunu ve herkesi duyduğunu belirtmiştir. Bu nedenle kiliseden tamamen farklı olduklarını belirtmiştir. Kilise dayatmalarına tamamen karşı olduklarını vurgularken ikonaların tahtadan ibaret olduğunu savunmuştur.¹⁷⁹

Malakanlar'ın yaşamış oldukları Kars iline bağlı İncesu Köyü, Susuz Köyü, Yolboyu (Meliköy)'de halen izleri devam etmektedir. Malakanlar ve Müslümanlar arasında hiçbir tatsızlık yaşamadan bu kadar uzun süre bir arada kalabilmelerinin önemli nedenleri vardır. Malakanlar yukarıda da belirtildiği gibi Domuz eti yememeleri, İkonaları reddetmeleri, kilise yerine evde ibadet etmeleri Müslüman halka ile iyi ilişki kurmalarını sağlamıştır. Malakanlar tarafından domuz eti yenmemesi Müslümanlar için haram sayıldığından bu durum oluşabilecek tepkilere engel olmuştur.

IV.1.2. Sabranya

Malakanlar Ortodoksluğa ilk başkaldırılarını Kilise'ye ve onun getirdiği kurallara karşı yapmışlardır. Bu başkaldırı neticesinde Malakanlar kiliseyi Hıristiyanlığın kurallarını değiştirdiklerini öne sürerek reddetmişlerdir. Bu reddedişten sonra Malakanizm inancı ortaya çıkmıştı. İnançlarını yaşamak için dini merkezler oluşturma konusunda Malakanlar gayet mütevazı davranmışlardır. Malakan inançlarına göre dinin merkezi Kilise olamaz; kilise Hıristiyanlıkla alakalı olmayan ikonalar, haç ve onları savunan din görevlileri ile doludur. Malakanlar'a göre Kilise sadece Ruhban sınıfını güçlendirmekte, dinsel yapıya zarar vermekteydi. Hıristiyanlığın temel öğretilerinden uzaklaşmasına neden olmaktaydı. Bu durum karşısında sürgüne zorlanan Malakanlar gittikleri birçok yerde inançlarını özgürce yaşamamışlardır. Bu nedenden dolayı inanç merkezleri genellikle evleridir. Ancak

¹⁷⁸ Türkdoğan, *a.g.e.*, s. 179

¹⁷⁹ www.economist.com, *The Last of The Molokans: Preserved in all its Soviet glory*, 25.12.2012

Malakanlar'ın esas inanç merkezleri Sabranya'dır. Rusça'da toplanmak anlamına gelen “*Sobronya*” kelimesinden gelen Sabranya dayanışma ve cemaat anlamı vurgulanmıştır. Sabranya, Malakanlar'ın Kiliseye karşı oluşturdukları dini merkezleridir. Yerleşim merkezleri gösteriş ve büyük yapılara karşı olarak sade bir mimariye sahiptir. Sabranya'ların içleri de aynen dışları gibi gayet sade olarak döşenmiştir. Herhangi bir resim ve haç bulunmamaktadır. Kilise da olduğu gibi burada da dini törenler kadın ve erkekler tarafından beraber yapılmaktadır. Pazar günleri tüm Malakanlar dini gün olarak kabul edildiğinden varsa Sabranya'ya yoksa belirledikleri bir evde dini törenlerini gerçekleştirmektedirler. Pazar günü sabah erken kalkan Malakanlar en güzel elbiselerini giyer, saçlarını tarar ve Sabranya'ya gitmektedirler. Sabranya genellikle ilk girişte küçük bir oda vardır. Bu odanın sonrasında asıl büyük oda vardır. Burada büyük bir masa ve insanların birbirlerini görebilecekleri şekilde yerleştirilmiş sıralar bulunmaktadır. Ayini yönetenler masanın üzerinde bulunan İncil ve dua kitaplarından metinler okumaktadırlar. Bu sıra sıra yapılmaktaydı. Yapılan araştırmalara göre bu ibadetlerde bölgesel ve mezhepsel bazı farklılıklar bulunmaktadır. Malakanlar ruhban sınıfına karşı olduklarından dolayı kendi içlerinde dini bir sınıf oluşturmamışlardır. Kars'ın Susuz ilçesine bağlı İncesu Köyünde yaptığımız incelemelerde köyün merkezinde ve yıkılmaya yüz tutan yapının köydeki yaşlılar tarafından Malakanlar'ın dini yerleri olduklarını belirtmiştir. Köyün merkezinde bulunan bu yapı mimari olarak küçük ve iki odadan ibarettir. Etrafında geniş bir alan bulunan bu yapı hakkında herhangi bir kayıta ulaşamamıştır. Yine köyün yaşlılarından öğrendiğimize göre Malakanlar Pazar günleri ayinlerini gözlerden uzak ve belirledikleri evlerde yapmışlardır. Yaşlıların okudukları dualarla başlayan tören yaklaşık birkaç saat sürdükten sonra o gün herhangi bir işle uğraşmamaktadırlar. Esfendiyar Cabadağ ile yaptığımız röportajda da Malakanlar'ın kendilerine Cuma gününü kastederek neden o gün çalıştıklarını, kendilerinin Pazar günleri dini gün olduğundan çalışmadıklarını örnek göstererek dini günlerde çalışmanın yanlış olduklarını söylemişlerdir. Sabranya Malakanlar'ın sadece Pazar ayinlerini için değil aynı zamanda evlilik ve cenaze gibi törenlerini de yapıldığı yerdir.¹⁸⁰

¹⁸⁰ Sabranya konusunda detaylı bilgi için bkz. Çakır Ceyhan Suvari, *Dinsel Geleneğin Etnisite İnşasında Oynadığı Rol: Malakanizm Örneği*, (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Ankara-2009 ve

IV.1.3. Presvitery (Din Adamları)

Malakanlar'ın din adamlarına Presvitery denilmektedir. Malakanlar Ruhban sınıfa karşı olduklarından dini bir sınıf oluşturmamışlardır. Evlilik ve cenaze gibi törenleri Presvitery tarafından yönetilmektedir. Sabranya ayinlerine katılan Presviteryler burada İncil ve dua kitaplarını okumaktadırlar. Presviteryler diğer Malakanlar gibi günlük hayatlarını devam ettirmektedirler. Presviteryler günlük hayatta olduğu gibi sosyal ve ticari hayatta da bulunmaktadır. Ruhban sınıfının dünyevi işlerden kendini soyutlayıp sadece dini işlerle uğraşması Malakanlar tarafından reddedilmiştir.

Sabranya'da dini törenler yapmak bazı dönemlerde yasaklanmıştır. Örnek olarak Sovyetler Birliği döneminde Malakanlar'ın Sabranya'da dini törenlerini yapmalarını yasaklamışlar ve Presvitery'leri tutuklamışlardır. Bu durum Malakanlar'ın dini ibadetlerini yapmalarını zorlaştırmıştır.¹⁸¹

IV.2. Malakanlar'ın Sosyal ve Ekonomik Hayatı

Malakanlar tarihleri boyunca köylerde yaşayan toplum olarak tanınmışlardır. Bu sayede Malakanlar tarım ve hayvancılık konusunda önemli bir mesafe kaydetmişler ve çağdaşlarına göre son derece ileri teknikleri kullanmışlardır. Bu nedenle Malakanlar gittikleri her yerde kullandıkları tekniklerle ünlenmişlerdir. Malakanlar Almanlardan öğrendikleri tarım tekniğini ve Estonyalılardan öğrendikleri peynirciliği daha da geliştirmişler ve gittikleri her yere taşımışlardır.¹⁸² Malakanlar'ın göç ettikleri Kars ilinde o güne kadar görülmemiş bir tarımsal kalkınma örneği göstermişlerdir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Malakanlar Kazım Karabekir tarafından bölgenin kalkınmasında önemli bir unsur olarak görülmüştür. Malakanlar'ın kurdukları köylerin geniş ve düz araziler olması nedeniyle de tarımsal tekniklerini kullanarak önemli bir gelişme örneği göstermişlerdir. Malakanlar buralarda buğday, Arpa, Lahana, Ayçiçeği, Soğan, Tere otu, domates ve salatalık

Orhan Türkdoğan, *Kars'ta Bir Etnik Grup Malakanlar'ın Toplumsal Yapısı*, İstanbul-2005

¹⁸¹ Presvitery (Din Adamları) konusunda detaylı bilgi için bkz. Çakır Ceyhan Suvari, *Dinsel Geleneğin Etnisite İnşasında Oynadığı Rol: Malakanizm Örneği*, (Doktora Tezi), Ankara-2009 ve Orhan Türkdoğan, *Kars'ta Bir Etnik Grup Malakanlar'ın Toplumsal Yapısı*, İstanbul-2005

¹⁸² Denisenko, a.g.e. s. 296.

yetiştirmişlerdir. Bahçelerinin bir kısmını ayırarak burada sebze yetiştirmişlerdir. Halen bölgede “*Bostan*” isimli bu gelenek devam etmektedir.

Malakanlar’ın göçleri nedeniyle gittikleri yerlerde yaşayışları farklılıklar göstermektedirler. Kafkaslarda ve Rusya’da bulunan Malakanlar’ın yaşamları eski yaşamlarını devam ettirmektedirler. Vedat Akçayöz’ün Rusya’da yaptığı incelemeler de buna örnek olarak gösterilebilir. Tüm bunlara karşın Amerika’ya göç etmiş olan Malakanlar hakkında önemli incelemeler yapan P.V. Young’un yapmış olduğu tespitlere göre burada göç etmiş Malakanlar’ın yaşamlarında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Yetişen genç neslin Malakan yaşam şartlarına uymadıklarını gözlemlemiştir. Bu nesiller arası bir ayrıma neden olmuştu. Genç nesil iyi Rusça konuşmuyordu ve giyimlerini değiştirmişlerdi. Dışarıdan evlenmek isteyen gençlerin sayısı ise her geçen gün artmaktadır. Amerika’da yaşayan Malakanlar’ın sadece yaşamlarında değil aynı zamanda ekonomik hayatlarında da farklılıklar meydana gelmiştir. Köy hayatından şehir hayatına geçen Malakanlar temel özellikleri olan tarımdan uzak kalmış ve şehir iş hayatına girmişlerdir. Bu süreçte Malakanlar kerestecilikten, otomobil tamirciliğine kadar birçok iş kolunda çalışmışlardır. Ekonomik değişim kendini sosyal yaşamda da önemli derecede göstermiştir. Bu farklılaşma yaşlı Malakanları o kadar rahatsız etmiştir ki 1929 yılında Malakanlar arasında Rusya’ya dönme ile ilgili yeni bir takım kaynaşmalar olmuştur. Fakat Malakan gençler eğitim, konfor ve yeni çevreye uymaları, yaşlı kuşağa karşı çıkmalarına neden olmuştur. Bu nedenle göç gençler tarafından engellenmiştir. Tüm bunlara karşın Malakanlar’ın değişmeyen en önemli özellikleri ise dini mekânları olan “*Sabranya*” olmuştur. Bu durum onların toplumsal dayanışması için son derece önemlidir.¹⁸³

Malakanlar savaşı ve savaşmayı inançları gereği büyük günah saymaktadırlar. Bu nedenle Anadolu’da ilk dönemlerde göç etmelerinin önemli nedenlerinden birisi haline gelmişlerdir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Malakanlar 1877-78 Osmanlı-Rus savaşında (93 Harbi) lojistik destek sağlamış olsalar da savaşmayı büyük günahlardan saymaktadırlar. Bu özelliklerinden olabildiğince taviz vermemişlerdir.

¹⁸³ P.V. Young, *The Pilgrims of Russian Town*, Chicago-1932, p. 8 den Türkdoğan, *a.g.e.*, s. 38

Ancak ülkemizde 1962 yılına kadar yaşamış olan Malakanlar askerlik vazifelerini yapmışlardır.

IV.3. Malakan Atı ve Malakan (Zavot) İneği

Malakan atının oluşturulmasında Rusların yetiştirdiği Orlof ve Perşeron ile Cleydestal aygırlarının etkisinin olduğu, ancak temelinin Rus Biçuk atından geldiği kabul edilmektedir. Günümüzde Kars ve Ardahan'da rastlanılan Malakan atlarında ırk karakterleri kaybolmaya yüz tutmuş ve karışık bir yapı kazanmışlardır.

Malakan atı literatürde ağır ve iri cüsseli hayvanlar olup, boyun kısa ve kalın, baş kaba ve Anadolu atına göre büyük ve uzun, bel orta uzunlukta, bacaklar kısa ve kemikler kalın, karın geniş, göğüs derin ve geniş, sağrı geniş ve düşüktür. Önceleri çoğunlukla yağız olduğu söylenen renkleri (don), son zamanlarda al (%25,4), doru (%52,4) ve kır (%22,2) olarak gözlenmektedir.

Soğuğa karşı oldukça dayanıklı olan Malakan atı sakin mizaçlı ve iş yapma kabiliyeti yüksek olmasına rağmen, artık fazla ihtiyaç duyulmaması nedeniyle kaybolmaya yüz tutmuştur. Halen Kars'ın Arpaçay İlçesi, Zöhrep ve çevre köylerinde, Ardahan Büyük Sütlüce (Zavot-Harziyan) ve diğer çevre bazı köylerinde rastlanılmaktadır.¹⁸⁴

At Türkiye'de bir vasıta aracı olarak kullanılmasına rağmen tarımda kullanılacak güçlü atlar yetiştirilememiştir.¹⁸⁵ Bu nedenle Malakan Atları 1935 yılında Kars'a gelen İsmet İnönü'nün de dikkatini çekmiştir. Atları yakında inceleyen İsmet İnönü Malakan atları hakkında Şark Raporunda da değinmiş, Malakan atlarına verdiği önemden dolayı Kars Veteriner Müdürü'nden de övgüyle söz etmiştir. Dönemin Kars veteriner müdürü Malakan Atlarının yaygınlaştırılması için önemli çalışmalar yapmıştır. *“Kars’la Arpaçay arasında Ağçalar ve Zöhrap Köyleri bu yerlerdir. Ağçalar bir Türk köyü, at meraklısı, at yetiştiricisi. Zöhrap bir Malakan köyüdür. Ruslara gitmeyerek türlü müşkülât içinde bizde kalmışlar. Ziraat, temizlik, hayvan bakımı ve kışın arabacılık ve kızakçılık sayesinde pek dar arazileri*

¹⁸⁴ Malakan Atı ve Malakan (Zavot) İneği hakkında detaylı bilgi için bkz. www.ardahantarim.gov.tr

¹⁸⁵ Osmanlı Döneminde atçılık ve ıslahı için bkz. İhsan Abidin, *Osmanlı Atları, Teksir ve Islah-ı Hayvanat Komisyonu neşriyatından*, İstanbul Matbaa-ı Amire-1917

ile müreffehen yaşıyorlar. Malakan denilen Rus atı ırkını tutuyorlar. Bu ırk bizim uzun yayladan daha cüsseli, daha mütenasip ve çok kan sahibidir. Her iki köy kısırlara Ardene gibi en ağır koşum aygırını çekebiliyorlar. Bu köyler bizim senelerden beri yetiştirmeğe çalıştığımız koşum atı cinsinin temelini teşkil edebilirler. Bütün Kars'a, Erzurum'a, Muş Ovası'na bu cins yayılabilir. Memleketin istifadesi hesapsızdır. Tedbirler sadedir. İçerden dışarıdan satın aldığımız ordu koşum atlarının bir kısmını buralardan muntazaman almak, bunlara kâfi mera ve arazi temin etmek, bunları civardaki şerir ağaların tasallutundan kurtarmaktır.”¹⁸⁶

Yalınçayır köyüne gelen İsmet İnönü burada bulunan halka bugün Atçılar Köyünün bulunduğu araziye teklif etmiş ve köyün ismini Atçılar verdirmiştir.¹⁸⁷ 19 Eylül 1939 tarihinde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından, Zöhrap köyünde oturan 48 ailenin kuracakları olan Atçılar köyü için parasız olarak kereste verilmiştir.¹⁸⁸

Malakan atları Kars tarımı içinde son derece önemliydi. Taşıma ve tarımda kullanılan bu atlar dayanıklılıkları nedeniyle uzun süre yetiştirilmiştir.¹⁸⁹

Zavot İneği, Kars ve Ardahan illeri genelinde yaygın olarak yetiştirilen yerli bir ırkıdır. İsmi “süt fabrikası” veya “mandıra” anlamına gelen “Zavot” kelimesinden almıştır. 18 yy’ın başlarından itibaren değişik nedenlerle Kars-Kafkas bölgesine gelen Alman ve Malakan aileleri bu konuda ilk girişimi başlatmışlardır. Bölgeye yerleşen bu halklar beraberlerinde getirdikleri Simmental ve İsviçre Esmeri ırkı sığırlarla, mandıralarına kiraladıkları Doğu Anadolu Kırmızısı sığırları çiftleştirmek suretiyle Zavot ineğinin oluşumunda ilk adımları atmışlardır. Zavot inekleri, öncelikli olarak süt üretimi için geliştirilmiştir. Zira süt verimleri bölgenin diğer yerli ırklarına göre daha yüksektir. Sütteki yağ oranının % 4 düzeylerinde olması Kars Gravyer peynirinin yapımında büyük önem arz etmektedir. Ancak bu ırk et verimi bakımından da önemli bir potansiyele sahiptir. Bu nedenle Zavot sığırtından, sütünden ve ihtiyaç duyulduğu dönemlerde çeki hayvanı olarak gücünden istifade edilebilen kombine verimli bir ırk olarak tanımlanmıştır. Renkleri, beyaz ve beyazın tonlarında, deri rengi açık, kıl beyazdır. Dişilerinde deri diğer yerli

¹⁸⁶ Öztürk, a.g.e., s. 57-58.

¹⁸⁷ Türkdoğan, a.g.e., s.74.

¹⁸⁸ BCA/30 18.1.2/88.93.4

¹⁸⁹ Ortaylı, a.g.e., s. 410

ırklarımıza nazaran daha yumuşak ve elastik, meme yapısı daha gelişmiştir. Baş burun kısmında ince, boynuz bölgesinde döz bir hat oluşturur. Alın döz, ancak erkeklerde yoğun kıllanma gorulur. Her iki cinsiyette siyah veya açık renkte, yukarı kıvrımlı bir boynuz yapısına sahiptir.¹⁹⁰

¹⁹⁰ Malakan (Zavot) İneği hakkında detaylı bilgi için bkz. Ekrem Ruştu Üresin, *Kars Sutuluğu Hakkında Tetkikler*, Ankara-1936

SONUÇ

Bu çalışmada Malakanlar'ın tarih sahnesine çıkışından günümüze kadar gelen tarihleri incelenmiştir. Malakanlar üzerine şimdiye kadar yapılan sosyolojik çalışmaların yanında tarihsel açıdan da konu bir kez daha ele alınmıştır.

Malakanlar Rusya'da yaşayan köylü toplumdur. Çarlık Rusya'nın Hıristiyanlığı resmî kabulü sonrasında Kilise ve bundan güç alanlarına köylülere yaptığı baskılar neticesinde Rusya'da yaşayan köylü halk kilisenin kurallarını reddetmiştir. Malakan, bu başkaldırıya katılan topluluklardan birisidir. Dini kimliklerini kazanana kadar geçen süreçte çeşitli hareketlerden etkilenen Malakanlar özlerini kaybetmemeye çalışmışlardır. Bu özellikleri ve inançlarındaki sadakatlerinden ötürü Malakanlar kilise ve devlet tarafından zararlı toplum olarak görülmüştür.

Malakanlar kiliseye başkaldırılarından sonra Çarlık Rusya tarafından göçe zorlanmışlardır. Bu göçler sırasında Kafkaslar başta olmak üzere geniş bir coğrafyaya yayılmışlardır. Çarlık Rusya özellikle ele geçirdiği Kafkasların Ruslaştırılmasında Malakanları kullanmış ve sınır hattına yerleştirmiştir. Malakanlar'ın Amerika, Meksika, Avustralya, Çin, Japonya, Suriye, İran ve Anadolu'ya göç etmişlerdir.

1877-1878 Osmanlı Rus savaşı (93 Harbi) sonucunda Evliya-ı Selase olarak adlandırılan illerden olan Kars, Ardahan ve Batum, Berlin Kongresinde Rusların eline geçmiştir. Ruslar bölge topraklarında bulunan Müslüman nüfusun azalmasını engellemek ve Rus nüfusunun kalıcılığını artırmak için sürgünler neticesinde Kafkasya sınırına kadar gelmiş olan Malakanlar'ı ve onlara benzeyen toplulukları Kars ve civarına yerleştirmişlerdir. Kars'a Malakan, Dukhobor, Estonyalı ve Alman aileler yerleştirilmiştir. Malakanlar kendilerinden önce bölgede bulunan halk ile sıcak ilişkiler kurarak tarım ve hayvancılıkta büyük katkılar sağlamışlardır. Malakanlar ve onlarla beraber gelen topluluklar bölgenin imarı için çok büyük faydalar sağlamışlardır.

Bu dönemde Kars'ta valilik yapmış olan Rus komutanların merkeze yazmış olduğu raporlara da, bakıldığında genel olarak Kars'ta bulunan Müslüman nüfusun hareketleri ile ilgili olduğundan Malakanlar ve onlarla gelen diğer topluluklar hakkında pek bilgi bulunmamaktadır. Ancak Çarlık Rusya daha Bolşevik devrimi yaşamadan evvel, Kars'ta Bolşeviklere karşı sıkı tedbirler uygulamışlardır. Bu tedbirler o kadar sıkı uygulanmaya çalışılıyordu ki Malakanlar'ın yaşam şekillerinin Komünizme uygun olduğu öne sürüldüğünden yakın takibe alınmış ve bazı ileri gelenleri bu nedenden dolayı sürgün edilmiştir. Şüphesiz Kars'ta yaşayan Malakanlar'ın içinden Komünizme sempati duyan isimler olmuştur. Öyle ki Lenin bile yaptığı incelemeler sonucunda Komünizmin temel alacağı toplum yapısını oluştururken Malakanlardan feyz aldığı iddia edilmektedir. Ancak tüm bunlara karşın Malakanlar hiçbir zaman toplumsal olarak bir siyasi yapının içinde bulunmamıştır. İnanışlarına bakıldığında bu açıkça da görülebilmektedir.

Bolşevik İhtilali neticesinde Ruslar Kars'tan çekilmeye başlayınca onlarla beraber bazı Malakanlar da bu topraklardan ayrılmıştır. Bu dönemde Kars'ın Çarlık Rusya'nın eline geçmesi ile göç etmek zorunda kalan Müslüman halkın birçoğu Rusların bu topraklardan çekilmesi ile geri dönmüştür. Amerika ve Kanada başta olmak üzere tekrar Rusya'ya dönen Malakanlar da olmuştur. Bunun yanında gitmeyi reddeden ve Anadolu'da yaşamaya devam eden Malakanlar Müslüman halkla sıcak ilişkiler kurmuştur. Alan çalışması sırasında bölgede yapılan incelemelerde Malakan köylerine yerleştirilen Müslümanların devlet tarafından köyde bulunan her Malakan ailenin yanına bir tane verildiği belirtilmiştir. Malakanlar, kültürel olarak Müslümanlara benzemektedir. Türkçe konuşabilen ve kültürel olarak büyük benzerliklerin olduğu bu durumda beraber yaşamışlardır. Bu durum ve kaynaşma ortak bir hafıza oluşmasına neden olmuştur.

Ermeni olayları sırasında Müslüman halkla bu yakınlık devam etmiş öyle ki Malakanlar da Ermenilerin baskı ve şiddetine maruz kalmışlardır. Belgelere yansıdığına göre Malakanlar da bu durumdan büyük bir eziyet görmüşlerdir. Bu durum Malakan ve Müslüman halk arasında ki bağları güçlendirmiştir.

Din sadece bir inanış değil aynı zamanda bir yaşam biçimi olduğundan toplumları niteleyen en temel unsurdur. Dini inançları bakımından domuz eti

yemeyen, kiliseye gitmeyen, inançlarını ruhsal bir şekilde yaşamayı seçen Malakanlar, Müslümanlar ile herhangi bir çekişme içerisine girmemişlerdir. Malakan izlerinin canlı bir şekilde yaşatıldığı Kars'ın Susuz ilçesi ve ona bağlı olan İncesu Köyü, Çamçavuş Köyü; Kars Merkeze bağlı Meliköy (Yolboyu)'de yapılan incelemelerde Malakanlar hakkında anlatılan hikâyelerin onlara duyulan özlemi gösterdiğini gözlemlenmiştir. Bu köylerde silinmeye yüz tutsa da Malakan izleri halen bulunmaktadır.

Halen bazı köylüler evlerinin önünde oluşturdukları bostanlarda lahana, soğan, tere otu, ayçiçeği vs yetiştirmektedirler. Malakan evlerinin kullanıldığı bu köylerde izler hızlı bir şekilde silinmektedir. Malakanlar köylerini kurmak için tarıma elverişli suyun bol olduğu yerleri seçmişlerdir. Böylece Malakan köyleri diğer köylerden kolayca ayırt edilebilmektedir.

Kazım Karabekir'in Kars'a geldiğinde tanıdığı Malakanlardan etkilendiği bilinmektedir. Kazım Karabekir Malakanlar'ın tarım alanında geliştirdikleri teknikleri görünce bölgenin tamamına yayılması gerektiğini belirtmiş ve teşvik etmiştir. Daha doksanlı yıllara kadar Malakanlar'ın kurdukları ve yaşadıkları köyler ile diğer köyler arasında tarım teknolojisi bakımından derin farklılıklar vardı. Malakanlardan miras kalan tarım tekniklerinin ve aletlerinin bu köylerin kalkınmasında önemli bir rol oynadığı kesindir.

Malakanlar çeşitli nedenlerden dolayı dünyanın çeşitli yerlerine göç etmiş/ettirilmiştir. Bu nedenle dünyanın birçok yerinde yaşamlarına devam eden Malakanlar arasında kopukluklar da yaşanmıştır. Bu kopukluklar belli başlı farklılaşmaya neden olmuştur. Berkoff ve Younth'un bu alanda Amerika'da yapmış oldukları araştırmalarda da açıkça belirtildiği üzere Malakanlar arasında kuşak çatışması meydana gelmiştir. Buna bağlı olarak Amerika'da yaşayan Malakanlar ile Türkiye'de yaşayan Malakanlar arasında farklılıklar bulunmaktadır. Malakanlar kapalı bir toplum olduklarından tarihleri boyunca diğer topluluklarla etkileşim halinde olmamışlardır. Böylece Malakanlar kültürel ve dini özelliklerini büyük oranda korumuşlardır.

Malakanlar Anadolu'da yaşadıkları süre zarfında Bolşevik İhtilali sonrasında Rusların çekilmesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile bu köylere Müslüman halkların yerleşmesiyle etkileşimin başladığını görmekteyiz. Bu etkileşimden dolayı Malakanlar ve Müslüman halk arasında sıkı bağlar oluşmuş öyle ki akrabalık ilişkileri bile kurulmuştur. Bu nedenle halen Kars ve birçok köyünde insanlar Malakanlardan öğrendiklerini yaşamlarında devam ettirmektedir. Bunun en basit örneği Kars'ın Susuz ilçesine bağlı İncesu Köyünde yaşayan bazı ailede Hıdırellez ve Nevruz'da yumurtalarını soğan kabuğu ile kaynatıp kırmızı rengi kazanmasını sağladıktan sonra bunları komşularıyla paylaşmalarıdır. Yine paskalya çöreğine benzeyen hamur işlerinin de yapıldığı tespit edilmiştir. Malakanlar'ın paskalya zamanın da yumurtayı soğan kabuğu ile kaynatmaları ve paskalya çöreği onlardan sonra bile bu coğrafya da yaşatılmakta olan özelliklerinden sadece ikisi olmuştur. Malakanlar'ın bazılarının dini inançlarında secde ederek ibadetlerini yaptıkları bilinmektedir. Bunda namazdan etkilenmiş olmaları muhtemeldir.

Bolşevik İhtilali sonrasında dünyanı saran Komünizm korkusu nedeniyle Malakanlar'a bakışlar değişmiştir. Yukarıda da belirttiğimiz üzere Malakanlar'ın toplumsal olarak inançları gereği herhangi bir siyasi oluşum içinde bulunmamışlardır. Bu durum Kazım Karabekir'in notlarına da yansımıştır. Kazım Karabekir ilk başlarda Malakanlar hakkında son derece olumlu fikirler beyan etse de Komünizm etkisinden sonra tüm bu düşünceleri değişmiştir. Rus yetkililerin bölgeye yaptıkları ziyaretlerin Malakanlar arasında büyük sevince neden olması olumsuz bir hava estirmiştir. Malakanlar bu dönemde büyük bir kısmı Rusya'ya geri dönmüş ise de diğer kısmı da Anadolu'da kalmayı tercih etmiştir. Devletin bu dönemdeki bakışı son derece olumlu olmuştur. İnançlarına karşı olmasına karşın yasalarla zorunlu hale getirilen askerlik vazifelerini yerine getirmişlerdir. Malakanlar'ın inançlarına göre savaşmak her ne nedenle olursa olsun en büyük günahlardan sayılmaktaydı. Bu nedenle askerlik gibi vazifeleri ve silah kullanmayı reddetmekteydiler. Askerlik hususunda geri hizmette görevlendirilmeleri ve inançlarının rencide edilmemesi hususunda hassasiyet uyarıları yapılırsa da buna ne kadar riayet edildiği belli değildir. 1935 yılında bölgeye önemli bir gezi yapan İsmet İnönü burada bulunan Malakanlar

hakkında son derece olumlu izlenimler edinmiştir.¹⁹¹ Bugünkü Atçılar köyünün kurulmasında ve Malakanlara toprak ve kereste verilmesini sağlamıştır. Yine bu dönemde yukarıda da belirttiğim gibi Amerika'dan ve İran'da yaşayan Malakanlar'ın bir kısmının Türkiye Cumhuriyeti'ne göç etmek için talepte bulunmuşlardır.

Malakanlar yedi kuşağa kadar evlenme yasağı nedeniyle göç etmek zorunda kalmışlardır. 1963 yılına kadar geçen sürede Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde kalan birçok Malakan ülkeyi terk etmiştir. Ancak birçok kaynakta belirtildiğinin aksine az sayıda da olsa halen Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde Malakanlar yaşamaktadır. Yaşayan Malakanlar'ın çoğu göç öncesinde Müslüman erkeklerle evlendirilen kızlardan oluşmaktadır. Bunların yanında az da olsa Malakan ailesi de yaşamaktadır. Burada yaşayan Malakanlar'ın en büyük sorunları ise evlenememeleridir. Müslümanların kendi kızlarını aldıklarını; ancak kız vermediklerinden şikâyet etmektedirler.¹⁹²

¹⁹¹ Öztürk, *a.g.e.*, s. 57-58.

¹⁹² Çevikalp, *a.g.m.*

KAYNAKÇA**A- BELGELER**

BOA. HR. SYS. 2878/38

BOA. HR. SYS.2878/72

BOA. HR. SYS. 2878/73

BOA. HR. SYS. 2878/3

BOA. MAD.d..23109

BOA, DH/İ-UM, 20-20/13-9.

BCA/30 18.1.1/2.39.15

BCA/30 97113/116.811.18

BCA/30 18.1.2/179.46.1

BCA/30 18.1.2/88.93.4

B- KİTAP

ABİDİN İhsan, *Osmanlı Atları, Teksir ve Islah-ı Hayvanat Komisyonu Neşriyatından*, İstanbul-1917

ASLAN Ensar, *Çıldır Aşık Şenlik-Hayati, Şiirleri ve Hikâyeleri*, Erzurum- 1975

BADEM Candan, *Çarlık Yönetiminde Kars Vilayeti*, İstanbul-2010

BEROKOFF John K., *Molokons in Amerika*, California-1969

BUSS Andreas. *The Russian Orthodox Tradition and Modernity*, Boston-2003

CEBESÖY Ali Fuat, *Moskova Hatıraları*, Ankara-1982

DAYI S. Esin, *Evlîye-i Selase'de Milli Teşkilatlanma*, Erzurum-1997

DENİSENKO Ludmila, *Böyle Bir Kars*, İstanbul-2011

FINDIKOĞLU Ziyaeddin Fahri, *Türkiyede İslav Muhacirleri: 1961-62 de Türkiyedeki Malakan ve Kazakları Rusya'ya Dönmeleri*, İstanbul-1966.

GRİGORİANTZ Alexandre, *Kafkasya Halkları Tarihi ve Etnografik Bir Sentez Çerkezler, Abhazlar, Svanlar, Osetler, Çeçenler, İnguşlar, Gürcüler, Dağıstanlılar*, İstanbul-2000

KARABEKİR Kazım, *İstiklal Harbimiz*, İstanbul-1988

KARAGÖZ Erkan, *Kars ve Çevresinde Aydınlanma Hareketleri ve Sol Geleneğin Tarihsel Kökenleri 1878-1921*, İstanbul-2005

KARAL Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, C. VIII, Ankara-1988

KARAMAN Sami Sabit, *Trabzon ve Kars Hatıraları İstiklal Mücadelesi ve Enver Paşa*, İstanbul-2002

KIRZIOĞLU M. Fahrettin, *Kars Tarihi*, İstanbul-1953

_____, *Edebiyatımızda Kars*, İstanbul-1958

KURAT Akdes Nimet, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, Ankara-1987

LYNCH H.F.B., *Armenia Travel and Studies*, London-1901

MOORE Willarda Burgess, *Molokan Oral Tradation Legend and Memorates of an Ethnic Sec.*, California-1973

ORTAYLI İlber, *Çarlık Rusyası Yönetiminde Kars, Osmanlı İmparatorluğu'nda İktisadi ve Sosyal Değişim Makaleleri I*, Ankara-2004

ÖNDER Ali Tayyar, *Türkiye'nin Etnik Yapısı*, Ankara-2007

ÖZTÜRK Saygı, *Kasadaki Dosyalar*, Ankara-2001

PROHOROFF William, *Maxcim Gavrilovich Rudometkin "King of Spirits"*. Sacramento, CA.-1978

RHINELANDER Anthony L.H., *Prince Michael Vorontsov: Viceroy to the Tsar*, McGill-Queen's Press-1990

RUDAMETKİN Maxim G., *Selections From the Book of Spirit and Life Including the Book of Prayers and Songs*, Introduction and Translation by John K. Berokoff, California-1966.

SEMYENOV I.Y./KARAGÖZ Erkan, *Sürgün Bahçesinin Solan Renkleri Molokanlar*, İstanbul-2009

SOMUNCUĞLU Servet, *Don Kazakları*, İstanbul-2004

ŞERİATİ Ali, *Dinler Tarihi*, çev. Erdoğan Vatansever, İstanbul-2004

SUVARI Çakır Ceyhan, *Malakanlar Rus Köylü Hareketlerinden Günümüze Malakan İnancı*, Ankara-2013

TANSU Samih Nafiz, *Romanofların Sonu*, İstanbul-1967

TOLSTOY Lev Nikolayeviç, *Diriliş*, İstanbul-2011

TÜRKDOĞAN Orhan, *Kars'ta Bir Etnik Grup Malakanlar'ın Toplumsal Yapısı*, İstanbul-2005

_____, *Türk Toplumunun Kültürel Dinamikleri*, İstanbul-2007

_____, *Etnik Sosyoloji*, İstanbul-2007

ÜRESİN Ekrem Rüştü, *Kars Sütçülüğü Hakkında Tetkikler*, Ankara-1936

YALMAN Ahmet Emin, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, İstanbul-1997

YERAMİS Stefanos, *Türk-Sovyet İlişkileri (Ekim Devriminden Milli Mücadele'ye)*, İstanbul-1979

YOUNG P.V., *The Family Organization of Molokans: A study in Primary Group Relations, Sociology and Social Research*, Semptember-October New York-1927

_____, *The Pilgrims of Russian Town*, Chicago-1932

WEBER, Max, *Sosyolojinin Temel Kavramları*, İstanbul-2011

C- MAKALELER

AKÇAYÖZ Vedat, “*Molokanlar-ve-Dukhoborlar 2*”, www.gazetekars.com

_____, “*Anılarımdaki Malakanlar*”, www.vedat.akcayoz.net

AKTÜRK Şener, “*Türkiye Siyasetinde Etnik Hareketler: 1920-2007*”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, Sayı 44, 2008

ALEKSANDROW İvan, “*Love the verbal milk*”, Independent Newspaper, 5 Ekim 2005

ALP Alper, “*Kars Tarihi Bakımından Bir Kaynak Olarak Vilayet Gazetesi Kars*”, TSA Dergisi, Yıl 16, Sayı 1, Nisan 2012

ASLAN Yavuz, “*Milli Mücadele Döneminde Türk-Sovyet ilişkilerinde Molokanlar (Malakanlar) Sorunu*”, A.U. Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 18, 2001

ÇEVİKALP Mesut, “*Kars’ın Saklı Yüzü: Malakanlar*”, www.aksiyon.com.tr, 2 Temmuz 2012

DENİSENKO Ludmila, “*Rus Emperyalizmi Kafkasya’nın Ruslaştırılması ve Malakanlar*”, Toplumsal Tarih, Sayı 187, Temmuz 2009

DOSTER Beşir, “*Malakanlar*”, www.gercekgundem.com, 1 Temmuz 2009

IŞIK Tarık, “*Kendi Kendini Yeniden Keşfeden Kars*”, www.radikal.com.tr., 29.06.2010

KARADENİZ Yılmaz, KARA Hidayet, “*Ermenilerin Osmanlı Devleti’ndeki Durumu ve Kağızman’da Ermeni Mezalimi (1918-1920)*”, Turkish Studies Dergisi, Sayı 3, 2010

KARAGÖZ Erkan, “*Malakanlar Kimdir*”, www.molokane.org.

LUNKIN Roman ve PROKOFYEV Anton, “*Molokans and Dukhobors: Living Sources of Russian Protestantism*”, *Religion, State and Society*, volume 28, No: 1, 2000

D- GAZETE SÜRELİ YAYINLAR

1. Independent Newspaper
2. Aksiyon Dergisi
3. Atlas Dergisi
4. Dünya Gazetesi
5. Radikal Gazetesi
6. Gerçek Gündem Gazetesi
7. The South Australian Advertiser
8. Los Angeles Times
9. Milliyet Gazetesi

E- ÇALIŞMALAR VE TEZLER

CONYBEAL F.C., *Russia Dissenters*, Harvard Theological Studies X, 1921

MURANAKA, Therese Adams, *The Russian Molokan Colony at Guadalupe, Baja California: Continuity and Change in a Sectarian Community*, (Doktora Tezi), The University of Arizona

SUVARI Çakır Ceyhan, *Dinsel Gelenegin Etnisite İnşasında Oynadığı Rol: Malakanizm Örneği*, (Doktora Tezi) Hacettepe Üniversitesi, Ankara-2009

TÜRKDOĞAN Orhan, *Malakanlar'ın Toplumsal Yapısı*, (Doktora Tezi) Atatürk Üniversitesi, Erzurum-1962

F- İNTERNET ADRESLERİ

www.gazetekars.com

www.aksiyon.com.tr

www.ardahantarım.gov.tr

www.milliyet.com.tr

www.haberler.com

www.vedat.akçayoz.net

www.economist.com

www.molokane.org

www.gercekgundem.com

www.radikal.com.tr

www.ria.ru

www.tarimziraat.com

www.ziraatcilar.com

www.youtube.com

EKLER

EK-1 Röportajlar

EK-1.1. Kazım Dinç, 65 Yaşında, Kars İli Susuz İlçesine Bağlı İncesu Köyü Doğumlu, Çiftçi.

Cumhuriyet kurulduktan sonra iskân politikası gereğince Erzurum'un Oltu ilçesinden İncesu Köyüne gelmişiz. İncesu Köyü'nün belli başlı özellikleri bulunmaktadır. Burası bir Malakan köyüdür. Düz bir plato üzerine kurulmuş, geniş tarım arazilerine sahip hayvancılık için çok elverişli meralara sahiptir. Köyün iki tarafından da dere geçmektedir. Bu dereler su sıkıntısını ortadan kaldırmaktadır. Ben bu köyde doğdum. Köy iki kısma ayrılmıştı. Aşağı ve Yukarı diye adlandırılıyordu. Aşağı taraf Malakanlar'ın ağırlıklı yaşadığı yerd. Yukarı ise Müslümanlar yaşıyordu. Malakanlar yerleşik hayata hâkim olduklarından onlardan çok şey öğrendik. Onlarda bizden çok şey öğrendiler. Zanaatkâr olduklarından tarım ve hayvancılık için kullandığımız malzemelerin çoğunu onlardan sağlıyorduk. Hatta küçüklüğümde onların yanında bir süre çırak olarak çalışmışım. Bu süre zarfından onlardan çok şey öğrendim. Tarım aletleri o zaman pek bulunmazdı bu nedenden dolayı kendi ihtiyaçlarımızı kendimiz sağlamalıydık. Malakanlar taşımacılıktan çok iyi anlardı. Atların koşulması için önemli malzemeler gerekiyor. Bunların sağlam ve hafif olması gerekiyor. Eğerlerin iyi yapılması gerekiyor ki taşımada sorun yaşamayasınız. Bu dönemde kullanılan atlara Rus atı ve Malakan atı olarak iki kısma ayırmıştır. Bizim kullandığımız atlar daha küçük ve güçsüzdü. Rus atları güçlü ve büyük atlardı. Bunların beslenmesi zor olduğundan pek tutulmadı. Ancak Malakan atı olarak adlandırılan atlar koşmakta (taşım) çok elverişliydi. Daha o zamanlar Traktörlerin olmadığından tarım ve taşımacılıkta atlardan faydalanırdık. Malakan atları kötanlara çok iyi giderdi. Böylece arazileri daha iyi işleniyordu. Mahsulün toplanıp tekrar gerilmesini de biz bu atlardan sağlardık. Köyde o zaman öküz de kullanılıyordu. Ancak atların kısa zamanda yaygınlaşmasıyla öküzlerden vazgeçildi. Ancak Malakan olmayan birçok çevre köyde öküz uzun yıllar kullanılmak zorunda kalmıştır.

Buraların aslında en büyük geçim kaynağı hayvancılıktır. Tarım da hayvancılık için yapılmaktadır. Uzun kış süresinde hayvanlarımız için alaf (yem) bulmak zorundasınız. Bizim köyümüzde koyun Müslümanlar tarafından uzun süre

yetiştirildi. Bunun nedeni geçmişten gelen alışkanlıklardan idi. Ancak koyun yetiştirmenin belli başlı sıkıntıları mevcuttu. Örnek olarak koyun çabuk hastalanıp ölebiliyordu. Sütü daha yağlı olduğundan her peynir olmuyordu. Belki de en önemlisi kışın ısınmamız için tezek ihtiyacını sağlayamıyorduk. Bu nedenden dolayı büyük baş hayvancılığa geçildi. Zavot ineği diye bilinen inekler buralarda meşhurdur. Malakanlar bu hayvanları besliyor ve onların sütünden çeşit çeşit peynirler yapıyorlardı. Beyaz Peynir, Çeçil Peyniri, Kaşar başlıca peynirlerdir. Diğer peynirler pek buralarda yapılmazdı. Bu peynirlerin kışın saklanması için tulum denilen küçükbaş hayvanın derisini kurutarak kullanılmaktadır. İçine peynir konur ve serin bir yerde birkaç ay bekletilirdi. Böylece kışın lezzetli peynirler yenirdi. Biz bu peynirleri Malakanlardan öğrendik.

Komşuluk ilişkisine gelince; onların yanında çırak olarak çalıştığım zamanlarda saygılı bir hayatları vardı. Ramazanda açıkça bir şey yemezlerdi. Kurban bayramlarında onlara da et verirdik. Malakanlardan bazılarının hayvan kestiğini de bilirim. Cömert insanlardı, tarlalarının bir kısmını bostan yaparlardı. Ayçiçeği, lahana, patates, soğan ve tere otu ekerlerdi. Bostan toplandıktan sonra komşuluk hakkıdır diye bize de verirlerdi. Hiç kavga ettiğimizi hatırlamıyorum. Öyle ki sonradan Sarı isminde bir kaçak gelmişti. Rus askerlerinden kaçmış buralara sığınmıştı. Onu bile içimizde sakladık.

Onlardan geriye anılardan başka çokta bir şey kalmadı. Çocukken onların cenazelerinin ardından giderdik. Onlar cenazelerinde okudukları dualar bize şarkı gibi gelirdi. Köyün karşı tepesinde bulunan mezarlarına giderlerdi. Bizim cenaze törenleri daha hüsranlıdır. Malakanlar ölülerini giyindirir bir de cebine para koyarlardı. Çocukken Malakan cenazesinin peşinden gider defnedildikten sonra geri gelirdik. Şimdi mezarlıktan eser kalmadı. Yarısı mera, yarısı tarla oldu.

EK-1.2. Seyfal Dalmış, 75 Yaşında, Kars İli Susuz İlçesine bağlı İncesu Köyü Doğumlu, İncesu Köyü Muhtarı (Emekli).

Kars'ın Susuz ilçesine bağlı İncesu Köyünde dünyaya geldim. Babamın ticaretle uğraştığından dolayı bölgeyi çok iyi bilir ve tanırım. Bu bölge aslında Ruslardan sonra üç kısma ayrılmış, Kars'tan Meliköy'e kadar olan kısım Ermeni hâkimiyetine girmiş, Meliköy'den Susuz'a kadar olan kesim Malakanlar'ın, diğer kesimler ise Müslümanların ağırlıklı yaşadıkları yerlerdi. İncesu Köyü iki kısımdan meydana geliyordu; Malakanlar ve Müslümanlar. Müslümanlar köye sonradan yerleşmişlerdi. Terekeme, Yerli ve biraz da Kürt ailelerinden oluşmaktaydı. Yerliler çok eskiden bölgeye yerleştikleri için isimleri öyle kalmış. Terekemeler, Karapapak olup Kafkaslardan bölgeye gelmişlerdir. Burada bu isimle tanınır ve öyle bilinirler. Kürtler ise Rusların Kafkasları alması ile bölgeden gelen aşiretlerden kalan ailelerdi. Önce Muş'a oradan Digor'a ve bu bölgeye gelmiş ailelerdi. Az da olsa Azeri aileler vardı. Biz onlara "Tat" ismini veriyoruz. Bu isimlerin nereden geldiğini bilmiyorum.

İşte buraların kimliği böyle karışık ve farklılıklar göstermektedir. Bu kesim Müslüman halkı oluştururken Malakanlar ve Ermeniler Hıristiyan olarak kabul edilirdi. Malakanlarla uzun süre beraber yaşadık. Onlardan tarlalarımızı nasıl ekip biçeceğimizi öğrendik. Onlardan kız aldık. Akrabalık ilişkileri kurduk. Halen köylünün yarısı onların yaptıkları evlerde otururlar.

Kars'ın köyleri arasında çok farklılıklar bulunmaktadır. Daha küçük bir çocukken bile Kars'ın köylerini babamla gezer, tanır ve öğrenirdim. Sonra Muhtarlık yaptığım zamanda bu bilgilerimi daha da artırdım. Köylerin arasında farklılıklar o kadar barizdi ki... İncesu Köyü ve Çamçavuş Köyü Malakan köyüdür. Dikkat ederseniz geniş bir yolun iki tarafında sıralanmış, geniş bahçeli evler vardır. Bu evler taş yapılardan oluşmakta ve bulunabildiğince ahşap kullanılmaktadır. Sadece Çamçavuş Köyünde kerpiç iki katlı bir yapı vardır. Onun dışında soğuk kışlar için dayanıklı olan taş yapıları evlerdir. Köyün her dört ev sonrasında tarlalara gitmek için "Ara" dediğimiz yollar vardır. Böylece bu yollar sayesinde kısa zamanda tarlalara ulaşırız. Köyün tam ortasında geçen yol çok geniştir.

Malakan bostanları çok meşhurdu. Evlerinin bahçelerine çiçek ekerlerdi. Rengârenk bahçeler yaparlardı. Onlardan çok şey öğrendik; ancak öğrendiklerimizi çabuk unuttuk.

EK-1.3. Esfendiyar Cabadağ, 84 Yaşında, Kars İli Arpaçay İlçesine bağlı Kürekdere Köyü Doğumlu, Emekli İşçi.

1930 yılından Kars iline bağlı Arpaçay'ın Kürekdere köyünde dünyaya geldim. Asıl olarak ailem Ermeni olaylar sırasında Gürcistan'dan Ağbaba'ya oradan ise Arpaçay'ın Kürekdere köyüne gelmişler. 1932 yılında Kars iline bağlı Susuz ilçesinin İncesu köyüne göç etmişiz. İncesu Köyünde Malakanlarla aynı evde yaşadık. İki üç yıl böyle geçti. Çocukluğum tamamen onlarla beraber geçti. Sonra komşuluk ilişkisi olarak devam etti. Rusya ya giderken ise yerlerini ve evlerini bize sattılar. Bu yakınlığımız öyleydi ki 1954 yılında Kars'ta ilk kereste atölyesini ben ve Vasil DAĞALA ile beraber kurduk. Kars'ta bulunan birçok zanaat işi ile Malakanlar uğraşıyorlardı. Bu nedenle herkes tarafından tanınır ve bilinirlerdi. Bu beraberlik dönemi altmışlı yıllara kadar devam etti. Sonrasında köyde bulunan beş hane de ayrılmak durumunda kaldı. Bu ayrılışlarında birçok neden vardır. Bu nedenlerin başında sayılarının bu kadar az kalmasından ötürü evlenemiyorlardı. Bu ve buna benzer nedenlerden ötürü göç başvurusunda bulundular. Kısa süre sonrada göç ettiler. Sonrasında ziyaretimize geldiler ve bizde onların ziyaretine gittik. 1996 yılında ziyaretim sırasında çocukluk arkadaşım ve kardeşim kadar değer verdiğim Vasil DAĞALA kollarımda can verdi. Cenaze törenine katıldım. Son yolculuğuna giderken onu yalnız bırakmadım.

Malakanlar Kars'ın yerleşik kültüründe çok büyük etkisi vardır. Ruslardan kalan bu topluluk -çeşitli nedenlerden dolayı- Kafkaslardan gelen kitlelere çok büyük faydaları olmuştur. Malakanlar evlerini açmışlardır. Tarım ve hayvancılık alanında bildiklerini komşularına da aktarmışlardır. Böylece Kars hayvancılık ve tarım alanında gelişmiştir.

Malakanlar inançlarını evlerinde yaparlardır. Giyimleri bölge insanına çok benziyorlardı. İncesu'da bulunan Malakanlar'ın sakallarına ak düşünce kesmeyip uzatıyorlardı. Yaşadığımız bu sürede Malakanlara ilk bakışımızda hiçbir farklılık bulunmamaktadır. Kardeşim Polya DAĞALA ile evlenmişti. Düğünleri bizim geleneklerimize göre yapılmıştı. Zaten köyümüzde de Malakan gelinleri bulunmaktaydı. Müslüman ahali onlardan kız almış ama onlara kız vermemişlerdi. Bu da onların ayrılmalarında önemli bir etken olmuştur.

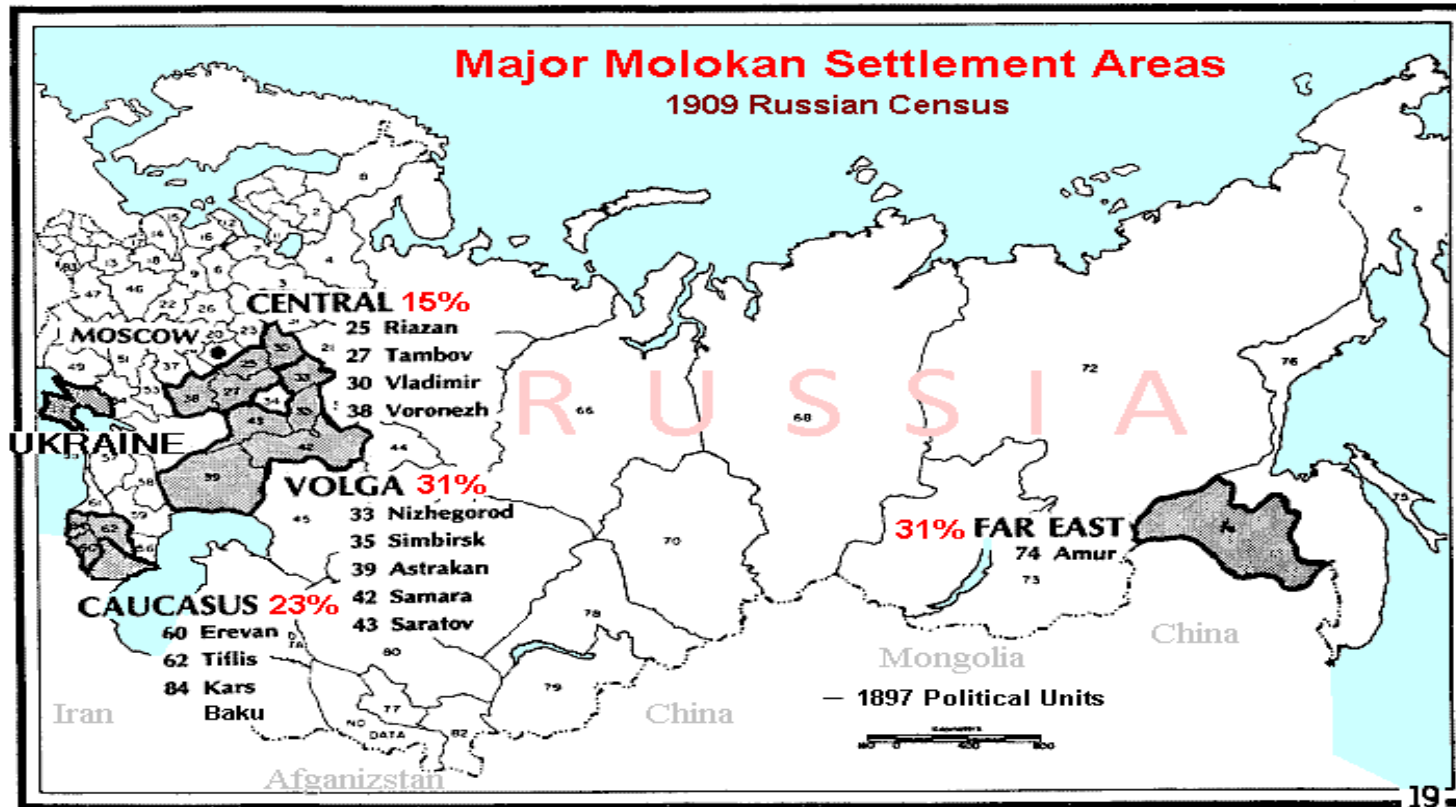
EK-2 Malakanlar Sayesinde Rusça'dan Türkçe'ye Geçen Kelimler¹⁹³

<i>Rusça'dan Türkçe'ye geçmiş olan kelimeler</i>		
Sıra	Rusça	Türkçe Anlamı
1	<i>Abeşik</i>	<i>Orman Memuru</i>
2	<i>Abrigoz</i>	<i>Kayı</i>
3	<i>Afiser</i>	<i>Rus Subayı</i>
4	<i>Akuşke, Akuşka</i>	<i>Pencere, küçük pencere</i>
5	<i>Almuçay</i>	<i>Erik</i>
6	<i>Astarşina</i>	<i>Başmuhtar veya nahiye memuru</i>
7	<i>Bamedor, Bomador</i>	<i>Domates</i>
8	<i>Boçka</i>	<i>Fıçı</i>
9	<i>Çaynik</i>	<i>Çaydanlık</i>
10	<i>Çatan</i>	<i>Tahıl Saplarını taşımak için kullanılan araba</i>
11	<i>Furğun</i>	<i>Furgon, at arabası</i>
12	<i>Gazonni</i>	<i>Hazineye ait, devlet malı</i>
13	<i>Gılava</i>	<i>Kaymakam, başkan</i>
14	<i>Hazayin</i>	<i>Patron</i>
15	<i>İstikan</i>	<i>Bardak</i>
16	<i>İstol</i>	<i>Sandalye</i>
17	<i>İstrajnik</i>	<i>Atlı jandarma, muhafız</i>
18	<i>İşkaf</i>	<i>Dolap</i>
19	<i>Kaloş</i>	<i>Lastik ayakkabı</i>
20	<i>Kapik</i>	<i>Kopek, rublenin kuruşu</i>
21	<i>Kapuska, Kapusta</i>	<i>Lahana</i>
22	<i>Kartol, Kartopi</i>	<i>Patates</i>
23	<i>Katlet</i>	<i>Kızartılmış et</i>
24	<i>Katreç</i>	<i>Sürgün, kürek cezası</i>
25	<i>Kete</i>	<i>Böreğe benzer bir yiyecek.</i>
26	<i>Knişke</i>	<i>Kitap, nüfus cüzdanı</i>
27	<i>Kuruşka</i>	<i>Madeni bir kap, maşrapa</i>
28	<i>Kuşka</i>	<i>Tarla sınırı gösteren taş yığını, demet</i>
29	<i>Malina</i>	<i>Çilek</i>
30	<i>Matuşke</i>	<i>Anne, kadın</i>
31	<i>Neçelik</i>	<i>Müdür</i>
32	<i>Neft</i>	<i>Gazyağı</i>
33	<i>Patval, Badval</i>	<i>Bodrum</i>
34	<i>Patnos</i>	<i>Tepsi</i>
35	<i>Peç</i>	<i>Soba</i>
36	<i>Piyan</i>	<i>Sarhoş</i>

¹⁹³ Badem, a.g.e., s. 302-303.

37	<i>Put</i>	<i>16 kg ağırlık ölçüsü</i>
38	<i>Qaçqa</i>	<i>At arabası</i>
39	<i>Qanfet</i>	<i>Şekerleme</i>
40	<i>Qunut</i>	<i>Kırbaç</i>
41	<i>Rezin</i>	<i>Lastik</i>
42	<i>Saldat</i>	<i>Rus Askeri</i>
43	<i>Semaver</i>	<i>Semaver</i>
44	<i>Sımışka</i>	<i>Çekirdek, tohum</i>
45	<i>Sipişka, Pişka</i>	<i>Kibrit</i>
46	<i>Şinel</i>	<i>Palto</i>
47	<i>Talrik</i>	<i>Tabak</i>
48	<i>Vedira, Vedro</i>	<i>Kova</i>
49	<i>Yeşik, Yaşik</i>	<i>Kutu, sandık</i>
50	<i>Yubka</i>	<i>Etek</i>
51	<i>Zagon</i>	<i>Yasa</i>
52	<i>Zavot, Zağot</i>	<i>Mandıra</i>

EK-3 1909 Yılında Malakanlar'ın Yerleşkesini Gösteren Haritadır¹⁹⁴

¹⁹⁴ www.molokane.org.

EK-4 1887 Yılında Kars Vilayetinde Malakanlar¹⁹⁵

Sıra	Köyün Eski Adı	Şimdiki Adı	Kazası	Nüfus				1887 Arazi Dağıtımı (Desyatın)			Hayvan Sayıları						
				1886 Hane	1886 Erkek	1886 Kadın	1886 Toplam	1896	1906	1887 Toplam Arazi	Tarla Çayır	Otlak	Elverişsiz	At	Eşek Katur	Sığır	Davar
1	Malaya Voront-sovka	İncesu	Zaruşat	56	207	179	386	611	598	2.345	1.355	949	41	65		448	170
2	Novo Dubovka	Susuz	Zaruşat	55	196	173	369	511	492	2.293	1.621	451	221	116		380	612
3	Novo Petrovka	Meydancık	Zaruşat	54	229	217	446	637	744	2.096	1.741	249	106	158		450	210
4	Olşanka (Zührap)	Yalınçayır	Zaruşat	53	207	208	415	575	675	1.688	1.513	169	6	208		484	755
5	Romanovo (Büyükaım)	Yolboyu	Zaruşat	106	342	339	681	931	1.038	4.791	2.848	1.441	502	239		830	
6	Aleksandrovka	Komesor	Kars	64	203	219	422	532	560	2.485	2.069	408	8	99		233	19
7	Blagodarnoe	Çakmak	Kars	100	332	284	616	1.033	1.010	3.930	1.903	1.675	352	134	6	636	360
	Novo Mihaylovka	Dikme	Kars	89	272	269	541	576	829	3.022	2.413	597	12	195	1	449	263
9	Prohladnoe (Melikköy)	Boğazköy	Kars	50	196	176	372	511	653	3.118	743	2.055	320	125		320	500
10	Vladikars	Kümbetli	Kars	99	298	318	616	675	827	2.647	1.510	1.112	25	200		680	201
11	Novo Selim	Selim	Soğanlı	147	545	524	1069	1225	1834	4741	3583	1077	81	329		625	1016
12	Cincerob (Küçük)?	Sugöze	Ardahan?		7	5	12										
13	Nikolayevka (Sarzep)	Sulakyurt	Ardahan	66	223	214	437	670	919	3.986	1.974	1.420	592	43	1	63	1.000
14	Novo Nikolayevka		Kağızman					142	271								

¹⁹⁵ Badem, a.g.e., s. 304-352.

EK-5 2010-2020 Yılları Arasında Malakanlar'ın Önemli Günleri¹⁹⁶

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Birth of Christ	Jan 7	Jan 7	Jan 7	Jan 7	Jan 7	Jan 7	Jan 7	Jan 7	Jan 7	Jan 7	Jan 7
Epiphany	Jan 19	Jan 19	Jan 19	Jan 19	Jan 19	Jan 19	Jan 19	Jan 19	Jan 19	Jan 19	Jan 19
Butter Week	Feb 8	Feb 28	Feb 20	Mar 11	Feb 24	Feb 16	Mar 7	Feb 20	Feb 12	Mar 4	Feb 23
Forgiveness Sun.	Feb 14	Mar 6	Feb 26	Mar 17	Mar 2	Feb 22	Mar 13	Feb 26	Feb 18	Mar 10	Mar 1
Annunciation	Apr 7	Apr 7	Apr 7	Apr 7	Apr 7	Apr 7	Apr 7	Apr 7	Apr 7	Apr 7	Apr 7
Easter	Apr 4	Apr 24	Apr 15	May 5	Apr 20	Apr 12	May 1	Apr 16	Apr 8	Apr 28	Apr 19
Annunciation	May 13	Jun 2	May 24	Jun 13	May 29	May 21	Jun 9	May 25	May 17	Jun 6	May 28
Pentecost	May 23	Jun 12	Jun 3	Jun 23	Jun 8	May 31	Jun 19	Jun 4	May 27	Jun 16	Jun 7
Peter's Day	Jul 12	Jul 12	Jul 12	Jul 12	Jul 12	Jul 12	Jul 12	Jul 12	Jul 12	Jul 12	Jul 12
Elijah's Day	Aug 2	Aug 2	Aug 2	Aug 2	Aug 2	Aug 2	Aug 2	Aug 2	Aug 2	Aug 2	Aug 2
Transfiguration	Aug 19	Aug 19	Aug 19	Aug 19	Aug 19	Aug 19	Aug 19	Aug 19	Aug 19	Aug 19	Aug 19

¹⁹⁶ www.molokane.org

EK-6 Fotoğraflar

EK-6.1 Malakanlar bir cenaze töreninde gösteren fotoğraftır.¹⁹⁷

EK-6.2 Kazım Karbekir Çakmak Köyüne ziyareti sırasında Malakanlarla beraber gösteren fotoğraftır.¹⁹⁸

¹⁹⁷ www.youtube.com

¹⁹⁸ www.molokane.org

EK-6.3. Kars'ta yaşıyan ve aslen Malakan olan sonrasında Müslümanlar ile evlendirilen Rukiye Ağkoç'un fotoğrafıdır.¹⁹⁹

EK-6.4 Kars'ın Arpaçay ilçesinde yaşıyan aslen Malakan olan Türkseven ailesinin fotoğrafıdır.²⁰⁰

¹⁹⁹ www.aksiyon.com.tr

²⁰⁰ www.aksiyon.com.tr

EK-6.5 Malakan Atı'nın fotoğrafıdır.²⁰¹

EK-6.6 Malakan İneği (Zavot İneği) fotoğrafıdır.²⁰²

²⁰¹ http://www.tarimziraat.com/hayvan_irklari/at_irklari/malakan_at_irki/malakan/

²⁰² <http://www.ziraatciler.com/zavot-irki-genel-tanimi-ozellikleri-yetistirme/>

EK-6.7 Kars İli Susuz Köyüne bağlı İncesu Köyü'nün fotoğrafıdır. (Malakanlar tarafından kurulmuştur.)

EK-6.8 Stravropol’da Sabranya’da askere gidecek olan genç için verilen hayrat yemeği fotoğrafıdır. Masa da görülen Semaver’in Malakan kültüründe önemli bir yeri vardır.²⁰³

EK. 6.9 Rusya’da bulunan Lermontovo Köyünde yaşayan Malakan bir çift evlerinin önündeki fotoğrafıdır.²⁰⁴

²⁰³ <http://www.gazetekars.com/molokanlar-ve-dukhorlar-6--241h.htm>

²⁰⁴ www.ria.ru

EK. 6.10 Rusya’da bulunan Lermontovo Köyünde yaşayan bir Malakan erkeğinin fotoğrafıdır.²⁰⁵

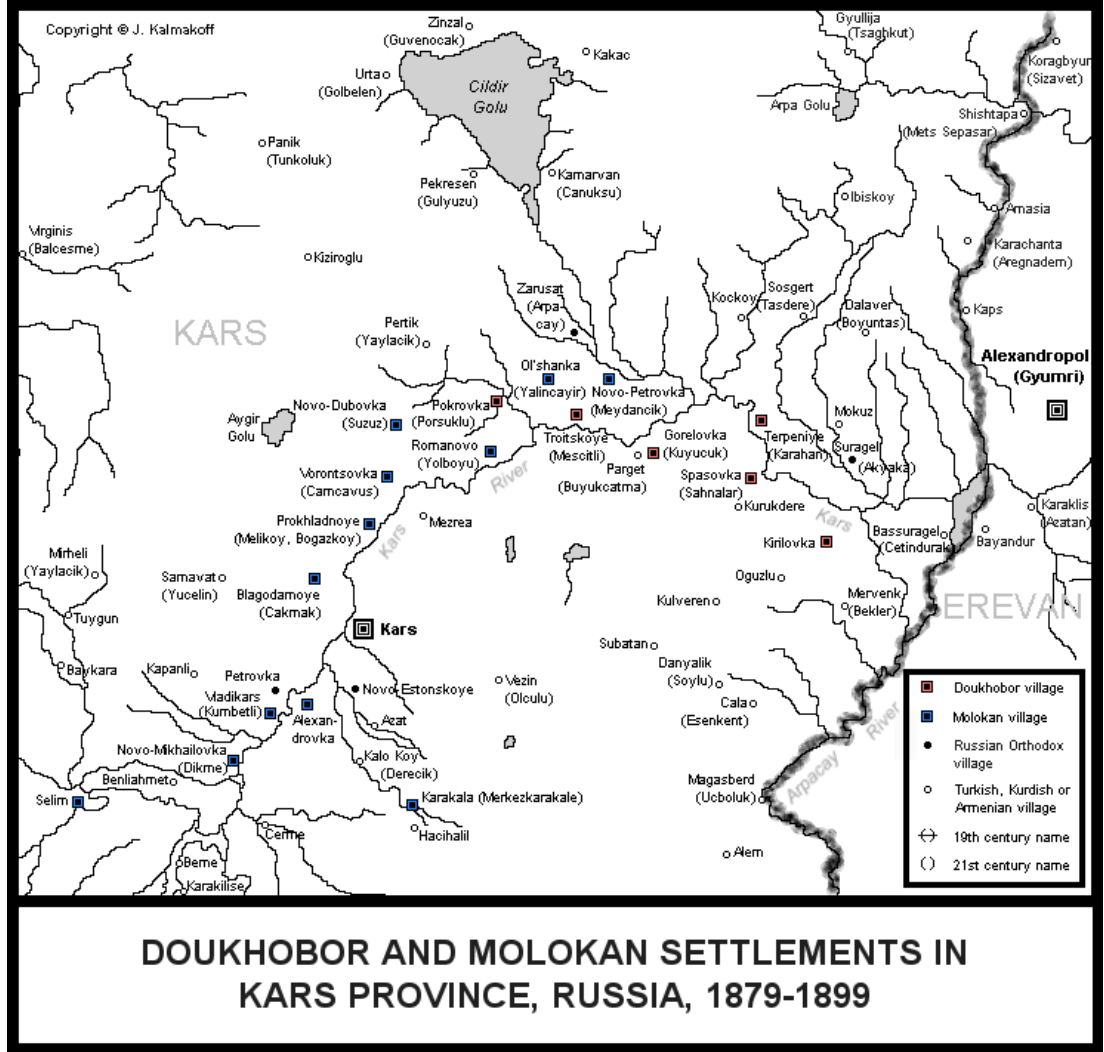
EK. 6.11 Rusya’da bulunan Lermontovo Köyünde yaşayan Malakanlar toplu halde gösteren fotoğrafıdır.²⁰⁶

²⁰⁵ www.ria.ru

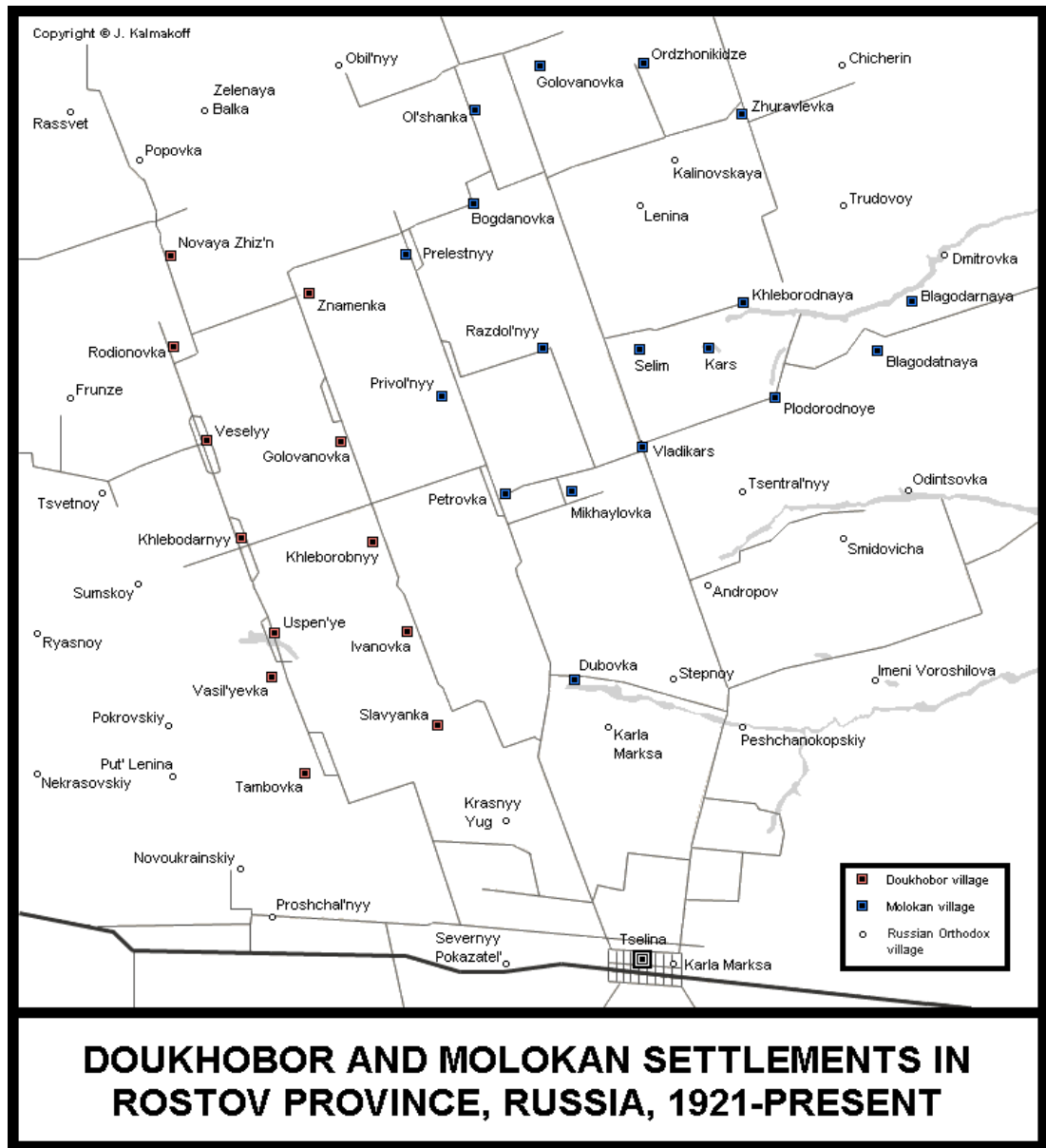
²⁰⁶ www.ria.ru

EK-7 1879-1899 Yılları arasında Dukhobor ve Molokanlar'ın Kars bölgesinde yerleşmesini gösteren haritadır.²⁰⁷

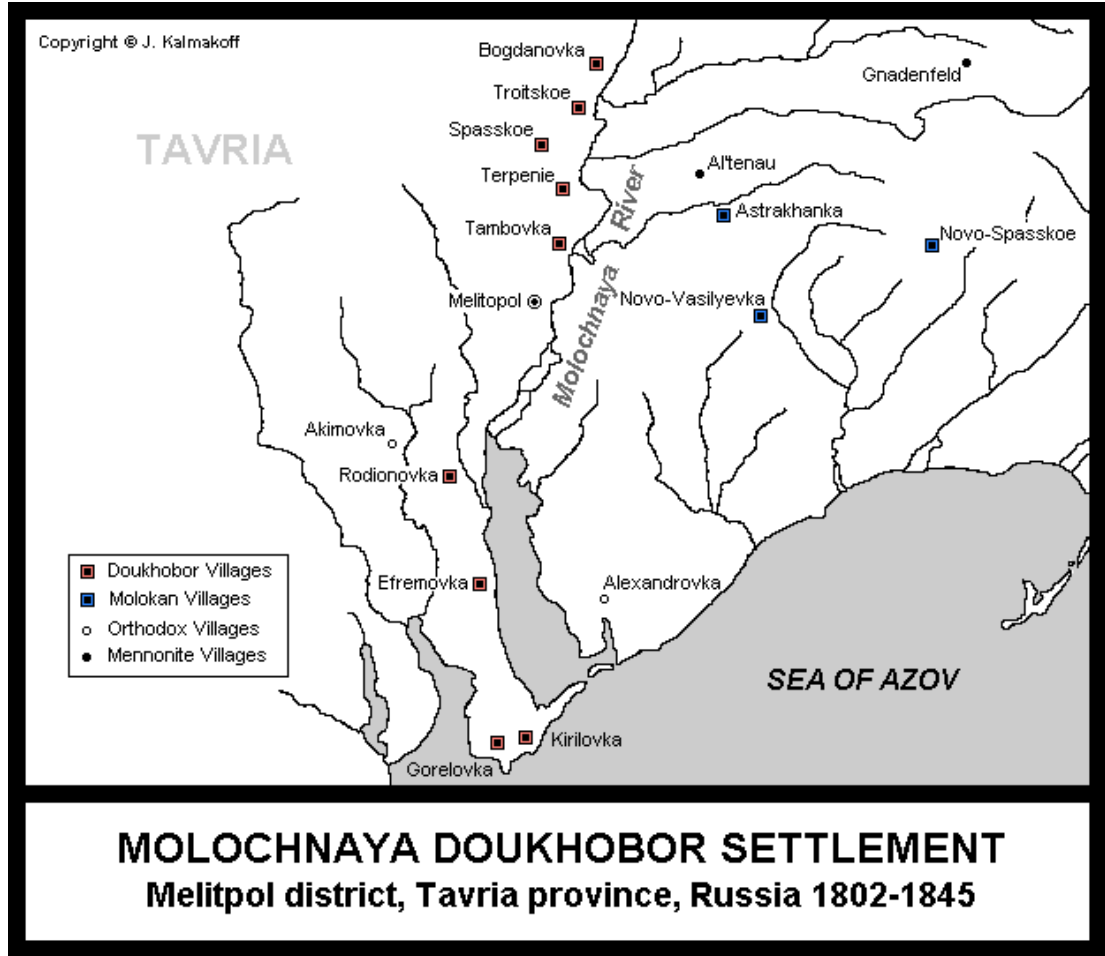
²⁰⁷ www.molokane.org

EK-8 1921 Yılında Dukhobor ve Molokanlar'ın Rostov bölgesinde yerleşkesini gösteren haritadır.²⁰⁸

²⁰⁸ www.molokane.org

EK-9 1802-1845 Yılları arasında Dukhobor ve Malakanlar'ın Tavriya bölgesinde yerleşmesini gösteren haritadır.²⁰⁹

²⁰⁹ www.molokane.org

EK-10 Malakanlar Hakkında Haber Yapan Süreli Yayınlar

1. The Daily Missoulian (Amerika Birleşik Devletleri)
2. Los Angeles Time (Amerika Birleşik Devletleri)
3. The Argus (Avustralya)
4. The South Australian Adertiser (Avustralya)
5. The Mercury (Avustralya)
6. The Brisbane Courier (Avustralya)
7. Oakeigh Leader (Avustralya)
8. Australian Town and Country Journal (Avustralya)
9. Chronicle (Avustralya)
10. The Sydney Morning Herald (Avustralya)
11. The Advertiser (Avustralya)
12. Examiner (Avustralya)
13. Western Mail (Avustralya)
14. The Queenslander (Avustralya)
15. Illustrated Sydney News (Avustralya)

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Sinan KIYANÇ

Doğum Yeri: Kars/Susuz

Doğum Yılı : 06.06.1984

Medeni Hali: Evli

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise: 1996-2000 : Susuz Lisesi

Lisans 2000-20005: Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi

Tarih Öğretmenliği Bölümü

Yabancı Dili : İngilizce